

**АКАДЕМИЯИ МИЛЛИИ ИЛМҲОИ ТОҶИКИСТОН
ИНСТИТУТИ ТАЪРИХ, БОСТОНШИНОСӢ ВА
МАРДУМШИНОСИИ БА НОМИ А. ДОНИШ**

УДК 329 (575.3)

Бо ҳуқуқи дастнавис

ҚУРБОНОВА ШИРИН ИСМОИЛОВНА

**НАҚШИ ҲИЗБИ ХАЛҚИИ ДЕМОКРАТИИ ТОҶИКИСТОН ДАР
ҲАЁТИ ИҚТИМОӢ-ИҚТИСОДИ ВА СИЁСИЮ ФАРҲАНГИИ
ҶУМҲУРИӢ ДАР СОЛҲОИ 1994-2019**

АВТОРЕФЕРАТИ

диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмӣ
доктори илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 07.00.02 – Таърихи ватанӣ
(Таърихи халқи тоҷик)

Душанбе – 2022

Диссертатсия дар шуъбаи таърихи навтарини Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи Аҳмади Дониши Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон омода гардидааст.

Мушовири илмӣ: **Абдурашитов Фозил Маматович**-доктори илмҳои таърих, чонишини директори Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи Аҳмади Дониши Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон

Муқарризони расмӣ:

Ҳомидзода Фурқат Муқим-доктори илмҳои таърих, профессор, мудири кафедраи таърихи ватании Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон

Собирова Қурбонбегим Давлатқадамовна- доктори илмҳои таърих, профессори кафедраи халқи тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Давлатов Муллошо-доктори илмҳои таърих, профессори кафедраи фанҳои гуманитарии Донишқадаи куҳию металлургии Тоҷикистон

Ташкилоти тақриздиханда: Донишгоҳи славянии Русияву Тоҷикистон

Ҳимоя дар санаи _____ соли 20 __ , соати _____ дар ҷаласаи Шӯрои диссертатсионии 61) КОА-005 барои ҳимояи диссертатсияҳо оид ба дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (РҒ), доктор аз рӯйи ихтисос, ки дар назди Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А.Дониши Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (734025, ш.Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 33) амал мекунад, баргузор мегардад.

Бо диссертатсия дар Китобхонаи марказии илмӣ ба номи Индира Гандии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва сомонӣ расмии Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (^.^.^1п^111и1е-Б1^1огу.1|) шинос шудан мумкин аст.

Автореферат санаи “__” _____ соли 2022 тавзеъ шудааст.

Котиби илмӣ
Шӯрои диссертатсионӣ,
доктори илмҳои таърих, профессор

А. Рачабов

МУҚАДДИМА

Мубрам будани мавзуи таҳқиқот. Дар охири асри XX дар таърихи ҷаҳон воқеаҳои оламшумул ба вуқӯъ пайвастанд. Системаи сотсиалистии дунё рӯ ба таназзул овард. Аз арсаи сиёсати ҷаҳонӣ яке аз давлатҳои абаркудрат ИҶШС берун шуда ба ҳаракати коммунистӣ зарбаи ҷиддӣ расонид. Ҳизби Коммунистии Иттифоқи Шӯравӣ, ки дар тӯли зиёда аз 70 сол мавқеи роҳбарикунандаро дар тамоми мамлакат ва ҷумҳуриҳо ба уҳда дошт, аз байн рафт.

Пас аз пошхӯрии ИҶШС дар ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ-иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон дигаргуниҳои кулӣ ба амал омаданд. Тоҷикистон истиқлолияти давлатӣ ба даст оварда, ба эъмори сохторҳои нави ҳокимият пардохт. Дар Тоҷикистон ҷомеаи бисёрҳизбӣ ба вуҷуд омад. Вале, бисёре аз созмонҳо ва иттиҳодияҳои пайдошуда, характери маҳалгарой ва мазҳабӣ доштанд ва маҳз ҳамин боиси оғоз гардидани рақобатҳои сиёсӣ ва ҷанги шаҳрвандӣ шуд, ки оқибат зиёда аз яксаду панҷоҳ ҳазор нафар одамон қурбони ҷанги таҳмилии солҳои 1992-1997 гардиданд. Ҳамин тариқ, дар аввали солҳои 90-уми қарни XX дар ҷумҳури даҳҳо ҳизбҳои сиёсӣ ва созмонҳои ҷамъиятӣ пайдо шуда, ба фаъолият шуруъ намуданд.

Дар ташаккули низоми бисёрҳизбӣ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ дар Тоҷикистон» ва «Дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ», ки моҳи декабри соли 1990 ба тасвиб расида буданд, мусоидат намуд.

Дар шароити Тоҷикистон хусусиятҳои хоси таъсисёбӣ ва фаъолияти ҳизбу созмонҳои бешумор аз мақсаду мароми онҳо вобаста буд. Аммо, нақш ва мавқеи ҳар як ҳизби сиёсӣ дар ҳаёти ҷамъият, характер ва хусусиятҳои рақобати байниҳизбӣ ва муборизаи онҳо барои ба даст даровардани ҳокимият нигаронида шуда буд.

Дар шароити ниҳоят душвори ҳарбӣ-сиёсӣ ва муборизаи оштинопазири аввали солҳои 90-уми асри XX, баъд аз баргузории Иҷлосияи XVI Шӯрои Олӣ Раиси Шӯрои Олӣ Эмомалӣ Раҳмон масъалаи барпо намудани давлати демократию ҳуқуқбунёд ва дар ҷумҳури ба вуҷуд овардани ҳизбҳоро, ки маҳаки асосии фаъолиятшон роҳҳои пеш бурдани соҳаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ бошад, гузошта буд. Ин буд, ки нимаи аввали соли 1993 аз ҷониби Раиси тозаинтиҳоби Шӯрои Олӣ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ғояи ташкил кардани Ҳизби Халқии Тоҷикистон пешниҳод шуд ва 12 июни соли 1993 кумитаи тадорукоти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ташкил гардид. Ва ниҳоят 10 декабри соли 1994 Анҷумани муассисони ҳизб дар бораи ташкилбӣи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон қарор қабул намуда, Оиннома ва Барномаи онро тасдиқ кард.

Таҳқиқоти мазкур таърихи ташаккул ва рушди 25-солаи ХХДТ-ро фаро мегирад. Дар ин давра ҳизб бисёр воқеаҳои таърихиро аз сар гузаронид ва бевосита дар ҳамаи дастовардҳои Тоҷикистон дар сафи пеши сиёсӣ ва идеологӣ қарор дошт. Ташаккулёбии ҳизб дар давраи мушкilot ва муборизаҳои сиёсӣ, паст рафтани иқтисодиёт, фарҳанг ва сатҳи

иҷтимоии ҷомеа, яъне солҳои мудҳиши ҷанги шаҳрвандӣ (1992- 1997) ва давраи истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ (1994-27 июни соли 1997) рост омада, аъзои он дар фаъолияти Комиссияи Оштии Миллӣ (1997-2001) фаъол буданд.

Фаъолияти минбаъдаи ҲХДТ дар давраи «барқарорсозии баъд аз низоъ» ва рушду нумуи Тоҷикистони соҳибистиклол солҳои 2001-2016 боз ҳам пурсамар гардид. Ин давраест, ки ҲХДТ дар фазои сулҳу озоиштаи кишвар тамоми неруҳои зехнӣ ва захираҳои инсонии худро барои татбиқ ва амалӣ намудани сиёсати давлатӣ ва барномаҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла, барномаи рушд, ки асосан ба се самт: таъмини амнияти озуқаворӣ, раҳой аз бунбасти коммуникатсионӣ ва таъмини истиқлолияти энергетикӣ нигаронида шудааст, сафарбар намуда буд. Барои ҲХДТ ин давраи дарёфти дастовардҳои назаррас дар тамоми ҷабҳаҳои ҳаёти ҷомеа, давраи рушди демократия ва бунёди ҷомеаи шаҳрвандӣ, давраи амалисозии лоиҳаҳои калон дар соҳаи иҷтимоӣ-иқтисодӣ, фарҳангу маориф, тандурустиву ободонии кишвар ба ҳисоб меравад.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар давраи сарнавиштсоз ба фаъолият шурӯъ намуда, аз рӯзҳои аввали таъсисёбии худ барои устуворию пайдории сулҳ ва ободии Ватан кӯшиш ба харҷ дода, ҳадафи асосиаш ваҳдати ягонагӣ, таъмини яқпорчагии ҷумҳурӣ, инчунин ояндаи неки кишвар ба шумор мерафт. Имрӯз аъзои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро ғояи умумӣ ва вазифаҳои бузурге, ки ҳалли онҳо танҳо ба манфиати ҷомеа аст, муттаҳид менамояд.

Тавре, ки натиҷаҳои тадқиқот нишон медиҳанд, самти асосии фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз муттаҳид намудани неруи пешқадам ва тавоноии ҷумҳурӣ буда, ба хоҳири барпо намудани давлати демократӣ, ҳукуқбунёд, дунявӣ, ҷомеаи аз ҷиҳати иқтисодӣ ва иҷтимоӣ мутараққиро таъмин намудан иборат буд. Ғояҳои ин ҳизби мардумӣ бо ҳадаф ва сиёсати Ҳукумати кишвар созгор буда, тайи бештар аз ду даҳсолаи фаъолият шиори «Барои ваҳдати миллӣ, сулҳу оромӣ, суботи сиёсӣ, созандагиву ободонӣ, рушди устувори иқтисодӣ ва зиндагии шоистаи мардум!»-ро дар амал татбиқ намудааст.

Дар амал татбиқ гардидани ҳадафҳои созанда эътимоди мардуми кишварро нисбат ба Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон зиёд намуд ва ин буд, ки шумораи аъзои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон сол то сол рӯ ба афзоиш ниҳод ва дар ҳар як ғӯшаву канори мамлакат обрӯву нуфузи он боло рафт.

Дар тӯли таърихи соҳибистиклолии кишвар Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон исбот намудааст, ки ҳизби пешбарандаву созанда, бунёдкор ва воқеан ҳам мардумӣ хаст. Имрӯз мардум ба ин ҳизб ва Роҳбари он-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон эътиқоду эҳтиром ва муҳаббати зиёд доранд.

Ҳамин тавр, гуфтори боло далели мубрамияти таҳқиқи мавзӯи мазкур аст, ки аҳаммияти бузурги назариявӣ ва илмӣ-амалӣ дорад.

Дарачаи омӯзиши илмӣ масъала. Роҷеъ ба мавзӯи таҳқиқшаванда асарҳои бунёдии «История таджикского народа»¹, «Очеркҳои таърихи Тоҷикистони соҳибистиклол» ва «Бунёди давлатдорӣ навин» таҳия гардидааст. Аз ҷониби олимону донишмандони соҳа асарҳои зиёде рӯйи чоп омадааст, ки онро аз рӯйи таърихнигорӣ мавзӯ ба панҷ гурӯҳ чудо намудан мумкин аст.

Ба гурӯҳи якум асарҳо ва суҳанронӣҳои Раиси ҲХДТ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷаноби Олӣ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон¹ дар Паёмҳои ҳарсолаи худ, ҷаласаҳои ҳукуматӣ, маҷлисҳои навбатӣ ва ғайринавбатӣ, вохӯриҳо бо зиёиён, занон, ҷавонон, соҳибкорон, сокинони шаҳру вилоятҳо, ноҳияҳо шомил мешавад. Дар маърӯзаҳо ва баромадҳои худ Сарвари давлат ғайриҷаҳиди ҲХДТ-ро дар рушди равандҳои иҷтимоӣ сиёсӣ ва иҷтимоӣ иқтисодӣ ҷумҳурӣ таҳлил кардааст. Президенти Тоҷикистон дар асар ва мақолаҳои худ воқеаҳои таърихӣ ғайриҷаҳиди ҳизбро дар тӯли солҳои истиқлолият ба таври объективӣ нишон додааст, ки онҳо барои омода кардани асарҳо оид ба таърихи навини Тоҷикистон манбаи хеле муфид шуда метавонанд.

Бояд қайд намуд, ки дар рафти таҳқиқот асарҳои Пешвои миллат сарчашмаи дасти аввал ба ҳисоб мерафт ва меҳвари асосии таҳқиқоти моро маҳз андешаҳо ва пажӯҳишҳои анҷомдодаи Раиси муаззами ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон ташкил медоданд.

Ба ғайриҷаҳиди ҳизбҳои сиёсӣ баҳо дода, Эмомалӣ Раҳмон қайд

¹ Раҳмон Э. Маърӯза дар сессияи ҳафтаҳои Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон / Э. Раҳмон.-Душанбе: Ирфон, 1993. - 68 с.; Раҳмон Э. Роҳи раҳӣ аз бухрони азими ҳамагонӣ / Э.Раҳмон.-Душанбе: Тоҷикистон, 1993. - 55 с; Раҳмон Э. Ҷашни истиқлолият ва Анҷумани дуҷуми умумиҷаҳонӣ тоҷикон/ Э. Раҳмон.-Душанбе: Ирфон, 1993.-40 с; Раҳмон Э. Тоҷикистон: ҷаҳор соли истиқлолият ва худшиносӣ /Э. Раҳмон.- Душанбе:Ирфон, 1995.-208 с; Раҳмон Э. Маърӯза дар нахустин Иҷлосияи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон /Э.Раҳмон.-Душанбе:Ирфон,1995.-48 с; Раҳмон Э. Суҳанронӣҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон бахшида ба 20-умин солгарди Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон / Э. Раҳмон.-Душанбе: Шарқи озод, 2012.-79 с; Раҳмон Э. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон / Э.Раҳмон.-Душанбе: Шарқи озод, 2013.- 63 с.; Раҳмон Э. Бист қадами созанда.Аз таърихи таъсиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон / Э. Раҳмон. - Душанбе: Эр-граф, 2014.-312с; Раҳмон Э. Наврӯз-шиносномаи миллат:суҳанронӣҳо дар ҷашнҳои наврӯзӣ / Э. Раҳмон.-Душанбе:Адиб,2015.-168 с.;Раҳмон Э. Суҳанҳои ҳикматомӯзи Президент Эмомалӣ Раҳмон дар бораи забон / Э.Раҳмон.-Душанбе: Бунёди забон, 2015.-116 с.; Раҳмон Э. Забони миллат-ҳастии миллат:китоби 1.Ба сӯйи пояндагӣ /Э. Раҳмон.-Душанбе: Эр-граф, 2016.-516 с.; Раҳмон Э. Паёми Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон / Э. Раҳмон.-Душанбе, 2016.-39 с.; Раҳмон Э.Ҷеҳраҳои мондагор / Э. Раҳмон.-Душанбе:ЭР-граф,2016.-364с.;Раҳмон Э. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон / Раҳмон Э.-Душанбе,2017.-47 с.; Раҳмон Э. Роҳнамо:иқтибосҳо аз суҳанронӣҳои Асосгузори сулҳу ваҳдат-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон доир ба танзими анъана ва ҷашну маросимҳо/Э.Раҳмон.-Душанбе:-Балӯғат,2017.-131с.; Раҳмон Э. Суҳанҳои ҳикматомӯзи Президенти Тоҷикистон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон / Э. Раҳмон.-Душанбе:-Контраст, 2017.-464 с.

намудааст, ки дар як муддати кӯтоҳ дар ҷумҳури хизбу созмонҳои ҷумҳуриявӣ ва минтақавӣ аз қабилҳои клуби сиёсии “Рӯ ба рӯ” дар Душанбе, “Созмони ошкоро” дар Кӯлоб, “Лаъли Бадахшон” дар Хоруғ ва Ҷамъияти “Носири Хисрав” дар шаҳри Душанбе ва монанди онҳо ба майдони сиёсат ворид шуданд. Бар асари фаъолияти хизбу созмонҳои мухталиф фазои сиёсӣ дар кишвар рӯз то рӯз мураккаб гардид²

Ба гурӯҳи дуюм асарҳои донишмандони дигар, аз қабилҳои Абдумачид Салимович Достиев, Амиршо Миралиев, Сафаров Сафар Ғаюрович, Сафаров Сайфулло Саъдуллоевич, Давлаталӣ Давлатов, Абдуфаттоҳ Шарифзода, Заробиддин Қосимӣ, Ракиб Абулҳаев, Д. Аҳмедов, С.Ашӯров, Мехринисо Бобобекова, В. Вюнитский, Муҳаммадҷон Гулҷонов, Усмонҷон Ғаффоров, Зарина Дадабаева, Бозгул Додхудоева, Фарҳод Зикриёев, Роҳат Набиева, Малика Зикриёева, Раҳматулло Зоир, Ғайбулло Икромов³, Ашӯрбой Имомов⁴, Қосимшо Искандаров⁵, Маҳкам Маҳмудов⁶, З.Мирзоев⁷, А.Муҳаббатов⁸, Ваҳоб Набиев¹, Б.Ризоев², Зафар Сайидзода³, В.Сухомлинов ва Г.Шалаев⁴, Хайриниссо Темирова⁵, А.Тоиров⁶, Иброҳим Усмонов⁷, Н.Ходжасайдов⁸, Шокир Ҳакимов⁹, Халифабобо Ҳамидов¹⁰, Абдувоҳид Шамолов ва А.Ашӯров⁹, Абдуфаттоҳ

³ Имомов А. Вазъи ҳуқуқии фраксияҳою гурӯҳҳои вакилони парлумони ҷумҳурии Тоҷикистон// Партии и движения Таджикистана / А. Имомов.-Душанбе, 2001.- № 9.- с.10-11.

⁵ Искандаров Қ. Муҳолифин ва ҳокимият: роҷеъ ба масъалаи муносибати мутақобилаи хизбу ҳаракатҳои муҳолиф бо сохторҳои давлат// Партии и движения Таджикистана/ Қ. Искандаров.-Душанбе, 2000.- № 6.- с.10-13.

⁶ Маҳмудов М. Конституцияи миллӣ ва таъмини адолати конституционӣ / М. Маҳмудов. Ҷумҳурият. -Душанбе, 2009.- 4 ноябр.

⁷ Мирзоев З. Ҳуқуқи озодӣ дар мадди назари азҳоби ҳаракатҳои сиёсӣ // Партии и движения Таджикистана/ З. Мирзоев.-Душанбе, 2000.- №4.- с.18-20.

⁸ Муҳаббатов А. Ҳизбҳои сиёсӣ: воқеият ва дурнамо (таҳлили сиёсӣю иҷтимоӣ)/ А. Муҳаббатов.- Душанбе: Истеъдод-2011, 2014. 144с.; Муҳаббатов А. Давлат ва хизбҳои сиёсӣ/ А. Муҳаббатов.-Сотсиализм.-Душанбе, 2001.- №1-2. с.24-27.

¹ Набиев В. Истиқлолияти давлатӣ ва ташаккули системаи бисёрҳизбӣ дар Тоҷикистон//В. Набиев. Ахбороти ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон.-Душанбе2001.- № 1.- с.23-32; Набиев В. Бисёрҳизбӣ-тақозои замон//Ҳизбҳои сиёсии Тоҷикистон.Набиев В. Маълумотнома. Душанбе-2002.-с.14-26; Набиев В. Чавонон мунодиёни сулҳу ваҳдат// В. Набиев. Достони ваҳдати миллат.-Хучанд: Ношир-2009; Набиев В. Фарҳанг ва чавонон.В.Набиев.-Хучанд: Хуросон-2009; Набиев В., Сиёсати давлатии чавонон дар Тоҷикистон.В Набиев, Ғ. Икромов-Душанбе,1999; Набиев В. Иҷтисоии тақдирсоз ва самтҳои асосии ҳаракати чавонони Тоҷикистон/ Набиев В. Абдуллоев Р.-Душанбе,2003. Набиев В. Қадамҳои устувори ризоият// Ризоияти ҷомеа-мароми мост/ В. Набиев, М. Мухторов.-Душанбе, 2002.- № 2.- с. 12- 14; Набиев В.

⁹ Шамолов А.Вопросы молодёжной политики в Таджикистане/А.Шамолов, С. Ашуров.-Душанбе: Дониш,1999.

¹² Шарипов А. Эмомалӣ Раҳмон-поягузори сулҳ ва ваҳдати миллӣ /А.Шарипов, С. Фаттоев.-Душанбе, Деваштич, 2006.

¹ Шарипов Ҳ.Тоҷикони бурунмарзӣ (Таърихи пошхӯрӣ ва аҳволи ҳозира)/Ҳ. Шарипов. А. Маҳмадкаримов.-Хучанд, 1996.

Шарипов ва С.Фаттоев¹², Ҳ.Шарипов¹⁰, Б.Шокиров² ва дигарон ба ҳисоб мераванд.

Дар асарҳои Р. Набиева, Ф.Зикриёев, М.Зикриёева фаъолияти Ҳизби Коммунист дар солҳои 70-ум ва нимаи аввали солҳои 80-ум инъикос карда мешавад. Қайд карда мешавад, ки дар мамлакат пешравиҳои назаррас ба амал омада бошанд ҳам, дар ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ камбудиҳои ҷиддӣ мушоҳида мешуданд³. Бештари зухуроти манфӣ на аз сохтори сиёсии мамлакат, балки аз тарзи идоракунӣ, фаъолияти ҳизб бармеомад. Мувофиқи конститутсияи амалкунандаи мамлакат, Ҳизби Коммунистӣ ядрои сиёсӣ ва пешбарандаи ҷамъият ба ҳисоб мерафт, ки он ба бухрон кашида шуд. Падидаи пайдоиши бисёрҳизбӣ дар Тоҷикистон дар асари Иброҳим Усмонов хеле дақиқ оварда шудааст¹¹. Тавре муаллиф қайд менамояд, нахустин гурӯҳи сиёсӣ дар шаҳри Душанбе соли 1989 бо ташаббуси ҷавонон бо номи «Рӯ ба рӯ» ба ҳисоб мерафт, ки дар як

² Шокиров Б., Пайдоиши ҳизбу созмонҳои нав дар Тоҷикистон ва фаъолияти онҳо (солҳои 1989-1992)./Б. Шокиров. -Душанбе, 1994;

³ Актуальные проблемы истории таджикского народа. Сборник научных трудов.-Душанбе, 1988; На пороге кризиса: нарастание кризисных явлений в партии и обществе.-М.: Политиздат, 1990; Набиева Р., Зикриёев Ф. Таърихи халқи тоҷик.-Душанбе: Сарпараст, 2001.-с. 207- 212; Набиева Р., Зикриёев Ф., Зикриёева М. Таърихи халқи тоҷик.-Душанбе: Собириён, 2010.-с. 182. Ҳизбҳои сиёсӣ ва ҳаракатҳои ҷамъиятии Тоҷикистон дар марҳилаи баъди низоии ҷомеа//В. Набиев. Партии и движения Таджикистана.-Душанбе, 2002.- № 2.- с. 12- 14;

² Ризоев Б. Политические партии Таджикистана в современных условиях /Б. Ризоев, В.Набиев.-Худжанд, 2001.

³ Сайидзода З. Основные тенденции внешней политики Республики Таджикистан на рубеже столетий (1992-2004 гг.)/ З. Сайидзода.-Душанбе:Авесто, 2009; Сайидзода З. Фаъолияти байналмилалӣ Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон: бозгашти давлати миллии тоҷикон ба арсаи сиёсати ҷаҳонӣ/ З. Сайидзода.-Душанбе, 2016. -205с.

⁴ Сухомлинов В. Дорога к согласию. Эмомали Рахмонов-человек и политик /В. Сухомлинов, Г. Шалаев. -Москва, 2002. 159с.

⁵ Темирова Х. Сиёсати давлатӣ оид ба баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа// Нақши Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар тарбияи насли наврас/ Х. Темирова.-Душанбе, 2005.-С. 43-45;

⁶ Тоиров А. Политические партии Республики Таджикистан. Тоиров А., Бернер Роу, Мухторов М.-Душанбе, 2006.

⁷ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. Хучанд, 2003; И. Усмонов Миростроительство в Таджикистане. Душанбе: Деваштич, 2006; Усмонов И. Сулҳнома.-Душанбе-2001// Партии и движения Таджикистана.-Душанбе, 2000;

⁸ Ходжасайдова Н.Х. Участие женщин ГБАО в общественно-политической, культурной и экономической жизни Республики Таджикистан (1991-2008гг.)/ Н.Х. Ходжасайдова.-Душанбе, 2008.

⁹ Ҳакимов Ш. Доир ба баъзе масъалаҳои мақоми ҳуқуқии ақалиятҳои миллий дар Тоҷикистон// Шохроҳи Ваҳдат/ Ш. Ҳакимов.-Душанбе, 2001.-№ 11.-с.21-32; Ҳакимов Ш. К вопросу о парламентской деятельности общественно-политических объединений Таджикистана// Партии и движения Таджикистана/ Ш. Ҳакимов. Душанбе-2001. № 9.- с.4-8.

¹⁰ Ҳамидов Х. Становление многопартийной системы в Республики Таджикистан// Государство и право/ Х. Ҳамидов.-Душанбе, 1997.- №2-3.- с.28-32.

¹¹ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол/ И. Усмонов.-с.16-17.

муддати кӯтоҳ ин ташкилот ташаббускори баргузории баҳсҳои сиёсӣ миёни фаёлони ҷамъият ва намояндагони ҳизбӣ ва давлатӣ гардид¹².

Дар байни асарҳо оид ба фаёлияти ҲХДТ дар китоби Ҷ. Сангинов¹³ фаёлияти аъзоён дар фраксияи ҲХДТ дар Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳлил гардидааст. Дар он нақши намояндагони ҳизб оид ба татбиқи барномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар самти қонунгузории мамлакат, таҳияи барномаҳои стратегӣ сухан меравад. А. Муҳаббатов ба ташаккули ҲХДТ баҳо дода изҳор менамояд, ки ҷамъият ба созмон додани чунин ташкилоти усулан нави сиёсӣ ниёз пайдо кард. Ин созмонро лозим буд, ки на танҳо ҷойи холии ҷазоӣ арсаи сиёсатро пурра кунад, балки муҳимтар аз ҳама тавонад ҷамъияти аз ҳам ҷудошудаи моро муттаҳид намуда, ба хоҳири бунёдкорӣ ва азнавсозии ҷомеа ба он рӯҳи илҳом бахшад¹⁴.

Нахустин қадамҳо дар таъсисёбии ҲХДТ дар асари Давлаталӣ Давлатзода¹ дарҷ гардидааст, ки муаллиф дар он ҳамаи душворихое, ки таҳти роҳбарии Абдумачид Достиев дар марҳилаи аввал, дар таҳияи Оиннома, қайди ҳизб ва аъзоёни он аз сар гузаронидааст, хеле мукамал нишон додааст. Дар асари худи А. Достиев бошад бештар маълумотро дар бораи нақши ҳизб дар натиҷаи музокиротҳои тӯлонӣ, ки аз 5-уми апрели соли 1994 то 27-уми июни соли 1997 дар кишварҳои гуногуни ҷаҳон Афғонистон, Покистон, Эрон, Қазоқистон, Қирғизистон, Русия, Туркменистон идома ёфтанд, овардааст. Ӯ қайд менамояд, ки барои амалӣ кардани ҳадафҳои сулҳ 9 давраи музокирот, 6 вохӯрии сарон ва 21 маротиба музокирот анҷом дода, ки дар натиҷаи онҳо 40 ҳуҷҷати тақдирсози миллат ба имзо расонида шуд.² Ф. Зикриёев дар китоби худ фаёлияти ҲХДТ ро дар интиҳоботи вакилони Маҷлиси намояндагон ва маҷлисҳои маҳаллӣ инъикос менамояд. Аз ҷумла ӯ қайд менамояд, ки интиҳоботи парламенти касбӣ дар ҳаёти тоҷикистониён саҳифаи нав кушод. Интиҳоби вакилони халқ ва ташкили парламенти касбӣ фарҷоми ҷараёни истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Тоҷикистон гардид. Комиссияи оштии миллӣ низ вазифаи таърихӣ худро ба анҷом расонд¹⁵. Дар китоби Шарифзода Абдуфаттоҳ ва Қосимӣ Заробиддин оид ба нақши ҲХДТ дар қорҳои созандагӣ ва бунёдқориҳо сухан меравад. Аз ҷумла, муаллифон қайд менамоянд, ки дар бунёду барқарорсозии неругоҳҳои барқи обии «Роғун», «Сангтӯда-2», Маркази дуҷуми барқу гармидихии

¹² Ғафуров А.М. Тоҷикистон дар роҳи ҳифзи истиқлолият.//Очеркҳои таърихи Тоҷикистони соҳибистиклол/ А. М. Ғафуров.-Душанбе: Дониш, 2016.- с.8.

¹³ Сангинов Ҷ. Фаёлияти фраксияи ҲХДТ дар Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба татбиқи барномаи пешазинтиҳоботии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон.//Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон/ Ҷ. Сангинов.-Душанбе, 2005.-с.-32.

¹⁴ Муҳаббатов А. Ҳизбҳои сиёсӣ: воқеият ва дурнамо/ А. Муҳаббатов.-Душанбе,2011-с.164.

¹ Д. Давлатзода. Барои саодати зиндагӣ/ Давлатзода Д.-Душанбе, 2008.-с.-5-6.

² Зокиров Г. Н. Моҷарошиносӣ/ Г. Н. Зокиров.-Душанбе.2005.-с.84.

¹⁵ Зикриёев Ф. Таърихи ҳизбҳои сиёсӣ ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон/ Ф. Зикриёев.-Душанбе, 2010.-с.13; Зикриёев Ф. Таърихи сиёсии халқи тоҷик ва ҷаҳон.Дастури таълимӣ-методӣ барои донишҷӯён/ Ф. Зикриёев.-Душанбе:Маориф,1995.-с.85.

шаҳри Душанбе, неругоҳҳои хурду миёна дар дарёҳои Вахш ва Зарафшон, хати интиқоли барқи Тоҷикистон-Афғонистон, таҷдиди силсиланеругоҳҳои дарёҳои Варзоб ва Вахш, аз ҷумла Неругоҳи барқии обии “Норак”, сохтмон ва азнавсозии роҳҳои мошингарди Душанбе-Чанак, Душанбе-Кӯлоб- Қалъаи Хумб-Хоруғ-Кулма, Душанбе-Саритош, Қӯрғонтеппа-Дӯстӣ, нақбҳои мошингузари “Истиқлол”, “Озодӣ”, Шаҳристон, «Чормағзак», роҳи оҳани Душанбе-Қӯрғонтеппа дар қатори кормандон аъзоёни ҳизб низ пешсаф буданд¹⁶.

Гуруҳи сеюм аз рисолаҳои докторӣ ва номзадӣ иборат аст. Дар ин рисолаҳо аслан таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол инъикос шудаанд. Аммо дар онҳо ҷабҳаҳои алоҳидаи фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ва нақши он дар бунёди давлати соҳибистиклол таҳқиқ шудаанд. Дар рисолаи номзидии М.Ганчакова¹⁷ дар баробари масъалаҳои вазъи сиёсии Тоҷикистон дар солҳои 90-уми асри XX, муборизаҳои сиёсӣ, ҳаракатҳои ҷамъиятӣ-сиёсӣ, таъсиси созмони маҳфилҳо ва ҳизбҳои ҷамъиятӣ, ҷанги шаҳрвандӣ ва истиқрори сулҳу ваҳдати миллӣ нақши ҲХДТ низ дар ин раванди таърихи инъикос ёфтааст. Муаллиф махсусан аҳаммияти ба сулҳу ваҳдат расидани тоҷикон ва таҷрибаи ҲХДТ ро дар ин ҷараён қайд карда, зарурияти истифодабарии ин таҷрибаро дар муноқишаҳои сиёсии дигар давлатҳо таъкид мекунад.

Унвонҷӯ Д. Урунова¹ дар рисолаи номзидии худ вазъи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклолро таҳқиқ намуда, дар он масъалаҳои фаъолияти ҳизбҳои сиёсӣ ва нақши ҲХДТ-ро дар барқароршавии низомии сиёсии Тоҷикистон баъд аз ба даст омадани истиқлолият баррасӣ намудааст. Дар таҳқиқоти хеш О.Х. Шарафиева² бевосита раванди ҷанги шаҳрвандиро омӯхта, дар он сабабҳои сар задани ҷанги шаҳрвандӣ (1992-1997) дар Тоҷикистон ва марҳилаҳои асосии гуфтушунидҳои ҷонибҳои даргир ва саҳми аъзоёни ҲХДТ-ро мавриди таҳқику таҳлил қарор додааст. Вале бо сабаби маҳдуд будани вазифаи тадқиқот ба муҳаққиқ, ӯ натавонистааст, ки нақши ҲХДТ-ро дар хотима бахшидан ба ҷанги шаҳрвандӣ ва ба даст овардани сулҳ пурратар инъикос намояд.

Ба гуруҳи чорум бошад матбуоти даврӣ, рӯзномаву маҷаллаҳои марказӣ, вилоятӣ ва ноҳиявӣ дохил мешаванд. Дар ин самт олимон, муҳаққиқон ва рӯзноманигорон тадқиқоти зиёде дар шакли мақолаҳои илмӣ ва илмӣ- оммавӣ ба ҷоп расонидаанд. Аммо тадқиқотҳои муфасссал, ҳисоботҳои солона ва умуман тамоми дастовардҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бештар дар нашрияи марказии ҳизб «Минбари

¹⁶ А. Шарифзода. 7 соли Эмомалӣ Раҳмон/ Шарифзода А., Қосимӣ З.-Душанбе, 2013.-с.12.

¹⁷ Ганджакова М.Г. Политическая история Таджикистана 90-х годов XX века: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02 / М.Г. Ганджакова. - Душанбе, 2015. - 213 с.

¹ Урунова Д.А. Становление новой политической структуры в Республике Таджикистан, 1991-1997гг.: автореферат диссертации кандидата исторических наук: 07.00.02 / Урунова Д.А. - Душанбе, 1998. - 26с.

² Шарафиева О.Х. Гражданская война в Таджикистане (1990-1997гг.): дис..канд. ист. наук: 07.00.03 / О. Х. Шарафиева. - Томск, 2010. - 242с.

халқ»¹⁸, «Мароми пойтахт»¹⁹, «Ҷумҳурият»²⁰, «Садои мардум»²¹, ва инчунин дар панҷ рӯзномаи вилоятию шаҳрӣ «Сухани халқ» (вилояти Суғд), «Ҳамрози халқ» (вилояти Хатлон), «Ҳидоят» (шаҳри Турсунзода), «Овози халқ» (Шӯробод) ва ғайраҳо ба ҷоп расидаанд. Қобили зикр аст, ки нашрияҳои мазкур самти асосии фаъолиятҳои тарғиби барномаи ҳизб, инъикоси сиёсати Раиси Ҳизби Халкии Демократии Тоҷикистон ва дастовардҳои Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Ҳамзамон инъикоси воқеии фаъолияти ҳизб, мавқеи он дар ҷомеа ва густариши ҳамкориҳои байналмилалӣи ҲХДТ чун неруи пешбарандаи ҷомеаи кишвар дар маркази диққати кормандони нашрия қарор дорад. Бо мақсади тарғибу ташвиқи ҳадафҳои барномавии Ҳизби Халкии Демократии Тоҷикистон ва сиёсати пешгирифти Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчунин аз сомонаҳои интернетӣ ва матбуоти даврӣ ба таври васеъ истифода бурда шуд.

Ба гурӯҳи панҷум мавод аз сомонаҳои интернетӣ, пеш аз ҳама сомонаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон¹ ва ғайраҳо дохил мешаванд. Қобили зикр аст, ки тамоми мавод дар бораи суҳанронӣ, баромадҳо, Паёми Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сомонаҳои интернетӣ ҷойгир шудаанд. Дар онҳо маълумотро аз нахустин баромади Раиси Шӯрои Олӣ Эмомалӣ Раҳмон дар Иҷлосияи XVII Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон сар карда, изҳоротҳо бо муносибати таҷлили иди Наврӯзи соли 1993 дар Иҷлосияи XVII Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таъйини роҳи музокирот тарҳрезӣ ва мавриди гуфтугӯи намоёндагони мардум қарор гирифт, то замони имрӯза дарёфт кардан мумкин².

Бо назардошти он, ки тадқиқоти мазкур яке аз зинаҳои ҳалли масъалаи баррасишаванда мебошад, таҳлил ва баҳогузориҳои комёбиҳои ҲХДТ аз ҷониби муҳаққиқон, олимон, сиёсатмадорон, донишмандон ва рӯзноманигорон зарур аст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ҚОР

Робитаи қор бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ. Мавод ва натиҷаи таҳқиқоти диссертатсиониро барои татбиқи нақшаи перспективии қори илмӣ-таҳқиқотии шӯбаи таърихи навтарини Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А.Дониши АИ ҶТ, таҳти унвони «Таърихи халқи тоҷик, қонуниятҳои умумӣ ва хусусиятҳои ҳосираванди таърихӣ (*давраи муосир*)» барои солҳои 2016- 2020 истифода кардан мумкин аст.

Мақсад ва вазифаҳои тадқиқот. Ҳадафи асосии тадқиқоти диссертатсионӣ таҳлили маҷмӯи таърихи фаъолияти Ҳизби Халкии

¹⁸ Минбари халқ, 1997-2019;

¹⁹ Мароми пойтахт, 2000-2019;

²⁰ Ҷумҳурият, 1991-2019;

²¹ Садои мардум-1994-1997;

¹ Сомонаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. ИҶрУ/кТҒ^/ргезНепҒ...

² Сомонаи интернетӣ. ЁП://иптуег.^/т8Бо/хх-8о1адп-1сЬЮ8ца1ЛаЫ1Г8О2/.

Демократии Тоҷикистон дар тӯли солҳои 1994-2019 ба ҳисоб меравад. Барои расидан ба ин ҳадаф иҷрои вазифаҳои зерин зарур аст дошт:

- ҷамъбаст намудани тадқиқот ва таълифоти осори муҳаққиқон ва донишмандони соҳа, ки оид ба мавзӯи мазкур анҷом дода шудааст;
- таҳлили таърихнигории асарҳои илмӣ ба таърихи таъсисёбӣ ва фаъолияти ҲХДТ баҳшида шуда;
- аз ҷиҳати назариявӣ ошкор намудани аҳамияти мавзӯи таҳқиқот;
- таҳлил ва баррасии сабабҳои барҳам хӯрдани якҷаҳизбӣ ва ба вучуд омадани бисёрҷизбӣ;
- пажӯҳиш оид ба пайдоиши ҳизбу созмонҳо ва рақобатҳои онҳо барои ҳокимияти сиёсӣ;
- аз ҷиҳати илмӣ таҳлил намудани аҳамияти Иҷлосияи XVI дар роҳи расидан ба сулҳ ва барпо гардидани Ҳукумати конституционӣ;
- инъикоси оқибатҳои фаъолияти ҳизбу созмонҳое, ки характери маҳалгарой ва мазҳабӣ доштанд;
- баррасӣ ва таҳлили илмӣ барнома ва қарорҳои қабулнамудаи ҲХДТ ҷиҳати баланд бардоштани вазъи иҷтимоӣ, таъмини амнияти дохилӣ ва расидан ба се ҳадафи стратегӣ-баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ, таъмини истиқлолияти энергетикӣ ва истиқлолияти озуқаворӣ;
- инъикос намудани фаъолияти ҲХДТ дар ҳаёти иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва фарҳангиву сиёсии Тоҷикистон.

Объекти таҳқиқоти диссертатсионӣ фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои 1994-2019 мебошад. Дар рафти таҳқиқот таърихи таъсисёбӣ, раванди ташаккулёбӣ ва давраи баланд гардидани мавқеи кумитаву ташкилотҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар ҷомеа пас аз солҳои 2000-ум, инчунин нақши ҲХДТ ва Раиси он, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар рушди соҳаҳои хоҷагии мамлакат, пеш аз ҳама амалӣ гардидани ҳадафҳои стратегияи Ҳукумати кишвар объекти асосии таҳқиқоти диссертатсия ба шумор меравад.

Предмети таҳқиқот муайян намудани дараҷаи таҳқиқи таърихи омӯзиши фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад.

Доираи хронологии тадқиқот солҳои 1994-2019-ро фаро мегирад. Сарҳади поёнӣ охири солҳои 80-уми асри XX оғоз гардида, дар рафти таҳқиқот муҳимтарин мавзӯҳое, ки ба фаъолияти ҲХДТ алоқамандии бевосита дорад, аз ҷумла ба вучуд омадани бухрони сиёсӣ дар Иттиҳоди Шӯравӣ, “Бозсозӣ”-и Горбачёвӣ ва оқибатҳои он, пошхӯрии ИҶШС, таъсисёбии Тоҷикистони соҳибистиклол, ҷанги шаҳрвандӣ, Иҷлосияи XVI, ба имзо расидани Созишномаи истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ, фаъолияти Комиссияи оштии миллӣ, нақши Раиси ҲХДТ дар амалӣ гардидани се ҳадафи стратегияи мамлакат, сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҲХДТ ва амсоли онро дар бар мегирад. Тадқиқоти мазкур бо нишондодҳои фаъолияти чорякараи ҲХДТ ба анҷом мерасад.

Асоси назариявӣ-методологии таҳқиқот. Дар диссертатсия муаллиф

усулҳои илмӣ омӯзиширо доир ба таърихи таъсисёбӣ ва фаъолияти ҲХДТ дар солҳои 1994-2019 ба роҳ мондааст. Бахусус ба истифодаи усули объективияти илмӣ-ҳамчун яке аз дастурҳои асосии илмҳои муосири таърихӣ ва таърихнигорӣ диққати ҷиддӣ додааст.

Ба сифати асоси методологии таҳқиқот маҷмӯи усулҳои истифода шудаанд, ки дар байни онҳо усулҳои таърихӣ, аз қабili муқоисавӣ-таърихӣ, масъалагузорӣ-солномавӣ, инчунин усулҳои таҳлили иҷтимоӣ - таърихӣ мавқеи асосиро ишғол менамоянд.

Дар усули муқоисавӣ-таърихӣ фаъолияти ҲХДТ дар қиёс бо дигар аҳзоби сиёсии кишвар, хусусиятҳо ва методҳои ҳоси ҲХДТ дар идоракунии давлат, низомнома, оиннома ва барномаҳои ҲХДТ нисбат ба дигар аҳзоби сиёсӣ ва ғайраҳо истифода шудааст. Таваҷҷути усули масъалагузорӣ-солномавӣ ҳудудҳои таҳқиқи масъалаи мазкур муайян шудаанд ва равандҳои солномавии ба марҳилаҳои аз паси ҳам оянда, ки фаъолияти ҲХДТ-ро инъикос кардаанд, ҷой дода шудаанд.

Яке аз омилҳои асосӣ назари интиқодӣ-объективӣ ба таълифоти муҳаққиқони давраи соҳибистиклолӣ мебошад.

Пойгоҳи сарчашмашиносии таҳқиқот маводи бойгонӣ, аз ҷумла Бойгонии марказии давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон¹, Бойгонии Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар шаҳри Душанбе^{22 23}, Бойгонии ҷорӣи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон²⁴, Бойгонии Маркази тадқиқоти стратегӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон²⁵ ба ҳисоб меравад. Махсусан, дар рафти тадқиқот маводҳои дасти аввал, аз ҷумла ҳисоботи солномаи КИМ ҲХДТ, анҷуманҳо ва ҷаласаҳои ҳизбиро аз бойгонии ҷорӣи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дастрас шудааст.

Санадҳои меъёрӣ ва ҳуқуқӣ, Конститутсия²⁶, қонун ва қарорҳо²⁷, қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ²⁸, Низомнома²⁹, Оиннома³⁰, барномаҳои пешазинтихоботӣ-и ҳизбҳои сиёсии амалкунанда,

²² Бойгонии Марказии давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ф.12. -Оп.1. -П.4. -с.-82, Ф.385. -Оп.1. -П.55. -с.157-527.

²³ Бойгонии Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар шаҳри Душанбе. Ҳисоботи солҳои 1994-2019.

²⁴ Бойгонии ҷорӣи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Ҳисоботи солҳои 1994-2019.

²⁵ Бойгонии Маркази тадқиқоти стратегӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳисоботи солҳои 1994-2019.

²⁶ Конститутсия (Сарқонун)-и Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе, 2003;

²⁷ Қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ. Душанбе, 2004.-80 с.;

²⁸ Дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ: Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон, 13 ноябри соли 1998// Ҳизбҳои сиёсии Тоҷикистон. Маълумотнома. Душанбе, 2002.-с.3-12; Дар бораи аз байн бурдани ҳама гуна шаклҳои поймоли ҳуқуқи зан. Конвенсияи Асамблеяи Генералии Созмони Милали Муттаҳид, 18 декабри соли 1979// Маҷмӯаи асноди байналмилалӣ оид ба масъалаҳои ҳуқуқи духтарон дар маориф. Душанбе, 2002.- с.6-8; Дар бораи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон, 23 майи соли 1998// Аҳбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе-1998.- № 10.- с.93-101.

²⁹ Низомномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Душанбе, 2010.20с.; Низомномаи Шӯрои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон//Бюллетени Шӯрои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе, 2002.-№2.-С.7-11; Низомномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Душанбе, 2010. 20с.; Низомномаи Шӯрои ҷамъиятии

пеш аз ҳама Ҳизби Халкии Демократии Тоҷикистон низ пойгоҳи сарчашмаиносии тадқиқотро ташкил медиҳад.

Инчунин ба пойгоҳи сарчашмаиносии тадқиқоти мазкур маводи оморӣ, аз он ҷумла Маҷмӯаи омили Кумитаи давлатии омор низ шомил мешавад¹.

Навгони илмӣ таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки:

-бори нахуст дар шакли рисолаи илмӣ тадқиқоте пешниҳод мегардад, ки фаъолияти ҲХДТ-ро фаро мегирад;

-дар асоси манбаъҳои сершумор, шумораи зиёди асарҳои нашргардида оид ба фаъолияти ҲХДТ бори нахуст дар илми таърихи ватанӣ таҳлили маҷмӯии тадқиқоти мазкур амалӣ гардид;

- адабиёти илмӣ, ки вазъи сиёсии даҳсолаи охири асри XX, махсусан таърихи таъсисёбӣ ва фаъолияти ҲХДТ-ро ба таври гуногун инъикос намудаанд, бори нахуст мавриди таҳлил қарор гирифта, аз нуқтаи назари илмӣ қиёсгӯзорӣ карда мешавад;

-ба қорҳои илмӣ то имрӯз анҷомдодаи муҳаққиқон марбут ба фаъолияти ҲХДТ баҳои илмӣ дода шудааст;

-хусусиятҳои хоси фаъолияти Раиси ҲХДТ, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ва хориқии ӯ аз нуқтаи назари илмӣ мавриди таҳлил қарор гирифтаанд;

-дар натиҷаи омӯختани фаъолият ва паҳлӯҳои ҳамаҷонибаи ҲХДТ роҳҳои минбаъдаи тақмилёбӣ ва ташаккули он дар оянда муайян гардидаанд;

Ба ҳимоя муқаррароти зерин пешниҳод мегарданд:

-таҳлили адабиёти илмӣ ба мавзӯи мазкур бахшидашуда ба ҳулосае меорад, ки ба таърихи фаъолияти ҲХДТ шумораи зиёди тадқиқоти муаррихон, муҳаққиқон ва сиёсатшиносон мансуб аст. Онҳо ба манбаъҳои бойгонӣ, низомнома, оиннома, қарорҳои қабулнамудаи ҳизб ва дигар маохизи дасти аввал рӯ овардаанд;

-қорҳои тадқиқотӣ тасдиқ менамоянд, ки фаъолияти ҲХДТ дар рӯзҳои мудҳиштарин барои миллати тоҷик дар ҷойи ҳолӣ ташкил гардида, дар давраи соҳибистиклолӣ ҳаматарафа ташаккул ёфта, дар ҷумҳурӣ имрӯз ба яке аз ҳизбҳои пешгоми ҷомеа табдил ёфтааст;

-муҳаққиқони ватанӣ ва хориҷӣ муътақиданд, ки дар рушди ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҲХДТ нақши басо бузург гузоштааст.

-дар рафти тадқиқот муайян карда шуд, ки дар инкишофи ҲХДТ маҳз мактаби махсуси идоракунии Раиси он, Пешвои муаззами миллат

Ҷумҳурии Тоҷикистон//Бюллетени Шӯрои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе, 2002.- №2. -с.7-11.

⁹ Оинномаи Ҳизби Халкии Демократии Тоҷикистон. Душанбе, 2016. 19 с.; Оинномаи Ҳизби Демократии Тоҷикистон//Ҳизби Демократии Тоҷикистон (Санадҳо: дируз, имрӯз ва фардо).Душанбе, 2000;Оиннома ва барномаи Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон.Душанбе,1997;Оинномаи Ҳизби Сотсиалистии Тоҷикистон // Иттиҳод.-Душанбе,1998.- № 8;

¹ Маҷмӯаи оморӣ,-Душанбе: Кумитаи давлатии омор. Солҳои 2002-2019.

Эмомалӣ Раҳмон боис гардидааст;

-диссертант ба хулосае омадааст, ки маҳз ба туфайли фаъолияти амалӣ ва дастгирии ҳамаҷонибаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ҳуқуқ ва озодиҳои инсон ҳифз ва нигоҳ дошта шуда, бисёрҳизбӣ дар ҷомеа, ки асоси ҷомеаи демократиро ташкил медиҳад ба вучуд омада, тамоми аҳзоби сиёсӣ, матбуоти давлатӣ ва хусусӣ озодона фаъолият доранд ва муҳимтар аз ҳама Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун кишвари демократӣ, дунявӣ, ҳуқуқбунёд ва соҳибхитӣ тамоми сангарҳои дар наздаш бударо паси сар намуда, имрӯз ба пешравии бузург мушарраф шудааст.

Саҳми шахсии докталаби дарёфти дарачаи илмӣ дар он ифода меёбад, ки:

- муаллиф маводи зиёди бойгонӣ ва дигар сарчашмаҳоро оид ба ташаккул ва рушди ХХДТ ба муомилоти илмӣ ворид намудааст;

- иштироки шахсии муаллиф дар озмоиши натиҷаҳои тадқиқот дар конференсиҳои гуногун, омода кардани монография оид ба мавзӯ;

- натиҷаҳои илмии тадқиқоти мазкур, аз ҷумла хулосаҳои назариявӣ, нуқоти ба ҳимоя пешниҳодшаванда, инчунин тавсияҳои ҳислати амалидошта бевосита аз ҷониби ҳуди муаллиф мустақилона таҳия, баррасӣ ва исбот шудаанд;

- саҳми бевоситаи муаллиф дар навиғии тадқиқоти диссертатсионӣ, ҳалли масъалаҳои муҳрам ва баррасии комили ҷанбаҳои мушаххаси фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон возеҳан мушоҳада мешавад.

Аҳамияти илмӣ назариявӣ ва амалии тадқиқот. Диссертатсия дорои аҳамияти илмӣ-назариявӣ ва амалӣ буда, натиҷаҳои бадастомада метавонанд дар қорҳои илмӣ-тадқиқотии муҳаққиқон ва муаррихон ҷиҳати муайян намудани роҳҳои инкишофи минбаъдаи ҳизбҳои сиёсӣ, пеш аз ҳама ХХДТ кӯмаки воқеӣ расонанд. Мазмуни асосӣ, хулосаҳо ва маводи санадии диссертатсияро зимни таълифи асарҳои маҷмӯӣ роҷеъ ба фаъолияти ХХДТ дар солҳои 1994-2019 ҳангоми хондани қурсҳои лексионӣ ва махсус аз ҷанҳои “Таърихи халқи тоҷик”, “Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол”, “Таърихниғории таърихи халқи тоҷик дар давраи истиклолият” метавон истифода намуд. Аҳамияти амалии диссертатсия инчунин аз истифодаи эҳтимолии натиҷаҳои бадастомадаи тадқиқот дар ниҳодҳои илмӣ-тадқиқотӣ, кафедраҳои гуманитарии мактабҳои олии иборат аст.

Хулосаҳои умуминазариявии тадқиқоти диссертатсионӣ ба маърифати амиқи зарурияти нигоҳдошти муттасил ҳангоми банақшагирии барномаҳои минбаъдаи ХХДТ имкон медиҳанд.

Маводи дар диссертатсия овардашуда барои маърифати воқеии масъалаҳои муҳрами ҳаёти сиёсии мамлакат, махсусан фаъолияти минбаъдаи ХХДТ имконият медиҳанд. Хулосаҳо ва тавсияҳои диссертатсия барои ҳалли бисёр масъалаҳои ҳалталаби Тоҷикистони

муосир хело ҳам муфиданд.

Тасдиқи рисола. (Апробатсияи диссертатсия.) Ғояҳо, муқаррарот, натиҷаҳои назариявӣ асосӣ ва пешниҳоду тавсияҳои амалӣ доир ба диссертатсия дар як қатор дастовардҳои илмӣ муаллиф, аз ҷумла: 2 монография, 21 мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, китобу брошюраҳо ва мақолаҳои илмӣ ва илмӣ-оммавӣ дар дигар нашрияҳо ба таъб расида, таҷассум ёфтаанд.

Диссертатсия дар маҷлиси васеъи шӯъбаи таърихи навтарини Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи Аҳмади Дониши Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (суратчаласаи № 6 аз 02 июни соли 2022) мавриди муҳокима қарор гирифта, ба ҳимоя пешниҳод шудааст.

Соҳтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия дар ҳаҷми 288 саҳифаи матнӣ компютерӣ таълиф гардида аз муқаддима, чор боб, дуvozдаҳ зербоб, хулоса ва феҳристи манбаъҳо ва адабиёти истифодашуда (295 номгӯй) иборат мебошад.

МУНДАРИҶАИ АСОСИИ ДИССЕРТАТСИЯ

Дар муқаддима мубрамияти мавзӯи диссертатсионӣ асоснок гардида, дараҷаи коркарди он муайян шудааст, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, услуб ва усули коркарди мавзӯ шакл гирифта, аҳаммияти назариявӣ ва амалии кор таъкид мешавад, манбаъҳо ва наwgонии илмӣ таҳқиқот, инчунин муқаррароти асосӣ ба ҳимоя пешниҳодшаванда муайян мегардад.

Боби якуми диссертатсия- “Заминаҳои таърихӣ ва сиёсии таъсисёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон” аз ду зербоб иборат аст. Дар ин боб асосан заминаҳои таърихӣ ва сиёсии таъсисёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, пеш аз ҳама пошхӯрии Иттиҳоди Шӯравӣ, аз байн рафтани яккаҳизбӣ ва ба вуҷуд омадани ҷомеаи бисёрҳизбӣ ва умуман дигар заминаҳои сиёсӣ ва иҷтимоии ташкилёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон мавриди таҳқиқ қарор дода шудааст.

Дар зербоби аввал-“Бӯҳрони сиёсии солҳои 80-90-уми асри XX ва барҳам хӯрдани яккаҳизбӣ дар ИҶШС” ба вуҷуд омадани бӯҳрони ҳизбӣ дар Иттиҳоди Шӯравӣ, аз байн рафтани Иттиҳоди Шӯравӣ ва махсусан таъсири он ба авзои сиёсии Тоҷикистон, аниқтараш таъсисёбии Тоҷикистони соҳибистиклол, таъсис ёфтани ҳизбҳои сиёсӣ ва иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва рақобатҳои онҳо, бо тақия ба манобеи дасти аввал ва осори муҳаққиқони соҳа мавриди таҳқиқ қарор дода шудааст.

Муаллифи диссертатсия баён менамояд, ки аз нимаи дууми асри XX рақобатҳои сиёсӣ миёни мамолики сайёра, ки ба ду кутб-сотсиалистӣ ва капиталистӣ ҷудо шуда буданд, суръат мегирад. Дар солҳои 70-ум ва нимаи аввали солҳои 80-ум дар ИҶШС пешравии назаррас ба амал омада бошанд ҳам, дар ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ камбудии ҷиддӣ мушоҳида мешуданд.

Дар як муддати кӯтоҳ паси ҳам фавтидани роҳбарони куҳансолу

барҷомондаи ҳизбӣ, аз қабили Брежнев, Андропов ва Черненко ба обрӯ ва эътибори Ҳукумати марказӣ таъсири манфӣ мерасонд.

М.С.Горбачёв пас аз Котиби Генералии ҲКИШ интиҳоб гардиданаш, бо нияти гузаронидани як қатор ислохотҳои ҷиддӣ сиёсатеро бо номи бозсозӣ пеш мегирад, ки онро баъзан «инқилоб аз боло» низ меномиданд. Ҷиҳати ноил гардидан ба ин ҳадаф, ба таври кулӣ дигаргун сохтани тамоми соҳаҳои ҳаёти кишварро зарур меҳисобид. Дар раванди бозсозӣ М.С. Горбачёв ният дошт ҳаёти ҷамъиятии Иттиҳоди Шӯравиро ба стандартҳои ҷаҳонӣ мутобиқ намояд. Вобаста ба ин, меҳост бо роҳи ҷорӣ намудани ошкорбаёнӣ ва озодандешӣ мардумро аз ҳолати қарахтӣ ва муҳосираи ҷамъиятӣ барорад. Мақсади бозсозӣ гӯё аз байн бурдани тамоми камбудии иҷтимоӣ-сиёсӣ буд, ки ба мушоҳида мерасиданд. Аммо, раванде, ки дар асари он ба мушоҳида расид, яъне шикасти асоси иқтисодӣ сиёсии шӯравӣ, интиқоди қатъии яккароҳбарии Ҳизби Коммунист, беобрӯ кардани идораҳои амниятӣ миллӣ ва вазоратҳои интизомӣ, сохти шӯроҳо, радди ҳар он чӣ, ки дар зарфи 65-70 сол ба амал омада буд, ҳамчунин авҷгирии сепаратизм ва миллатгароӣ ва ниҳоят аз байн бурдани ИҶШС будааст¹.

Ҳамин тавр, сар задани бӯҳрони сиёсӣ ва иқтисодӣ вазъиятро мураккаб намуда, пояҳои давлатдориро фалаҷ мегардонад ва обрӯю эътибори Иттиҳоди Шӯравиро дар арсаи байналмилалӣ поён мебарад. Ошкорбаёнӣ ва танқиди рӯирости ҳукумат ва ҳизби ҳукмрон нуфузи Ҳизби Коммунистиро коста намуда, барои таъсисёбии ҷомеаи бисёрҳизбӣ боис мегардад. Рӯзномаи асосии фаъолияти ҳизбу иттиҳодияҳои ҷамъиятии тозаъсис, ки масъалаҳои миллӣ ва марзӣ ба ҳисоб мерафт, зиддият ва ҷудоии халқҳои бародарро ба вучуд овард, ки боис ҷангу хунрезии даҳшатноки байни баъзе ҷумҳуриҳо гардид, ки минбаъд, пас аз барҳам хӯрдани Иттиҳоди Шӯравӣ таъсири манфии худро дар ҳаёти ҷумҳуриҳои навтаъсиси мустақил гузошт. Ҷумҳурии мо низ аз ин ҳама воқеот дар қанор намонд. Бисёрҳизбӣ ҷомеаи моро ҳам фаро гирифт. Аммо дар ҷумҳурии мо, ки таассуби мазҳабӣ ва маҳалгароӣ меҳвари асосии фаъолияти аксари ҳизбу иттиҳодияҳои таъсисёфтаре ташкил мекард, зиддияту рақобатҳои ҳизбҳои сиёсӣ ба вучуд овард. Натиҷаи рақобатҳо ҷанги бародаркушро ба бор овард, ки дар оянда барои Тоҷикистони тозаистиклоли мо ва мардуми он ниҳоят гарон афтида, даҳсолаҳо таъсири манфии худро гузошт.

Дар зербоби дуюми боби аввал-«Бисёрҳизбӣ ва рақобатҳои ҳизбҳои сиёсӣ дар Тоҷикистон дар охири асри XX» таъсисёбии Тоҷикистони соҳибистиклол, ба вучуд омадани ҷомеаи бисёрҳизбӣ ва рақобатҳои онҳо, ҷанги шаҳрвандӣ, баргузор гардидани Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, барқарор гардидани Ҳокимияти конституционӣ ва заминаҳои таъсисёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз масъалаҳои асосии риштаи таҳқиқот ба ҳисоб мераванд.

Дар Ҷумҳурии Шӯравии Сотсиалистии Тоҷикистон ҳанӯз аз солҳои 80-ум як зумра ҳизбу иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ба таъсис ёфтани шурӯъ карда буданд. Зеро тамоми он дигаргунӣ ва тағйиротҳои сиёсӣ, ки дар

маркази ИҶШС ба вуқӯ мепаиваст, таъсири худро ба ҶШС Тоҷикистон низ мерасонд.

Дар Тоҷикистон низ кӯшишу талошҳо аввал дар масъалаи фарҳанг, пеш аз ҳама масъалаи забони тоҷикӣ сураат гирифта, неруҳои сиёсӣ ба амал меомаданд, ки аз мавқеи миллӣ ва гоҳе аз назари маданӣ баромад мекарданд¹. Дар натиҷаи ҷамъомаду гирдиҷамӯиҳо, ки дар шаҳри Душанбе ташкил мегардиданд, боиси таъсиси ҳар гуна созмонҳо ва ҳизбҳо мешуданд. Созмони «Рӯ ба рӯ», иттиҳодияҳои ҷамъиятии «Ошкоро», «Эҳёи Хуҷанд», «Дирафши Ковиён», ҳаракат ва ҷамъиятҳои «Бохтар», «Самарқанд», «Куруши Кабир», «Сӯғдиён», «Ваҳдат», «Пайванд» ва ғайраҳо аз нахустин созмонҳои ҷамъиятӣ ба ҳисоб мерафтанд^{31 32}. Ба тасвиб расидани Қонун «Дар бораи бисёрҳизбӣ» ба таъсисёбии аҳзоби сиёсӣ дар мамлакат суръати тоза бахшид.

Тавре, ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои муаззами миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷаноби Олӣ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ханӯз соли 1992 дар ин бора хеле возеҳ гуфта буд: «Неруҳои иғвогар зери шиорҳои зоҳиран демократӣ, вале амалан мочарочӯна қоре карданд, ки Ватани хурдакаки моро ба вартаи нобудӣ расониданд³³.

Ҳамин тавр, Раиси Шӯрои Олӣ Эмомалӣ Раҳмон ин ҳамаро дарк намуда, нахуст тамоми неруҳои тавони хешро баҳри аз байн бурдани созмонҳои, ки тухми адоват ва таассубҳои маҳалгарой ва мазҳабиро дар кишвар мекоштанд, ба ҳарч меҷаҳд. Бо нияти барпо намудани давлати демократӣ кӯшиш мекард, то дар ҷумҳурий ҳизбҳои ба вуҷуд оянд, ки маҳаки асосии фаъолиятҳои роҳҳои пеш бурдани соҳаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ бошад ва меҳвари барномаҳои қориашонро расидан ба ҷомеаи сирф демократӣ ташкил диҳад.

Боби дууми диссертатсия-«Марҳилаҳои асосӣ ва хусусиятҳои ташаккули Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон» аз се зербоб иборат аст.

Зербоби якуми боби дуум-«Заминаҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ таъсисёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон» оид ба таъсисёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, фаъолияти он аз рӯзҳои нахустинаш то ба давраи ташаккули ӯ, низомнома, оиннома ва сохтори ташкилӣ ва идории ҳизби мазкур бахшида шудааст.

Дар диссертатсия қайд мегардад, ки дар рӯзҳои аввали соҳибистиклолӣ дар мамлакат ҳизбу созмонҳои ба саҳнаи сиёсат қадам гузоштанд, ки фаъолияти аксари онҳоро таассубҳои маҳалгарой ва мазҳабӣ ташкил медоданд. Аз ин лиҳоз, ҷамъият ба созмон додани чунин ташкилоти усулан нави сиёсӣ ниёз пайдо мекунад. Ин созмонро лозим буд, ки на танҳо ҷои холии ҷазову арсаи сиёсатро пурра кунад, балки

³¹ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол/ И. Усмонов.- с.17.

³² Ғафуров А.М. Тоҷикистон дар роҳи ҳифзи истиклолият././ Очеркҳои таърихи Тоҷикистони соҳибистиклол/ А. М. Ғафуров.-Душанбе: Дониш, 2016.- с.8.

³³ Раҳмон Э. Тоҷикистон: даҳ соли истиклолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ. Ҷ.1./ Э. Раҳмон Душанбе, 2001.- с.18-19.

муҳимтар аз ҳама тавонад ҷамъияти аз ҳам ҷудошудаи моро муттаҳид намуда, ба хоҳири бунёдкорӣ ва азнавсозии ҷомеа ба он рӯху илҳом бахшад. Аввалҳои соли 1993 Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон дастур доданд, ки санадҳои таъсиси ҳизби моҳияти демокративу дунявӣ дошта таҳия карда шавад. Вобаста ба ин комиссияи ташкилӣ ҳизбҳои навтаъсиси демократии Русия, Ҳизби Сотсиал-Демократии Олмон, Ҳизби Демократии Иёлоти Муттаҳидаи Амрико ро омӯхта, ба хулосае омаданд, ки ҳизби нав бояд моҳияти ҳалқиву демократӣ дошта бошад¹.

Кумитаи ташкилии ибтидоии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон (он вақт Ҳизби Халқии Тоҷикистон) 6-уми декабри соли 1993 ба қори худ шурӯъ кард ва 10-уми декабри соли 1994 Анҷумани нахустини Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон баргузор гардид. Дар ин анҷуман вакилон заминаҳои сиёсӣ иҷтимоӣ ташаккули ҳизбро мавриди баррасӣ қарор доданд. Ҳамзамон дар анҷуман оиннома, барнома ва мақсадҳои тақтӣ ва стратегӣ ҳизбро муайян намуданд^{34 35}.

Тавре, ки муаллифи диссертатсия қайд намудааст, ҳадафи ягона аз ташкили Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон муттаҳид намудани нерӯҳои пешбарандаву босалоҳият, ваҳдатсозу сулҳовар ва дорои масъулияти баланди давлатсозиву давлатдорӣ ва бо ҳамин роҳ гузоштани саҳми арзанда дар бунёди давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ташаккули ҷомеаи шаҳрвандӣ махсуб меёфт.

Ҳамин тавр, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар давраи ниҳоят мураккаб ва душвор таъсис ёфта, барои миллату давлат, ҷиҳати мустаҳкам гардидани Ҳокимияти конституционӣ рисолати басо бузургро амалӣ намуд. Зеро ин ҳама аз сиёсати хирадмандона ва дурбинонаи Раиси он, Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бармеомад. Дар рӯзҳое, ки ашхоси манфиатҷӯ ва гурӯҳҳои махсус аз рӯи таассубҳои маҳалгароӣ ва мазҳабӣ кишварро ба гирдобӣ ҷангу хунрезӣ қашида, Тоҷикистони соҳибистиқлоли тозатаъсисро ба ҷанд қисм ҷудо шудан наздик оварда буданд, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон таъсис ёфта, бо барномаҳои созанда ва демократии худ, ки сирф ба манфиати миллату давлат равона гардида буд, ба фаъолият шурӯъ намуд.

Зербоби дуюми боби дуюм-«Тамоюлҳои асосии ташаккули Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон (солҳои 1994-1998)» давраи ташаккули, мустаҳкам гардидани мавқеи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар мамлакат, таъсисёбии кумита ва ташкилотҳои ибтидоӣ ҳизбӣ дар ғӯшаю қанори ҷумҳуриро дар бар мегирад.

Дар давраи ташаккули таҳти роҳбарии Эмомалӣ Раҳмон нафарони зерин, аз ҷумла, М.У. Убайдуллоев, А.С. Достиев, А.Р. Ҷалилов, А.Н. Ниёзмамадов, М. Толибов, Д.Р. Давлатов, М. Асозода, А.М. Миралиев, Қ.Р. Қосимов ва дигарон дар густариш ёфтани фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон саҳми муносиби ҳудро гузоштанд³⁶.

³⁴ Сафаров С. Ҳизби зодаи истиқлолият / С. Сафаров. Душанбе, 2011 с.

³⁵ Ҳизби зодаи масъулият. Ба ифтихори 15-солагии таъсиси ХХДТ. -Душанбе, 2009. с. 70.

³⁶ Ҳизби зодаи масъулият. Ба ифтихори 15-солагии таъсиси ХХДТ. -Душанбе, 2009. С.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳамчун қисми таркибии низоми сиёсии ҷумҳури, аз рӯзи нахустини ворида майдони сиёсӣ гаштанаш як омили такондиҳанда ва таҳкимбахши раванди созандагиву бунёдкории ҷомеаи Тоҷикистон гардид. Ҳизб ба сифати созмони сиёсӣ дар раванди таҳаввулоти зиёда аз 27-солаи кишвар иштироки фаъолона дошта, ҷиҳати барқарор намудани сулҳу субот дар мамлакат, таҳия ва қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ворид сохтани тағйиру иловаҳо ба он, таҳия ва қабули як қатор қонуни санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ дар парлумони кишвар, инкишофи ҳаёти иқтисодӣ ва фарҳангӣ, густариш ва таҳкими равобити байналхалқии Тоҷикистон, умуман дар кулли соҳаҳо ва самтҳои гуногуни инкишофи ҷомеа нақши бориз дорад.

Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ ба ҷаҳониён нишон дод, ки миллати бо фарҳанг, ватандӯст, сулҳхоҳ ва сулҳпарвари тоҷик дар он давраи хеле саҳт ва мудҳиш таҳти роҳбарии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон якпорча шуд, роҳи музокироти сулҳро пеш гирифт, аз ақлу фарҳанги азалии худ истифода кард, аз роҳи ба тариқи зӯрӣ ҳал кардани мушкилоти сиёсӣ ва иҷтимоӣ даст кашида, сиёсати пешгирифтаи Сарвари давлатро ба хоҳири таъмини сулҳи сартосарӣ самимона дастгирӣ намуд. Бояд қайд кард, ки дар ба даст овардани сулҳ ва ризоияти миллӣ нақши Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон низ назаррас аст.

Ҳамин тавр, давраи номбурда, замони ташаккулёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад, зеро маҳз дар ин давра ҳизби мазкур дар ҷомеа мақому манзалати сазовори худро пайдо намуд. Маҳз дар давраи ташаккулёбӣ (1994-1998) ҲХДТ боварии шаҳрвандони мамлакатро ба даст меорад. Зеро дар ин давра мардум шояди он гардиданд, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳизби халқӣ буда, ҳамеша бо халқ ва ҷонибдори ҷомеаи демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ аст.

Дар зербоби сеюми боби дуюм-«Нақши Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон-Пешвои миллат, Эмомалӣ Раҳмон дар барқарор гардидани сулҳи тоҷикон» муаллиф тадқиқотҳои илмӣ олимонро оид ба хизматҳои Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон дар ҳомӯш гардидани оташи ҷанги бародаркуш, барқарор ва мустаҳкам гардидани ҳокимияти конститусионӣ, сулҳу субот дар кишвар ва ба як давлати демократӣ ва Тоҷикистони воҳид табдил ёфтани ҷумҳуриро инъикос намудааст.

Дар натиҷаи музокироти тӯлонӣ, ки аз 5-уми апрели соли 1994 то 27-уми июни соли 1997 дар кишварҳои гуногуни ҷаҳон Афғонистон, Покистон, Эрон, Қазоқистон, Қирғизистон, Русия, Туркманистон идома ёфтанд, муяссар шуд, ки барои амалӣ кардани ҳадафҳои сулҳ 9 давраи музокирот, 6 вохӯрии сарон ва 21 маротиба музокирот анҷом дода шавад, ки дар натиҷаи онҳо 40 ҳуҷҷати тақдирсози миллат ба имзо расонида шуд.

Имзои Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба давлатҳои гуногуни ҷаҳон нишон дод, ки минбаъд тамоми мардуми ҷумҳури Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмонро

хамчун Пешвои миллати тоҷикон эътироф ва эҳтиром намуда, сохти демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявиро интиҳоб ва қабул карданд. Ҷомеаи ҷаҳонӣ итминон пайдо кард, ки Тоҷикистон роҳи сулҳ, ободӣ ва бозсозии кишварро пеш гирифт ва аз ин хотир кишварҳои мухталиф омодагии худро барои сармоягузорӣ дар ватанамон нишон доданд.

Бояд қайд кард, ки дар меҳвари сиёсати Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон инсон чун гавҳари офариниш бо ҳама орзуву ормонҳо ва кӯшишҳояш бар саодати зиндагӣ қарор дорад. Ин сиёсати мутобиқ ба иқтисоди табиӣ инсонҳо ва ормонҳои миллии мардум дар Конститутсияи кишварамон расмияти ҳуқуқӣ пайдо кардааст, ки дар он инсон арзиши олии эътироф шудааст. Моҳияти инсонгароёнаи сиёсати Сарвари давлат дар душвортарин лаҳзаҳои оғози даврони истиқлолият, ки бар асари ҷанги бародаркуш маърази хатар қарор гирифта буд, ба тамоми ба зухур омад.

Эмомалӣ Раҳмон, Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон воқеан тарроҳ ва поягузори мактаби нав дар сиёсати хориҷии Тоҷикистон аст, зеро замоне, ки ӯ масъулияти роҳбариро ба уҳда гирифт, кишвар ҳеҷ поя ва заминае барои пешбурди сиёсати хориҷӣ надошт³⁷. Имрӯз Тоҷикистон бо 128 кишвари ҷаҳон муносибатҳои дипломатӣ барқарор намуда, 150 давлат истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистонро эътироф кардааст.

Ҳамин тавр, Раиси ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон дар миёни халқи мамлакат ва ҳазорон ҳазор ҳамватанони бурунмарзӣ бо сиёсати сулҳофари худ эҳтироми бузургро сазовор шуда, ҳизб дар арсаи байналхалқӣ ва дар дохили мамлакат нуфузи баланд пайдо кардааст. Воқеан ҳам Эмомалӣ Раҳмон асосгузори сулҳи тоҷикон ва пешвои миллат ба ҳисоб меравад, зеро ба миллати мотамзадаи гирифтори ҷанги хунин гардида сулҳро таъмин намуд ва халқро аз парокандагӣ парешонӣ сарчамъ сохт.

Боби сеюми диссертатсия-«Нақши Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар ҳаёти иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва сиёсӣ-фарҳангии ҷумҳурӣ дар солҳои 2000-2010» аз ҷаҳр зербоб иборат аст.

Зербоби якуми боби сеюм «Ҷаҳлияти ҲХДТ дар пешбурди идеологияи давлатӣ ва баланд бардоштани шуури ҷамъиятӣ» унвон дода шуда, дар он асосан баланд бардоштани шуури сиёсии ҷомеа, беҳтар гардидонидани сатҳи зиндагии мардум, ки аз ҳадафҳои аввалиндараҷаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои баъдиҷангӣ мавриди таҳқиқ қарор дода шудааст. Ҷиҳати расидан ба ҳадафҳои худ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба ҳамаи гурӯҳҳои миллий ва этникии сокини ватанамон эҳтиром гузошта, маҳалгароиро ҳамчун падидаи номатлуб маҳкум намудааст¹. Тавре, ки муаллиф дар диссертатсия қайд намудааст, яке аз вазифаҳои муҳими Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар

³⁷ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат./ Силсилаи мақолаҳои олимони, сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий-Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон. -Душанбе, 2016. с.13.

солҳои 2000-2010 аз он иборат буд, ки ҳамаи қисматҳои ҷумҳури-шимолу ҷануб, водию кӯҳистон, ноҳияҳои саноатӣ зироатиро дар як ҳалқаи пайванд гирд оварад^{38 39}. Кишваре, ки мусибати ҷанги шаҳрвандиро аз сар гузаронидааст, дар қатори дигар бадбахтиҳо, ҷинойткорӣ низ дар он меафзояд. Аз ин лиҳоз, яке аз масъалаҳои, ки дар назди ҲХДТ меистод, ин гирифтани пеши роҳи ҷинойткорӣ махсуб меёфт⁴⁰.

Дар таърихи фаъолияти худ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дастовардҳои афкори пешқадами ҷамъиятро эҷодкоруна татбиқ намуда, манфиатҳои мардумро сарфи назар аз вазъи иҷтимоӣ, мансубияти миллӣ, мавқеи ҷамъиятӣ ва муносибат бо дину мазҳаб ҳимоя намуда, суннатҳои беҳтарини миллӣ, таърихӣ ва фарҳангиро дастгирӣ ва инкишоф дода, ҳар гуна зуҳуроти маҳалгароӣ, миллатчиғӣ, таассуби динӣ, терроризм ва ифротгароиро қатъиян маҳкум менамояд⁴¹.

Яке аз ҳадафҳои асосии ҳизб таъмини рушди устувори иқтисодиёт ва мустаҳкам намудани пояҳои давлатӣ, ки дар он новобаста ба фарқияти миллӣ, нажодӣ, ҷинсӣ, забонӣ, динӣ, сиёсӣ, иҷтимоӣ бо эҳтироми ҳуқуқи озодиҳои шаҳрвандон, иштироки онҳо дар идоракунии давлат ва ҷомеа кафолат дода мешавад⁴².

Ҳамин тавр, аз рӯзи аввали таъсисёбӣ мақсади Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон чун дигар аҳзоби сиёсии кишвар тариқи рақобати солим ва осоишта ба даст овардани ҳокимияти сиёсӣ ба ҳисоб мерафт. Бинобар ин, фаъолияти он ба кулли соҳаҳои иҷтимоӣ вобастагӣ дорад. Андеша, ҷаҳонбинӣ, анъана ва дигар паҳлӯҳои ҳаёти маънавӣ сарчашмаҳои он, ки ҳизби мазкур дар фаъолияти худ истифода мебарад, ҳамчунин барномарезӣ ва нақшабандии ҷанбаҳои фаъолияти ҳизб ба ин омилҳо робитаи бевосита дорад. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар роҳи баланд бардоштани шуури ҷамъиятӣ кӯшиш намудааст, ки электорати худро ҳам аз ҷиҳати миқдор ва ҳам аз ҷиҳати сифат беҳтар гардонад.

Зербоби дуҷониби сеюм “Самтҳои асосии фаъолияти ҲХДТ ва нақши он дар ҳаёти иқтисодӣ ва иҷтимоӣ-сиёсии Тоҷикистон солҳои 2006-2010” номгузори карда шудааст, ки дар он фаъолияти ҳизби мазкур дар солҳои 1999-2006 инъикос гардидааст. Дар рисола қайд карда мешавад, ки дар соли 1999 яке аз масъалаҳои муҳим ва аввалиндараҷа дар назди ҳизб, интиҳоботи президентӣ ба шумор мерафт. Дар ин давра Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар омодагиву гузаронидани маърақаҳои сиёсӣ

³⁸ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. Силсилаи мақолаҳои олимон, сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори Сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон. -Душанбе, 2016.- с.- 58.

³⁹ Маҷлиси вақеи Раёсати Кумитаи иҷроияи марказии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Ҷумҳурият.-Душанбе-23 ноябри соли 2011.- с.-2.

⁴⁰ Раҳмон Э. Бист қадами созанда. Э. Раҳмон.-Душанбе: Эр-граф- 2014.- с.- 31.

⁴¹ Программные цели и принципы Народно -Демократической партии Таджикистана. Минбари халқ. 30 июля 1998.- с.-2.

⁴² Ваҳдат. Давлат. Президент. Ҷашнномаи Имоми Аъзам, назария ва амалияи ваҳдати миллӣ. Ҷ. IX.- Душанбе, 2009.- с.- 38.

хеле фаълоне ширкат варзидааст. Аз Анҷумани IV то Анҷумани VI ғайринавбатӣ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон чӣ аз ҷиҳати ташкилӣ ва чӣ аз ҷиҳати шумораи аъзоён хеле такмил ёфта буд. Бо ин мақсад дастгоҳи Кумитаи иҷроияи марказии ҳизб таъсис гардида, ба фаъолияти мунтазам шурӯъ кард, дар маҳалҳо ташкилотҳои вилоятӣ, шаҳрӣ, ноҳиявӣ ва ибтидоии ҳизб созмон ёфтанд.

Яке аз масъалаҳои муҳимтарин дар марҳилаи нави ташаккул ва такомули Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ин рушди сиёсии давлатдорӣ кишвар мебошад. Яке аз корҳои бузург дар ин самт ворид сохтани тағйиру иловаҳо ба Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Тағйиру иловаҳо бо мақсади амалӣ гардонидани «Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Тоҷикистон», собитқадамона пеш бурдани ислоҳоти сиёсӣ, таъмини фаъолияти самарабахши ҳамаи рӯкҳои ҳокимияти давлатӣ пешбарӣ шуда буданд⁴³. Ниҳоят 26-уми сентябри соли 1999 шаҳрвандони Тоҷикистон бо иштироки фаълоне худ дар райёпурсии умумихалқӣ ибтот намуданд, ки ҷонибдорони сулҳу оромӣ ва тарафдорони ҷомеаи демократӣ мебошанд⁴⁴.

13-уми сентябри соли 1999 дар шаҳри Душанбе Ҷаласаи Кумитаи иҷроияи марказии ҲХДТ барпо гардид, ки дар ин ҷамъомади ҳизбӣ масъалаи даъват намудани Анҷумани ғайринавбатии V ҲХДТ ва масъалаҳои дигар муҳокима шуданд. Дар анҷумани мазкур ду масъалаи асосӣ мавриди баррасӣ қарор дода шуд, ки ин ҳам яке ворид намудани тағйироту иловаҳо ба Оинномаи ҳизб ва дигаре пешниҳод намудани номзад ба мансаби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҲХДТ ба ҳисоб мерафт. Баъдан, тибқи нақша, 23-юми сентябри соли 1999 Анҷумани V ҲХДТ баргузор гардид, ки вакилони Анҷуман вобаста ба таҳлили вазъии сиёсӣ иҷтимоии мамлакат номзодии Эмомалӣ Раҳмонро ба мансаби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбарӣ намуданд⁴⁵.

Ҳамкорӣ бо воситаҳои ахбори омма яке аз рӯкҳои асосии маъракаи интиҳоботист. Дар ин ҷода Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон пеш аз ҳама аз имкониятҳои нашрияҳои ҳизбӣ-«Минбари халқ» оқилона ва пурсамар истифода менамуд. Анҷумани VII Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар замоне баргузор гардид, (22-юми сентябри соли 2001) халқи кишвар дар тамоми ғӯшаю канори Ватани азиз ва берун аз он 10-солагии Истиқлолияти давлатии Тоҷикистони азизро ҷашн мегирифтанд.

Ҳамаи боварии халқ нисбат ба Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар давраи интиҳоботи Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таври возеҳ равшан гардид, ки воқеан дар як муддати кӯтоҳ ин ҳизб тавонистааст тарафдорони зиёди худро пайдо намояд. Дар ин интиҳобот 65-% интиҳобкунандагон ба Ҳизби Халқии

⁴³ Бойгонии ҷорӣи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Анҷумани VI ҲХДТ, аз декабри соли 1999. Парвандаи б.-с.-4.

⁴⁴ Бойгонии ҷорӣи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Анҷумани VI ҲХДТ, аз декабри соли 1999. Парвандаи б.-с.-5.

⁴⁵ Раҳмон Э. Бист қадами созанда/ Э. Раҳмон. - Душанбе, 2014. с. 68.

Демократии Тоҷикистон овоз доданд, ки ин ғалабаи бузурги ҳизб мебошад. Дар ин маъракаи муҳимми сиёсӣ, махсусан кори хуби ташкилотҳои ҳизбии вилоятҳо, ноҳияҳо ва шаҳри Душанбе ба назар мерасид, ки тавонистанд корҳои тарғиботию ташвиқотию хуб ба роҳ монда, пирӯзии ҳизбро дар ҳавзаҳои интихоботии худ таъмин намоянд¹.

Анҷумани VIII Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон 18-уми декабри соли 2004 дар Театри давлатии академии опера ва балети ба номи Садриддин Айни барпо гардид, ки дар он аз 504 нафар вакили дар конфронси ноҳиявӣ шаҳрӣ ва вилоятӣ интихобгардида, 500 нафарашон иштирок доштанд. Дар Анҷумани мазкур вазифаҳои ҲХДТ дар тайёри ба интихоботи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ, Ҳисоботи Комиссияи Марказии тафтишотии ҳизб дар давраи аз моҳи октябри соли 2001 то моҳи декабри соли 2004, интихоби Кумитаи Иҷроияи Марказии ҲХДТ, интихоби Комиссияи Марказии тафтишотии ҲХДТ ва пешбарии номзадҳо ба вакилии Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳавзаи ягонаи умумиҷумҳуриявиро мавриди баррасӣ қарор доданд^{46 47}.

Дар Анҷумани Ш-и ҳизб шарафи бузурге насиби вакилони ҲХДТ гардид, ки аъзои ҲХДТ ба сад ҳазор расид. Ифтихороти сарфарозии аъзои садҳазорумин ба донишҷӯи Донишгоҳи славянии Русияю Тоҷикистон Шифо Хишратбекова рост омад, ки дар ҳузури халқ билети ҳизбии рақами 100000-уминро ба ин узви ҳизб - ҳизби мазкур тақдим намуд⁴⁸.

Ҳамин тавр, аз ғайрияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои сипаришуда ва муҳтавои барномаи ин ҳизб ба чунин хулоса омадем, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон барномаи ҳадафҳои созандаро ҷонибдорӣ менамояд.

Дар зербоби сеюми боби сеюми диссертатсия тахти унвони “Робитаҳои байналмилалӣ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон” таҳия гардидааст. Чуноне ки дар диссертатсия қайд карда шудааст, як ҷузъи ғайрияти ҳизбҳои сиёсиро робитаҳои байналмилалӣ ташкил медиҳад. Робитаҳои байналмилалӣ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон асосан дар ду самт ба роҳ монда шудааст. Якум ин ки Дастгоҳи Кумитаи иҷроияи Марказии ҲХДТ, ташкилотҳои вилоятӣ, шаҳрӣ ва ноҳияҳои он мустақиман дар доираи он ҳамкориҳои байниҳизбӣ ва дар заминаи созишномаҳои дуҷонибаи миёни аҳзоб ба имзо расида

⁴⁶ Набиев В. Истиқлолияти давлатӣ ва ташаккули системаи бисёрҳизбӣ дар Тоҷикистон//Ахбороти ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон/ В. Набиев.-Душанбе- 2001.- №1.-с.23; Набиев В.Бисёрҳизбӣ-тақозои замон//Ҳизбҳои сиёсии Тоҷикистон. Маълумотнома/В. Набиев.-Душанбе-2002.- с.14; Набиев В. Ҷавонон мунодиёни сулҳу ваҳдат// Достони ваҳдати миллат / Набиев В.-Хучанд: Ношир-2009; Набиев В. Қадамҳои устувори ризоият// Ризоияти ҷомеа-мароми мост/ В. Набиев, М. Мухторов.- Душанбе-2002.- № 2.- с.12.

⁴⁷ Бойгонии ҷорӣ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Анҷумани VIII Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. -Душанбе, 2004. Парвандаи 9.-с.-4.

⁴⁸ Раҳмон Э. Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ/ Э. Раҳмон. Ҷ. 1. Душанбе: Ирфон-2001.-с.-52.

табодули таҷриба, омӯзиши фаъолият ва сафарҳои хизмати ҳайатҳоро ба роҳ монда истодаанд. Дуюм алоқаҳои ҳамкории байнипарлумонӣ бо ширкати вакилони ҲХДТ дар Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон сурат мегирад.

Рӯзи 26 декабри соли 2009 Анҷумани Х Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон доир шуд. Дар Анҷуман 1900 вакил, намояндагони ташкилотҳои ҳизбӣ аз тамоми қаламрави кишвар, дурдасттарин минтақаҳои кӯҳистон бо як ихлос ва иродадаи қавӣ ташриф оварда буданд. Дар баробари ин, ҳузури роҳбарон ва намояндагони ҳизбҳои сиёсии кишварҳои дӯст, аз ҷумла “Единая Россия”-и Федератсияи Россия, “Оқ-Жол”-и Қирғизистон, “Нур Отан”-и Қазоқистон, “Ени Озарбойҷон”-и Ҷумҳурии Озарбойҷон, Ҳизби Коммунистии Чин ба ин ҳамоиши ҷашнии ҳамсафон шукуҳу ҷалоли тоза зам намуд.¹

Тоҷикистон, ки имрӯз ҳамчун субъекти фаъоли муносибатҳои байналмилалӣ дар равандҳои сиёсӣ иқтисодии ҷаҳони муосир баромад менамояд, истифодаи тамоми василаҳо дар ин самт метавонанд ба раванди татбиқи сиёсати хориҷии давлат мусоидат намояд. Дар асоси чунин омил вакилон-аъзои Фраксия дар фаъолияти байнипарлумонии Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон иштироқи ҳадафмандона дошта, дар қори Ассамблеяҳои байнипарлумонии давлатҳои муштарак-ул-манофеъ, Иттиҳоди АвруОсиё, парлумони Иттиҳоди Аврупо ва дигар ташкилотҳои байналмилалӣ иштироқи фаъолона доранд^{49 50}.

Ҳамчунин фаъолияти онҳо бо мамолики гуногуни ҷаҳон, пеш аз ҳама ба муаррифии Тоҷикистони соҳибистиклол нигаронида шуда, дар ҷараёни сафарҳо ба масъалаи омӯзиши таҷрибаи парлумонии давлатҳои дигар аҳамияти махсус дода мешавад.

Қабули ҳайати парлумонии Парлумони Иттиҳоди Аврупо, Комиссияи байнипарлумонии ИДМ оид ба фарҳанг, ҳайати парлумонии Жокоргу Кенешӣ Ҷумҳурии Қирғизистон ва дигар мулоқоту вохӯриҳоро метавон номбар намуд, ки дар самти таҳкими робитаҳои байнипарлумонӣ аҳамияти махсус доштанд.

Аз ҷониби Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бо мақсади таҳкими робитаҳои байналмилалӣ тадбирҳо амалӣ шуда истодаанд. Масалан, муносибати ҳизб бо Ҳизби Коммунистии Чин, «Нур Отан»-и Қазоқистон, «Ени Озарбойҷон» ва Ташкилоти ҷамъиятии «Белая Рус»-и Беларус созишномаҳои ҳамкорӣ ба имзо расонида шудааст. Ҳамзамон, бо аҳзоби кишварҳои Россия, Туркия, Беларус, Олмону Фаронса ва намояндагони сафоратҳои ин давлатҳо дар Душанбе ҳамкориҳо дар роҳи густаришҳои мебошанд¹.

Дар асоси Созишномаи байни ҲХДТ ва Фонди рушди осоиштаи Хитой барои Литсей-интернати президентӣ таҷҳизоти таълимӣ дар ҳаҷми зиёда аз 380 ҳазор доллари ИМА ба тариқи кӯмаки башардӯстона ворид

⁴⁹ Раҳмон Э. Бист қадами созанда/ Э. Раҳмон.-Душанбе, 2014. с.-88.

⁵⁰ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе, 2014. с.-152.

карда шуд. Дар раванди ҷаҳонишавӣ ва тақвияти муносибатҳо ҲХДТ омодагии худро барои ҳамкориҳои муфид бо ҷамаи хизбҳое, ки барномаҳояшон бо Барномаи ҲХДТ наздик аст, изҳор дошта, барои амалӣ намудани нақшаву ниятҳои худ талош меварзад^{51 52}.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар робита бо дигар аҳзоби сиёсии мамолики хориҷӣ ҳамеша кӯшидааст ҳадафҳои асосии сиёсати хориҷии Тоҷикистонро-таъмини амният, талош барои афзун кардани имкониятҳои моддӣ, сиёсӣ, низомӣ, зехнӣ ва боло бурдани обрӯю нуфузи кишвар дар ҷомеаи байналмилалӣ дар мадди аввал гузорад.

Ҳамин тавр, сиёсати хориҷии Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ ва сахми он дар ҳалли проблемаҳои глобалӣ ба фаъолияти байналмилалӣ ҲХДТ вобастагии ногусастанӣ дорад. Зеро тамоми ҳадафҳои ба нақшагирифтаи Ҳукумати мамлакат чӣ дар сиёсати дохилӣ ва чӣ дар сиёсати хориҷӣ аз қарору пешниҳодҳои КИМ ҲХДТ вобаста аст.

Боби ҷаҳоруми диссертатсия “Фаъолияти институтсионалии сохторҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои 2010-2019” аз панҷ зербоб иборат мебошад.

Дар зербоби аввали боби ҷаҳорум “Рушди минбаъдаи фаъолияти ҲХДТ дар солҳои 2010-2019” густариш ёфтани мавқеи ҳизби мазкур дар ҷомеа, пеш аз ҳама вусъат пайдо намудани кумитаву ташкилотҳои ибтидоӣ дар шаҳру навоҳии мамлакат ва нақши онҳо дар пешрафт соҳаҳои мухталифи ҳаёти кишварамон аз нигоҳи илмӣ ва услуби академӣ таҳлил гардида, бо таъия ба осори муҳаққиқони соҳа баҳои воқеӣ дода шудааст.

Фаъолияти ҲХДТ дар ин давра аз Анҷумани X Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон оғоз меёбад. Дар давраи мазкур масъалаи итиҳобот, ки яке аз воситаҳои ҷиддии ошкор намудани мақому мартабаи хизбҳои сиёсӣ дар ҷомеа мебошад, дар зербоби мазкур матраҳ гардидааст. Аз соли 2010 то соли 2014, ки солҳои вусъати фаъолияти ташкилотҳои ҲХДТ эълон гардида буд, ташаббускорҳои ташкилотҳои ҷамаи зинаҳои он боз ҳам ҷоннок шуд. «Барои созандагӣ ва рушди босуботи Тоҷикистон» Барномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2015 ба ҳайси барномаи амал ба ҷомеа пешниҳод шуда, ҳамчун мақсадҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон эътироф гардид¹.

28 феввали соли 2010 интиҳоботи вакилон ба Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ баргузор гардид. Дар байни вакилони Маҷлиси намояндагон 45 нафар аъзои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, 2 нафар аъзои Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон, 2 нафар аъзои собиқ Ҳизби нахзати исломии Тоҷикистон, 2 нафар аъзои Ҳизби аграрии Тоҷикистон, 2 нафар аъзои Ҳизби ислоҳоти иқтисодии Тоҷикистон ва 10 нафар ғайриҳизбӣ

⁵¹ Ҳамон ҷо. с.-121.

⁵² Ҳамон ҷо. с.-153.

мебошанд^{53 54}.

Дар Анҷумани Ҳизб ҳангоми муаррифии барномаи мазкур Раиси ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон изҳор дошт, ки дар сурати дар интиҳобот ба пирӯзӣ расидани Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ин барнома ҳамчун барномаи ҳукуматӣ барои амалӣ гардонидан пазируфта мешавад. Ин ҳадафро дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон низ Раиси ҲХДТ ироа намуда буданд. Президенти кишвар таъкид бахшида, таъкид намуданд, ки пешниҳодҳои муҳимми барномавии аҳзоби сиёсии дигарро низ омӯхта, барои амалӣ гардондан тадбирҳо андешида мешаванд⁵⁵.

Дар 39 ҳавзаи якмандатии интиҳоботи Маҷлиси намояндагонии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ғалаба ба даст овардан, дар ҳавзаи ягонаи умумиҷумҳуриявӣ соҳиби 70,6 фоизи овозҳо гардидан ва 16 нафар номзад дар парламенти касбӣ ворид гардидан аз ҷаҳду талошҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ва махсусан Раиси Ҳизб Эмомалӣ Раҳмон шаҳодат меод. Дар давраи интиҳоботӣ (2010) Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе соҳиби 70,5 дарсади овозҳо, дар вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон соҳиби 63,8 дарсад, дар вилояти Хатлон - 70,4, дар вилояти Суғд - 72,2 ва дар шаҳру ноҳияҳои тобеи марказ соҳиби 68,2 овозҳои интиҳобкунандагон гардиданд⁵⁶.

Соли 2011 ҷаласаи Маҷлиси Кумитаи иҷроияи Марказии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон доир гардид. 20 апрели соли 2011 дар Маҷлиси Кумитаи иҷроияи Марказии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон масъалаи «Нақши ҷавонон дар таҳкими ҷомеаи шаҳрвандӣ ва масъулияти онҳо дар устувор гардонидани мавқеи ва нуфузи ҳизб» ба таври васеъ мавриди баррасӣ қарор гирифта, бо назардошти он ки имрӯз дар тамоми кишварҳои олам ҷавонон ба ҳайси як неруи бузурги бунёдкор ва пешбарандаи ҷомеа эътироф гардиданд, Ташкилоти ҷамъиятии ҷавонон “Созандагони Ватан” ташкил карда шуд¹.

Баҳри устувор нигоҳ доштани заминаи молиявии кумитаҳои иҷроия дар як қатор шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ, вилояти Суғд, Кумитаи иҷроияи вилояти Хатлон ва Дастгоҳи Кумитаи иҷроияи Марказӣ хоҷагӣҳои ёрирасон таъсис дода шуд, ки дар баъзе шаҳру ноҳияҳо бо ташаббуси кумитаҳои иҷроияи корхонаву марказҳои омӯзиши техникаву компютерӣ ташкил карда шудаанд. Фаъолияти пурсамари ҳизб буд, ки дар ибтидои соли 2011 теъдоди аъзои ҳизб зиёда аз 152 ҳазор нафарро ташкил дода, шумораи занон дар ҳизб 61 ҳазор нафар ё 41%- ва ҷавонон зиёда аз 50 ҳазор нафар ё 33%- расид^{57 58}.

⁵³ Минбари халқ. 19 декабри соли 2010. с.-2-3.

⁵⁴ Вазифаҳои таъхирнопазирӣ ташкилотҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе (Маводи маҷлисҳои Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе ва Конференсияи XIV ҳисоботӣ интиҳоботии ташкилотҳои ҲХДТ дар шаҳри Душанбе).- Душанбе, 2013.С.-7.

⁵⁵ Раҳмон Э. Бист қадами созанда/ Э. Раҳмон. - Душанбе, 2014. с.- 98.

⁵⁶ Раҳмон Э. Бист қадами созанда/ Э. Раҳмон. - Душанбе, 2014. с.- 98.

⁵⁷ Мароми пойтахт. 24 апрели соли 2011. с.-2-3.

Доир ба раҳо ёфтани кишвар аз бунбасти коммуникатсионӣ ва баромадан ба бандарҳои обии ҷаҳонӣ натиҷаҳои зиёде ба ҷашм мерасад. 23 лоиҳаи сармоягузори давлатӣ ба маблағи умумии қариб 3,2 миллиард сомонӣ амалӣ карда шуд, ки дар натиҷа, 1650 километр роҳҳои мошингард таҷдиду бунёд гардида, 109 пул ва 27 километр нақб сохта, мавриди баҳрабардорӣ қарор гирифтанд⁵⁹.

Дастоварди дигаре, ки дар соли 2012 Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳамчун ҳодисаи муҳимми сол арзёбӣ менамояд, ин бо узвияти Созмони Умумиҷаҳонии Савдо қабул шудани Тоҷикистон мебошад⁶⁰.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, ки ба ҳайси сарпарастии маънавии Неругоҳи барқи обии “Роғун” шинохта шудааст. Бо мақсади рӯҳбаланд намудани кормандони иншооти бузурги аср - Неругоҳи барқи обии “Роғун” Дастгоҳи Кумитаи иҷроияи Марказии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон пайваستا дар макони сохтмон мулоқоту вохӯриҳо, намоишу фурӯши маҳсулот ва барномаҳои фарҳангӣ баргузор менамояд⁶¹.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳамчун ҳизби пешбаранда, нерӯи созандаву муттаҳидсоз ва муҳофизии арзишҳои миллию фарҳангии Тоҷикистон дар ин давра сахми худро дар ҳама гуна ҷорабиниҳои сиёсӣ иқтисодӣ ва иҷтимоӣ фарҳангӣ нишон дод, ки дар байни мардум маҳбубияти худро зиёд намуд. Чунин кӯшишу талоши пайвастаи ҳизб буд, ки дар ин давра шумораи аъзоёнаш ба беш 450 ҳазор нафар расид ва ҳамеша дар сафи пеши муборизони таҳкими сулҳу субот ва тараққиёти кишвар қарор дошт.

Ҳамин тариқ, давраи мазкур бо кӯшишҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар атрофи «Тоҷикистони озоду соҳибистиклол - Ватани маҳбуби ҳамаи мо» муттаҳид намудани ҳамаи гурӯҳҳо ва қишрҳои ҷомеаи кишвар ба ҳисоб мерафт. Маҳз ҳамин ғоя нуктаи пайванд ва ҳалқаи ба ҳам оварандаи тамоми мардуми кишвар, сарфи назар аз миллату забон, дину мазҳаб ва ақидаву мавқеи сиёсӣ гардид.

Дар зербоби дуюми боби ҷаҳорум, ки «Фраксияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар парлумони кишвар», фаъолияти Фраксияи ҲХДТ-ро дар Маҷлиси намоёндагони Маҷлиси Олӣ ба таври мухтасар таҳқиқ карда мешавад. Дар он зикр гардидааст, ки зарурати таъсиси парламенти касбӣ яке аз хусусиятҳои низоми давлатӣ ба ҳисоб рафта, дар он таҳияву қабули қонунҳои ҷавобгӯ ба манфиати халқ ва талаботи замон меҳвари асосии фаъолият ба шумор меравад. Бояд қайд намуд, ки ҲХДТ аз рӯзҳои аввали қайди ном карданааш фаъолияти пурсамароро дар парлумони мамлакат (Шӯрои Олӣ) ба роҳ монда, дар ташаккули парламенти касбӣ нақши калидӣ бозидааст. Таъсиси Парлумони касбӣ, ки

⁵⁸ Азиззода Ғ. Рисолати созандагӣ. //Роҳи субот/ Ғ. Азиззода.-Хучанд,2017. с.-32.

⁵⁹ Шарифзода А. Бунёдкор. А. Шарифзода, З. Қосимӣ.-Душанбе, 2013.-с.-23.

⁶⁰ Чумхурият.-Душанбе, 29 ноябри соли 2012.-с.- 2-3.

⁶¹ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. Силсилаи мақолаҳои олимон, сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори Сулҳу ваҳдати миллий-Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон. -Душанбе, 2016. с-73.

дар асоси Конституцияи соли 1994 ва тағйиру иловаҳои соли 1999 ба он воридшуда ба амал омад, дурустии тасмими сиёсии давлатро собит сохта, ба низоми ҳуқуқии қомилан нави Ҷумҳурии Тоҷикистон асос гузошт ва барои рушду такомули минбаъдаи тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеаи кишварамон заминаҳои зарурии ҳуқуқӣ фароҳам овард¹. Оид ба парламентаризм ва фаъолияти ҲХДТ дар парлумон Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон басо бамаврид қайд намудаанд, ки “Ҷумҳурии Тоҷикистон баъд аз пошхӯрии Иттиҳоди Шӯравӣ Истиқлолияти давлатиро ба даст оварда, муттасил бо роҳи парламентаризми муосир қадам ниҳода, тавачҷуҳи асосии худро ҷиҳати устувор гардонидани заминаҳои ин ниҳод равона намуд”^{62 63}.

Фраксияи ҲХДТ-ро дар парлумон аз соли 2000 то соли 2001 Давлаталӣ Давлатзода, аз соли 2001 то соли 2002 Абдучаббор Азизов, аз соли 2002 то соли 2011 Ҷумъабой Сангинов, аз соли 2011 то соли 2013 Махфират Хидирова ва минбаъд дигарон роҳбарӣ намудаанд.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар доираи уҳдадорихои ҳизбии худ, аъзои Фраксия бо кумитаҳои иҷроияи ҳизбии шаҳру ноҳияҳо ҳамкориҳои зиҷ дошта, дар мулоқоту вохӯриҳо бо роҳбарони онҳо атрофи нуқтаҳои барномавии ҲХДТ, ки имрӯз амалӣ гашта истодаанд, ба интиҳобкунандагон пайваста иттилоъ медиҳанд.

Самти дигари фаъолияти Фраксия робита бо воятаҳои ахбори омма мебошад, ки он яке аз василаҳои муҳими инъикоси қори вақилон ва умуман, парлумони мамлакат ба ҳисоб меравад.

Аъзои Фраксияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар мақоми олии қонунбарори мамлакат на танҳо дар эҷоди қонунҳо пурсамар фаъолият мекунанд, балки дар тақмили асноди зиёди меъёрии ҳуқуқии танзимкунандаи соҳаҳои мухталифи ҳаёти ҷомеа ва давлат саҳми муносиб гузоштанд¹.

Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мубориза бар зидди коррупсия», «Дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросимҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз ҷумлаи санадҳои ҳуқуқие мебошанд, ки аз ҷониби Фраксияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар парламент пешниҳод ва қабул гардиданд. Санадҳои меъёрий ва ҳуқуқӣ «Дар бораи пешгирии зӯроварӣ дар оила», «Оид ба ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон», “Дар бораи нафақаҳои суғуртавӣ ва давлатӣ”, «Дар бораи ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Дар бораи тақдиқи Феҳристи шахсоне, ки барои гирифтани нафақа барои хизмати шоён дар назди Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳуқуқ доранд» ва «Дар бораи ёрии равонпизишкӣ» ва ғайраҳо силсилаи санадҳои меъёрию ҳуқуқие мебошанд, ки меҳвари асосии фаъолияти

⁶² Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии (парламенти) Ҷумҳурии Тоҷикистон. - Душанбе: «ЭР-Граф», 2014.-14. с.

⁶³ Раҳмон Э. Бист қадами созанда. Э. Раҳмон с.-139.

¹ Садои мардум.-Душанбе, 3 июни соли 2004.с.-2.

Фраксияи ҲХДТ-ро дар парламенти мамлакат ташкил медиҳад⁶⁴.

Ҳамин тавр, бояд тазакур дод, ки асоси Барномаи кории Ҳизби Халқи Демократии Тоҷикистонро ҳифзи иҷтимоии мардум ва баланд бардоштани сатҳи зиндагии омма ташкил медиҳад, ки дар ин самт аз ҷониби ҳизб пайваста чораҳои муассир андешида мешаванд.

Ба зербоби сеюми боби чаҳорум “Фаъолияти кумита ва ташкилотҳои ибтидоии ҲХДТ (дар мисоли Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе)” унвон дода шудааст. Сабаби танҳо фаъолияти Кумитаи иҷроияи Ҳизби Халқи Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанbero, сохтори идории ҳизб ва кори ташкилотҳои ибтидоии онро таҳқиқ кардан дар он аст, ки икдоми амалӣ гардонидани тамоми барномаҳо ва нақша-чорабиниҳои ҲХДТ аз Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе оғоз мегардад ва ба ҳайси Кумитаи ҳизбии дар пойтахти мамлакат қарор дошта, кори тамоми ташкилотҳои ибтидоии ҳизбии шаҳри Душанбе ниҳоят ҷиддӣ, конкретӣ ва муназзам ба роҳ монда шуда, нисбат ба дигар кумита ва ташкилотҳои ибтидоии ҳизбии шаҳру навоҳии ҷумҳурӣ фаъолияти назаррас дорад. Сабаби дигар дар он аст, ки аз рӯи ҳаҷми як рисола фаъолияти тамоми ташкилотҳои ибтидоии ҲХДТ-ро инъикос намудан имконнопазир аст.

Айни замон Кумитаи иҷроияи ҳизбии шаҳри Душанбе дорои зиёда аз 63350 нафар, аз он ҷумла 799 кумитаю ташкилот мебошад. Аз ин миқдор 27143 нафарашонро занон ва 25600 нафарашонро бошад ҷавонон ташкил медиҳанд⁶⁵.

Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе дар якҷоягӣ бо кумитаҳои иҷроияи ҳизбии ноҳияҳо ҷиҳати дар сатҳи олӣ ва бо шукуҳу шаҳомати хоса таҷлил намудани ҷашнҳои муҳимми миллию давлатӣ фаъолияти тарғиботию ташвиқотию худро вусъат бахшидааст.

Аз тарафи Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе ҳамеша дар давраҳои пешазинтиҳоботӣ дар мувофиқа бо Шӯрои Ҳамоҳангсози ситодҳои интиҳоботӣ дар шаҳри Душанбе рӯйхати воҳӯриҳои пешазинтиҳоботӣ таҳия ва тасдиқ карда мешавад, ки ба ҳайати он шахсони бонуфузи кишвар шомил мешаванд. Соли 2016 яке аз маърақаҳои муҳимми сиёсӣ, яъне ворид намудани тағйироту иловаҳо ба Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар кишвар ба вуқӯъ пайваست, ки дар он нақши Кумитаи иҷроияи Ҳизби Халқи Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе басо бузург арзёбӣ гардидааст¹.

Кумитаи иҷроияи Ҳизби Халқи Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он бо ҷалби намоёндагии ТҶ “Созандагони Ватан” дар баргузориҳои чорабиниҳои дигари сиёсии маърифатию оммавӣ саҳми созгор доранд. Ҷунонҷӣ, бо мақсади таҷлили “Рӯзи пойтахт” сохторҳои шаҳрии ҳизб ҷиҳати шинонидани дарахтони ороишӣ сояафкан, тоза кардани кӯчаю хиёбонҳо, боғҳои фарҳангию фароғатӣ ва тоза намудани нуқтаҳои партовпартоӣ ба ҳашарҳои дастаҷамъӣ сафарбар мегарданд.

⁶⁴ Сафаров С. Ҳизби зодаи истиқлолият/ С. Сафаров. -Душанбе, 2011. с.-101.

⁶⁵ Сомонаи КИМ ҲХДТ дар шаҳри Душанбе, Ы1р://ИЫСди8ИапЪЛ/

Самтҳои асосии фаъолият ва натиҷаҳои ба дастовардаи ҲХДТ-ро нашрияти Кумитаи иҷроияи шаҳрии ҳизб “Мароми пойтахт” инъикос менамояд, ки ҳадафи он инъикоси ҳадафи Оинномавии ҲХДТ ва аз ҷониби дигар расонидани муҳимтарин дастоварду нағзониҳои ҳизбӣ корҳои ободониву созандагӣ дар шаҳри Душанбе мебошад. Дар маҷмӯъ, танҳо дар се соли охир аз тарафи кумитаҳои иҷроияи ҲХДТ ба ҷуз аз ҷорабиниҳои хусусияти ташкилӣ дошта дар шаҳри Душанбе 239 ҷорабинии сиёсӣ фарҳангии гуногун доир карда шуд^{66 67}.

Пешбурди корҳои ҳизбӣ дар асоси дастури супоришҳои Раиси муаззами ҳизб, Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон боис гардид, ки аъзои ҳизб ботадриҷ зиёд ва шумораи ташкилотҳои ибтидоии ҳизбӣ дар охири соли 2016 **96** адад афзуда, теъдоди умумии онҳо ба **709** адад расонида шавад. Дар давраи мазкур **26923** нафар ба сафи ҳизб қабул гардида, шумораи умумии аъзои ҳизб **60** ҳазору **828** нафарро ташкил медиҳад, ки нисбат ба солҳои қаблӣ **44** дарсад зиёд мебошад. Аз ин миқдор, **27143** нафар занон ва **25601** нафар ҷавонон мебошанд⁶⁸.

Ҳамин тавр, Кумитаи иҷроияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе ба ҳайси яке аз кумитаҳои ҳизбии марказӣ дар тӯли 25 сол дар якҷоягӣ бо ташкилотҳои ибтидоии худ фаъолияти назаррас нишон дода, дар густариш ёфтани Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ва баланд гардидани мақеи он дар ҷомеа нисбат ба дигар кумитаю ташкилотҳои ибтидоии миқёси ҷумҳурий нақши калон гузоштааст.

Дар зербоби ҷаҳоруми ин боб “Нақши ҷавонон дар фаъолияти ҲХДТ” мақеъ ва фаъолияти ҷавонони кишвар дар кумита ва ташкилотҳои ибтидоии ҲХДТ инъикос мегардад. Дар он қайд карда мешавад, ки яке аз ҳадафҳои асосии фаъолияти тамоми сохтору мақомоти давлатӣ ва махсусан ҲХДТ-ро доир ба ҳалли масоили ҷавонон сиёсати «Рӯй овардан ба ҷавонон» мебошад. Баҳри ба ин ҳадаф расидан ҲХДТ дар зехну шуури насли наврас ва ҷавонони мамлакат ҳисси баланди худшиносӣ ватандӯстӣ, ахлоқи ҳамида, эҳтироми падару модар ва калонсолон, сабру таҳаммул, омӯзиши илму дониш ва касбу ҳунари муосир, меҳнатдӯстӣ ва риояи волияти қонунро доимо тарбия менамояд, то онҳо дар оянда ҳамчун фарзандони шоиста қору пайқори насли имрӯзаро идома бахшида, Ватани азизамонро ба ҷаҳонӣён муаррифӣ карда тавонанд¹.

Маълум аст, ки имрӯзҳо фаъолияти ҷавонон дар ҳама соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ назаррас аст. Аз сӯи дигар, саҳмгузориҳои ҷавонон ба дараҷаи тасаввурот ва дарку фаҳмиши онҳо оид ба масоили гуногунӣ ҳаётӣ низ вобастагии зиҷи худро дорад. Бо мақсади боз ҳам муттаҳид намудани ҷавонон, истифодаи неруи зехнӣ ва созандагии насли наврас ва бо ин васила, афзун гардонидани шумораи электорати ҳизб ва зиёд кардани алоқамандону ҷонибдорони ҲХДТ дар асоси Қарори Маҷлиси Кумитаи

⁶⁶ Минбари хал қ // Марти соли 2012.

⁶⁷ Ҷумҳурият. // Январии соли 2017; Минбари хал қ. // Январии соли 2016.

⁶⁸ Ҷумҳурият. // Январии соли 2017.

ичроияи Марказӣ моҳи апрели соли 2011 Ташкилоти ҷамъиятии ҷавонони Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон «Созандагони Ватан» ва «Мактаби сиёсатмадори ҷавон» таъсис дода шуд. Вазифаи ташкилоти мазкур ҷалби ҷавонон ба сафи ХХДТ ба шумор мерафт⁶⁹ 70. Мақсади асосии ТҶҚ «Созандагони Ватан» ин ба вучуд овардани шароити иҷтимоӣ- иқтисодӣ, сиёсӣ ва инкишофи ҷамаҷонибаи ҷавонони Ҷумҳурии Тоҷикистон, баланд бардоштани донишҳои ақлонӣ, зеҳнӣ ва ҷисмонӣ, вазъи иҷтимоӣ, фарҳанги сиёсӣ, ҳуқуқӣ, экологӣ ва динӣ мебошад. Ҷавонони синашон то 30-сола 70 дарсади аҳолии ҷомеаи Тоҷикистонро ташкил медиҳанд. Ҷавонон тақягоҳи бозғайтмодии давлату миллатанд, ки ин ба ҳеҷ кас пӯшида нест ва дар Барномаи ҳизб низ ҳадафҳои дар робита ба дастгирии ҷавонон ҷамаҷониба инъикос ёфтанд. Аз ин рӯ, ХХДТ аз замони дар фазои сиёсии мамлакат зухур карданааш ба ин табақаи пешқадам ва бунёдкори ҷомеа эътибори ҷиддӣ медиҳад⁷¹.

Бо мақсади ҷалби насли ҷавон ба ғаёлнокии сиёсӣ ва беҳтар гардонидани вазъи сиёсӣ иҷтимоӣ дар кишвар 17 март соли 1994 дар доираи Анҷумани якуми ҷавонони Тоҷикистон мулоқоти расмӣ Сарвари мамлакат (он вақт Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон), мухтарам Эмомалӣ Раҳмон бо намояндагони ҷавонони кишвар баргузор гардид. Ин ҳамоиш дар шароите баргузор мегардад, ки сохторҳои идоракунӣ давлатӣ ташаккул меёфт ва мамлакат дар оғӯши ҷанги таҳмили шаҳрвандӣ қарор дошт, яъне кулли ҷомеа, бахусус ҷавонон дар фикри зинда мондан буданд. Вале новобаста аз ин, бо умеди роҳнамоии ҷавонон ба фардои нек ва равонасозии онҳо ба бунёди давлати аҷлоӣ, дастбӣ ба мустақилияти комил, ҳувияти миллӣ ва эҳёи арзишҳои миллӣ Сарвари мамлакат бо ҷавонон мулоқот мекунад. Дар натиҷаи мулоқот таваҷҷуҳи ҷомеа ба ҷавонон хеле зиёд мегардад, мувофиқан ҳавасмандии ҷавонон барои бунёди давлати навин баланд гашта, ҳаракатҳои нахустини ҷамъиятии ҷавонон, маҳфилҳо ва гурӯҳҳои худғаёл ташаккул меёбанд, ки ин давраи ташаккулёбии муносибатҳо барои ҷавонон давраи қадамҳои устувор дар роҳи бунёди таҳкурсии асосии сиёсати давлатии ҷавонон-низоми идоракунӣ соҳаи кор бо ҷавонон ба ҳисоб меравад.

Ҳамин тавр, яке аз нишондиҳандаҳои асосӣ ва муҳимми инъикоскунандаи устувории сиёсати давлатии ҷавонон ин таваҷҷуҳи махсус, мумтоз ва падаронаи Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба насли ҷавон ва ин соҳаи ояндабахш ба ҳисоб меравад. Аз ин ҷост, ки дар анҷуманҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, ҷаласаҳои ҳизбӣ яке аз самтҳои асосии ғаёлияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро ҷалби ҷавонон ба сафҳои ҳизб ва диққати махсус зоҳир намудан ба ин табақаи созанда ва

⁶⁹ Раҳмон Э. Бист қадами созанда/ Э. Раҳмон.-Душанбе: Эр-граф-2014.-с.-143.

⁷⁰ Паёми Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе: Шарқи озод, 20 январи 2016.с.-8.

⁷¹ Ҳотамов Н. Таърихи халқи тоҷик/ Н. Ҳотамов, Д. Довудӣ, С. Муллоҷонов, М. Исоматов.-Душанбе, 2011.с.-276.

ояндабахши ҷомеа ба ҳисоб меравад. Қариб ҳар сол дар барномаҳои кори Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дастгирӣ намудани ҷавонон дар роҳи таҳсил, корҳои идорӣ ва пешбарии онҳо ба вазифаҳои давлатӣ ҷои махсусро ишғол намудааст. Дар фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳануз аз рӯзҳои таъсисёбии ҷавонон соҳиби мавқеи баланд мебошанд, ки ин ҳама аз таваҷҷуҳи бевоситаи Раиси ҲХДТ, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон бармеояд.

ХУЛОСА

НАТИҶАҲОИ АСОСИИ ИЛМИИ ДИССЕРТАТСИЯ

Аз таъсисёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон 25 сол сипарӣ шуд. Дар ин муддат дар Тоҷикистони соҳибистиклол воқеаҳои муҳимми сиёсӣ иҷтимоӣ ва иқтисодӣ фарҳангӣ ба вуқӯъ пайвастанд, ки аксари онҳо барои тақвияти сулҳу орош дар кишвар, баланд гардидани эътибори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ, ҳудудҳои мардум, истехкоми появу рӯҳҳои асосии давлатдорӣ ва бунёди ҷомеаи демократӣ аҳамияти ғавқулода доштанд.

Заминаҳои таърихӣ ва сиёсии таъсисёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон пеш аз ҳама дар он зоҳир мегардад, ки бо сабаби бӯҳрони сиёсии солҳои 80-90-уми асри XX ва барҳам хӯрдани якҷаҳизбӣ дар ИҶШС Ҳизби Коммунисти Тоҷикистон мавқеи ҳизби роҳбарикунандаи худро аз даст дод [4-М] ва барои барои пешбурди идеология, ҷомеа ва давлат дар шароити нави идоракунии давлати соҳибистиклол ба ҳизби нав ниёз пайдо кард. Бояд таъкид намуд, ки ҲХДТ дар шароити бисёрҳизбӣ ва рақобатҳои ҳизбҳои сиёсӣ дар Тоҷикистон ташаккул ёфт.

Барои фаъолияти ҷорикараи ҲХДТ баҳо додан, пеш аз ҳама таърихи ташаккул ва рушди минбаъдаи ҳизб, ноил шудан ба мақсад, иҷрои вазифаҳои дар пеш гузошта ва албатта саҳми он дар ҳаёти иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва сиёсӣ фарҳангии мамлакат зери таҳлил бояд қарор гирад. Бояд қайд намуд, ки фаъолияти ҳизб дар шароити душвори ҳарбӣ-сиёсӣ дар Тоҷикистон оғоз шуда буд. 10-уми декабри соли 1994 дар ҷаласаи Анҷумани-1 муассисони Ҳизби Халқии Тоҷикистон Оинномаи ҳизбро қабул карда, аввалин аъзои Кумитаи Иҷроияи Марказӣ ва Роҳбарияти ҳизбро интихоб намуданд [6-М].

Дар давраҳои нооромии ҳарбӣ-сиёсии солҳои 90-уми асри XX, ки Тоҷикистон дар алангаи ҷанги шаҳрвандӣ қарор дошт, даҳҳо фарзандони беҳтарини мамлакат дар байни мардум ғояҳои ҳизбро тарғибу ташвиқ карда, рӯзномаи ҳизбро паҳн намуданд ва рӯз ба рӯз ҷонибдорони ҳизбро зиёд карданд. Роҳбарияти ҳизб пеш аз ҳама дарк намуданд, ки роҳи ягонаи аз бӯҳрон баромадан ин демократикунонии ҷомеа, ба вуҷуд овардани системаи бисёрҳизбӣ ва ҷорӣ намудани иқтисодиёти бозоргонӣ буд [6-М].

ҲХДТ дар шароити душвори ҳарбӣ-сиёсӣ обутоб ёфт. Аъзоёни фаъоли он бо роҳбарии раиси Ҳизб Эмомалӣ Раҳмон бо тадбирҳои хирадмандона ва матонату ҷасорати ғавқулода кишварро аз вартаи

фалокат ва ҳалокат берун овард, мардуми парешонро сарчамъ намуд ва садҳо ҳазор ғурбатзадагонро ба Ватан баргардонд.

Соли 1997 барои халқи тоҷик соли тақдирсоз буд. Ба ҷанги шаҳрвандӣ хотима дода шуд [12-М]. Баъд аз гуфтушунидҳои тӯлонӣ дар мамлакат сулҳ барқарор карда шуд. Барои таъмини устувори ҳаёти озоишта масъалаи ваҳдати миллӣ ба миён омад. Яке аз вазифаҳои муҳимтарин дар назди роҳбарияти мамлакат ва ҲХДТ бо роҳи ваҳдати миллӣ ба эътидол овардани ҳаёти иҷтимоӣ, барқарор намудани иқтисодиёт ва бо роҳи гузаронидани ислоҳоти сиёсӣ баланд бардоштани мавқеъ ва нуфузи Тоҷикистони соҳибистиклол буд.

Аз ин рӯ бо тақлифи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Анҷумани III Ҳизби Халқии Тоҷикистон, ки 25-уми июни соли 1997 гузашт, ҳизб номи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро гирифт.

Дар фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон баъд аз Анҷумани IV, ки 18-уми апрели соли 1998 шуда гузашт ва Эмомалӣ Раҳмон Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон интиҳоб шуд, марҳилаи нав оғоз мегирад. Раиси навинтиҳобшудаи ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон дар анҷуман сухан гуфта, таъкид намуд, ки «таърих гувоҳ аст, сиёсатмадороне, ки меҳоханд дар кишвари худ ислоҳоти куллӣ гузаронанд, бояд қабл аз татбиқи барномаи стратегии худ ҳамсафон ва ҳаммаслакони худро ёбанд».

Аз соли 2000-ум дар ҳаёти иҷтимоиву иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон марҳилаи нав оғоз гардид. Дар ин давра ҲХДТ низ таҷрибаи зиёде ҳизбӣ пайдо карда торафт дар ҳаёти ҷомеа ва давлат мавқеи худро мустаҳкам мекард. Акнун дар назди ҳизб масъалаи таҳияи барномаи нав, дурнамое, ки барои таъмин намудани иҷрои ҳадаф ва вазифаҳои Ҳукумати ҷумҳурӣ, роҳбарияти мамлакат истода буд. Аз ин рӯ 22 сентябри соли 2001 Анҷумани VII ҲХДТ баргузор гардид. Раиси ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон дар анҷуман баромад карда, самти стратегии ҳизбро дар марҳилаи нави рушди ҷомеа-даврани созандагӣ бунёдкорӣ илман асоснок намуд.

Солҳои 2000-2010 дар ҳаёти ҲХДТ марҳилаи ниҳоят муҳим мебошад. Дар ин давра ҳизб сохторҳои идоракуниро дар шаҳру ноҳияҳо ташкил намуда дар ҳаёти иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва сиёсӣ-фарҳангии ноҳия ва вилоятҳо дар пешбурди идеологияи давлатӣ ва баланд бардоштани сатҳи шуури ҷамъиятӣ қорҳои ниҳоят масъулиятнокро ба уҳда дошт [10-М]. Самтҳои асосии фаъолияти ҲХДТ ва нақши он дар ҳаёти иқтисодӣ ва иҷтимоӣ-сиёсии Тоҷикистон ҳифз намудани суботи сиёсии ҷомеа, паст кардани сатҳи камбизоатӣ, рушди иқтисоди бозорӣ, соҳибкорӣ, ҳалли масъалаҳои шуғли аҳоли, муҳоҷирати аҳоли, беҳбудии соҳаҳои маорифу фарҳанг ва тандурустӣ, таъмини самаранокии фаъолияти мақомоти давлатӣ, ҳифзи ҳукуку тартибот, мубориза бар зидди коррупсия ва ғайраро дар бар мегирифт.

Дар ин давра роҳбарияти ҳизб инкишофи муносибатҳои байналмилалӣ, баланд бардоштани эътибору нуфузи Тоҷикистонро дар

арсаи ҷаҳонӣ ва ғайра ҳамчун самтҳои афзалиятнок ва муҳимми фаъолияти сохторҳои ҳизбӣ муайян карда буд. Бо ҳизбҳои сиёсии «Единая Россия»-и Федератсияи Россия, Ҳизби Халқӣ-Демократии «Нур Отан», Ҳизби «Озарбойҷони Нав», Ҳизби коммунистии Чин, Ҳизби ҷумҳуриявии Арманистон ва даҳҳо дигар ҳизбҳои минтақавӣ ва ҷаҳониро ба роҳ монда, обрӯю нуфузи байналмилалӣ пайдо кард [11-М].

Аз соли 2010 ҲХДТ ба масъалаи рушди институтсионалии сохторҳои худ диққати ҷиддӣ зоҳир намуд. Дар дурнамои ҳизб самтҳои рушди минбаъдаи фаъолияти ҲХДТ дар солҳои 2010-2019 таҳрезӣ карда шуд. Нақши муҳим ба пурзӯр намудани мавқеи Фраксияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар парлумони кишвар гузошта шуда буд. Роҳбарияти ҳизб ба фаъолияти кумита ва ташкилотҳои ибтидоии ҲХДТ диққати махсус меод [10-М]. Ба идоракунии сохторҳои масъулиятнок ҷавобгӯро ҷалб карда, аз ҳисоби онҳо захираи кадрҳои идоракунии давлатӣ таъсис дода шудааст.

Ҳамин тариқ, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон таҳти сарвари Асосгузори сулҳ ва ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон имрӯз ба як неруи бузурги созандаю бунёдкор ва масъулиятшинос табдил ёфтааст [6-М]. Ташкил намудани ҷойҳои корӣ, баланд бардоштани музди меҳнат, нафақа ва кӯмакпулиҳо, беҳтар намудани вазъи иҷтимоӣ, аз зумраи он вазифаҳои он, ки аз рӯзҳои аввали таъсисёбӣ то ба имрӯз дар тамоми анҷуманҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дарҷ гардидаанд. Маҳз бо иштироки фаъоли ҲХДТ се стратегияи миллии Тоҷикистон-таъмини истиқлолияти коммуникатсионӣ, энергетикӣ ва беҳатарии озукаворӣ пайдарпай иҷро гардид [8-М]. Дар роҳи расидан ба ин ҳама дастовардҳои назаррас хизмати роҳбари ҳизб Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ниҳоят бузург аст [12-М]. Маҳз ҳамин, малака ва мактаби махсуси идоракунии Эмомалӣ Раҳмон буд, ки ҲХДТ зери сарварии ӯ ба неруи бузурги сиёсӣ табдил ёфт.

Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Маҷлиси Кумитаи иҷроияи Марказии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон санаи 7 феввали соли 2019 ибраз доштанд: “Робитаи қавӣ доштан бо халқ ва ифодакунандаи ормонҳои бисёрсолаи он будан ҷавҳари асосии фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро ташкил дода, садоқат ба он ва дар ин роҳ соҳибиродаву бомасъулият будан асоси муваффақиятҳо ва эътимоди мардум ба он мебошад.

Ҳамин тавр, дар асоси натиҷаҳои ба даст омада ба чунин хулоса омадан мумкин:

1. ҲХДТ дар муборизаҳои шадиди ҳарбӣ-сиёсӣ, иҷтимоӣ-иқтисодӣ ташаккул ёфта, ҳамчун яке аз ҳизбҳои сершумор, пурқувват, ва пешбар дар ҷомеа пешбарандаи идеологияи давлатӣ, эътироф шудааст.

2. ҲХДТ фаъолиятро дар асоси қонунҳои амалкунада ва меъёрҳои ҷаҳони мутамаддин дар самти гуногунандешии сиёсӣ-идеологӣ, ҳамкорӣ бо иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ҳизбҳои сиёсии дигари фаъол ба таври

густарда ба роҳ монд.

3. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар муддати 25 соли фаъолияти босамар чор марҳилаи таърихӣ ибратомӯзро паси сар намудааст. Ҳизб дар заминаи ташаккули ҷомеаи шаҳрвандӣ ва муттаҳидсозии ҳамдигар, рушду инкишоф ва тақвияти соҳаҳои муҳимми хоҷагии халқро ба инобат гирифта, вобаста ба талабу тақозои ҷаҳони муосир муҳимтарин нақшаву барнома ва стратегияҳои миллии ояндадорро рӯи даст гирифт [12-М].

4. Дар байни ҳизбҳо ва иттиҳодияҳои гуногун маъруфтарин Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон (ҲХДТ) мебошад. Рушди ҳизб ва нуфузи сиёсӣ дар ҷомеа дар он зоҳир мегардад, ки соли 1995 5 нафар аъзои ҲХДТ узви Парлумони Тоҷикистон буда, дар соли 2000 шумораи онҳо ба 33 нафар ва ҳоло зиёда аз 75% ро ташкил медиҳад.

5. Яке аз самтҳои асосии фаъолияти ҲХДТ баланд бардоштани мавқеи зан дар ҷомеа мебошад. Ҳоло ҳизб беш аз 490 ҳазор нафар аъзо дорад, ки 235 ҳазор нафар ё 45 фоизро занон ташкил медиҳанд. Самти дигари дурнамои ҲХДТ дастгирии ҷавонон буда, шумораи онҳо дар ҳаёти ҳизб беш аз 176 ҳазор нафарро ташкил медиҳад, ки онҳо ҷавонони аз 18 то 30 сола мебошанд [9-М]. Ҷавонон муҳаррики ҳизб буда, дар пешрафти ҳаёти имрӯзаи Тоҷикистон нақши муассир доранд. Дар вилоятҳои ҷумҳурӣ Кумитаҳои иҷроияи вилояти Суғд, вилояти Хатлон, Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон ва шаҳрҳои ноҳияи тобеи марказ таъсис дода шудаанд. Айни замон 3,5 ҳазор ташкилотҳои ибтидоии ҳизбӣ дар ҳамаи маҳаллаҳои кӯчаҳо, ҷамоатҳои ҷумҳурӣ фаъолият доранд [10-М].

6. Дар тӯли фаъолияти худ ҲХДТ сиёсат ва идеологияи давлатии Тоҷикистонро бо наشريҳои марказии ҳизб рӯзномаи «Минбари халқ», ки бо теъдоди 28 ҳазор нусха бо забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва ўзбекӣ ҳафтае ду бор мебарояд ва дар саҳифаҳои маҷаллаҳои ҷамъиятию сиёсии «Меҳвар» ва «Зани муосир» ба роҳ мондааст.

7. ҲХДТ-ҳизби сиёсии парламентӣ буда, фаъолияти он барои муттаҳид кардани ҳамаи шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, новобаста аз забон, миллат, мавқеи иҷтимоӣ, ақидаи сиёсӣ, барои ташкили давлати демократӣ, дунявӣ гуногунии фарҳангҳо, забонҳо ва мазҳабҳо, ки дастовардҳои онҳо сарвати бебаҳои мардуми Тоҷикистон мебошад, равона шудааст [8-М].

8. ҲХДТ дар ҳаёти иҷтимоиву иқтисодӣ ва фарҳангиву сиёсии мамлакат фаъол буда, дар иҷрои барнома ва стратегияҳои давлатӣ нақши босазо дорад. ҲХДТ тавассути иқдомҳои шоистааш НБО «Роғун»-ро таҳти сарпарастии маънавии худ қарор дода, аз байнибунёдкоронаш аъзоёни ҳизб, бо ғайрати комилу азми қавӣ ин «Кохи нур»-ро дар муҳлати пешбинишуда мавриди баҳрабардории умум қарор доданд [13-М]. Таблиғу ташвиқи бештари НБО «Роғун» бо дарназардошти манфиатҳои миллий ва ҳалли мушкилоти норасоии неруи барқ нуфузашро дар сатҳи ҷомеаи ҷаҳонӣ боз ҳам устувортару қавитар гардонид.

9. ҲХДТ дар арсаи байналхалқӣ чун ҳизби сиёсӣ ва пешбарандаи

барномаҳои давлатӣ оид ба демократикунонии ҷомеа, ҳизби мубориз барои сохтани давлати дунявӣ ва демократӣ эътироф гардидааст [11-М].

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲО

Дар асоси натиҷаи тадқиқот барои боз ҳам муфасссал инъикос намудани фаъолияти ҲХДТ ва истифодаи амалии ин натиҷаҳо чунин пешниҳод менамоем:

1. Дар оянда ба роҳ мондани корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ оид ба паҳлӯҳои гуногуни фаъолияти ҳизб, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дарбаргирандаи тамоми соҳаҳои мамлакат дар зарфи соҳибистиқлолӣ ба ҳисоб меравад.

2. Азбаски тамоми дастовардҳои Тоҷикистони соҳибистиқлол ба Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон тавҷам аст, бисёре аз масъалаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии баҳсталаби даврони истиқлолиятро равшан намудан аҳаммияти илмӣ-таърихӣ дорад.

3. Дар чорҷӯбаи таҳлили таърихнигории таърихи сиёсӣ, тамоми асарҳои илмӣ бахшида ба таърихи таъсисёбӣ ва фаъолияти минбаъдаи ҲХДТ бахшидашуда таълифоти осори муҳаққиқон ва донишмандони соҳа муҳим мебошад.

4. Ҳаёти сиёсии Тоҷикистон дар ибтидои солҳои 90-уми асри XX, пайдоиши ҳизбу созмонҳо ва рақобатҳои онҳо барои ҳокимият, махсусан оқибатҳои фаъолияти ҳизбу созмонҳое, ки характери маҳалгарой ва мазҳабӣ доштанд, заминаҳои сар задани ҷанги шаҳрвандӣ ва оқибатҳои он, аҳаммияти Иҷлосияи XVI дар роҳи расидан ба сулҳ ва барпо гардидани Ҳукумати конституционӣ ва амсоли инҳо муҳим буда, инъикоси онҳо дар шакли китобу рисолаҳо, мақолаҳои илмӣ ва илмӣ-оммавӣ, инчунин аз тариқи барномаҳои телевизионӣ дастраси мардум намудан саривақтӣ ба ҳисоб меравад.

5. Дар асоси таҳқиқоти анҷомдодашуда, дар оянда дар макотиби олии кишвар ба роҳ мондани курсҳои махсус оид ба таърих ва фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон басо зарур ба ҳисоб меравад.

6. Дар асоси маводи таҳқиқотии мазкур ба роҳ мондани курсҳои махсус дар макотиби олии кишвар оид ба хусусиятҳои ҳоси Раиси ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон ва фаъолияти роҳбарии ӯ дар Академияи идоракунӣ давлатӣ муҳим арзёбӣ мешавад.

7. Дар оянда матраҳ намудани паҳлӯҳои ҳаматарафаи таърих ва фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ва рӯйи ҷоп овардани монография ва мақолаҳои илмӣ ва илмӣ-оммавӣ, истифодаи таҷрибаи таърихӣ кӯтоҳи ҳизб барои наслҳои оянда барои пешбурди идеологияи давлатӣ низ басо муҳим ба ҳисоб мераванд.

8. Мазмуни асосӣ, ҳулосаҳо ва маводи санадии диссертатсияро метавон дар зимни таълифи асарҳои маҷмӯӣ роҷеъ ба таърихи Ҳизби

Халқии Демократии Тоҷикистон, инчунин зимни хондани курсҳои лексионӣ ва курсҳои махсус аз ҷанҳои “Таърихи халқи тоҷик”, “Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол” васеъ истифода кард.

ФЕҲРИСТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРЁФТИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ

Монография

[1-М]. Қурбонова Ш. Фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои 1994-2019./ Ш. Қурбонова.- Душанбе, 2019. 18ВН 978-99975-76-37-8.

[2-М]. Қурбонова Ш. Фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои 2019-2021./ Ш. Қурбонова.- Душанбе, 2021. 18ВН 978-99985-70-32-02.

[3-М]. Қурбонова Ш. Марди шӯҷои миллат. Очерки таърихӣ, Душанбе, - 2021, 125 саҳ. ISBN 97899975-59-67-9.

Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҚОА Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия ба таърифи расидаанд:

[4-М]. Қурбонова Ш. Истиклолият-рамзи саодати миллат//Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон,Шуъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, №3 (243). Душанбе, 2016.С.-7-10.

[5-М]. Қурбонова Ш. Иҷтимоии шонздаҳуми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон оғози таъмини сулҳу ваҳдат//Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон,Шуъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ,№2(246).- Душанбе, 2017.С.-13-17.

[6-М]. Қурбонова Ш.Омилҳои ба вучуд омадани бухрони сиёсӣ ва барҳам хӯрдани якҷаҳзбӣ дар ИҶШС// Муаррих-Историк (маҷаллаи илмӣ-назариявӣ)-и Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А.Дониши Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, № 1(13). Душанбе, 2018.С.-37-43.

[7-М]. Қурбонова Ш. Ба вучуд омадани бисёрҷаҳзбӣ,рақобати ҳизби сиёсӣ ва иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ дар Тоҷикистони тозаистиклол//Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон,Шуъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, №2 (250). Душанбе, 2018.С.-39-46.

[8-М]. Қурбонова Ш. Таърихи таъсисбӣ ва ҳадафҳои стратегии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон//Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, №1/. Душанбе, 2018.С.-32-38.

[9-М]. Қурбонова Ш.Саҳми Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон,Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар рушду ташаккули ҷомеаи демократӣ ва мустаҳкам гардидани давлатдорӣ миллии дар солҳои 1998-2002// Паёми Донишгоҳи миллии

Тоҷикистон, №2. Душанбе, 2018.С.-93-98.

[10-М]. Қурбонова Ш. Муҳимтарин ҳадафҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои 2015-2017//Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, №3. Душанбе, 2018.С.- 64-67.

[11-М]. Қурбонова Ш. Таваҷҷуҳи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба ҷавонони кишвар//Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, №4. Душанбе, 2018.С.- 61-65.

[12-М]. Қурбонова Ш. Сохтори ташкилӣ, маром ва мақсади фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон// Муаррих-Историк (маҷаллаи илмӣ-назариявӣ)-и Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А.Дониши Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, № 2 (14). Душанбе, 2018.С.-21-26.

[13-М]. Қурбонова Ш. Фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои 2006-2009// Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Шӯбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, №3 (253). Душанбе, 2018.С.-46-50.

[14-М]. Қурбонова Ш. Саҳми Пешвои миллат-Эмомалӣ Раҳмон дар рушди ғояҳои худшиносии миллӣ, ватандӯстӣ ва эҳтироми анъанаҳои милливу арзишҳои фарҳангӣ дар сиёсати ҲХДТ//Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Шӯбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, №4 (253). Душанбе, 2018.С.-14-18.

[15-М]. Қурбонова Ш. Фаъолияти ҲХДТ дар роҳи инкишофи ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии кишвар//Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ, № 4 (76). Душанбе, 2018.С.-289- 292.

[16-М]. Қурбонова Ш.Нақши Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон-Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷаноби Олӣ Эмомалӣ Раҳмон дар мустаҳкам намудани сиёсати дохилӣ ва хориҷӣ//Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ, № 5 (77). Душанбе, 2018.С.-227-232.

[17-М]. Қурбонова Ш. Фаъолияти Кумита ва ташкилотҳои ибтидоии ҲХДТ (дар мисоли Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе)// Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Шӯбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, №2 (254). Душанбе, 2019.

[18-М]. Қурбонова Ш.Фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои ташаккулёбии ҷомеаи демократӣ ва мустаҳкам гардидани давлатдорӣ миллӣ (1998-2002)// Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Шӯбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, №3 (255). Душанбе, 2019.

[19-М]. Қурбонова Ш.Ҷомеашиносии ояндабин// Муаррих-Историк (маҷаллаи илмӣ)-и Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А.Дониши Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, № 3-4 (12). Душанбе, 2017.С.- 95-100.

[20-М]. Қурбонова Ш. Соядастҳои академик Бобочон

Ғафуров//Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон,Шуъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, №2. Душанбе, 2010.С.- 41-44.

[21-М]. Қурбонова Ш.Сведения о некоторых основных исторических письменных источниках периода правление джанидов (X^{II}-первая половина XVIII вв). Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон,№ 6 (70). Душанбе, 2011.С.- 207-210.

[22-М]. Қурбонова Ш. Исёнҳои мардумӣ дар давраи ҳукмронии Аштархонӣ (Народные восстания эпоха Аштарханитов)// Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ, № 1 (50). Душанбе, 2013.С.-132-135.

[23-М]. Қурбонова Ш. Академик А.А. Семенов и изучение вопроса происхождения и состава узбеков шейбани-хана// Паёми Донишгоҳи слТвянии Русияву Тоҷикистон, №2 (45). Душанбе, 2014.С.-135-140.[22-М].

[24-М]. Қурбонова Ш. Роҳи наҷот илм аст. (Мулоҳизаҳо дар ҳошияи Паёми навбатии Пешвои миллат), “Илм ва ҷомеа, №1 (28). Душанбе, 2022, с. 141-148.

[25-М]. Қурбонова Ш. Мавқеи қанони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҷаҳолияти ХХДТ, Гузоришҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, №3 (015), 2021, с. 7-11.

Брошюраҳо:

[26- М]. Қурбонова Ш. Шаҳомати истиқлол. Душанбе, 2013. 20с.

[27- М]. Қурбонова Ш. Ватан панҷ ҳарфи муқаддас. Душанбе, 2013. 20с.

[28- М]. Қурбонова Ш. Ваҳдати ин сарзамин поянда бод. Душанбе, 2013. 16с. [29-М] Қурбонова Ш. Иҷлосияи тақдирсоз. Душанбе, 2013. 16с.

[30- М]. Қурбонова Ш. ХХДТ-иқтидору ифтихор. Душанбе, 2014. 14с.

[31-М]. Қурбонова Ш. Марди Худо. Душанбе, 2014. 16с.

[32-М]. Қурбонова Ш. Нигини Тоҷикистонӣ Душанбе. Душанбе, 2016. 18с.

[33-М]. Қурбонова Ш. Санади муқаддас. Душанбе, 2016. 16с.

[34-М]. Қурбонова Ш. Достони падар. Душанбе, 2016. 108с.

Дастурҳои таълимию методӣ:

[35-М]. Қурбонова Ш. Таърихи сиёсии халқи тоҷик.(Маводи таълимӣ). Душанбе, 2008. 240с.

[36-М]. Қурбонова Ш. Маърифати шахрвандӣ. (Дастури таълимию методи). Душанбе, 2009. 176с.

[37- М]. Қурбонова Ш. Одоб ва психологияи ҳаёти оилавӣ. Душанбе, 2013. 188с.

[38- М]. Қурбонова Ш. Ташкили корҳои тарбиявӣ дар мактабҳои ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ.(Дастури таълимию методӣ).Душанбе, 2013. 80с.

Мақолаҳои дар дигар нашрияҳо ба таърисида:

[39-М]. Қурбонова Ш. Ваҳдати ин сарзамин поянда бод//Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ-Нақши қанон дар таҳкими суботи сиёсии

ҷомеа. Душанбе, 2013.С.-52-54

**НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК ТАДЖИКИСТАНА
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ, АРХЕОЛОГИИ И ЭТНОГРАФИИ
ИМЕНИ А. ДОНИША**

УДК 329 (575.3)

На правах рукописи

КУРБОНОВА ШИРИН ИСМОИЛОВНА

**РОЛЬ НАРОДНО-ДЕМОКРАТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ
ТАДЖИКИСТАНА В СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
И КУЛЬТУРНО - ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ
РЕСПУБЛИКИ В 1994 -2019 гг.**

АВТОРЕФРЕАТ

диссертации на соискание ученой степени

**доктора исторических наук по специальности 07.00.02 - Отечественная история
(История таджикского народа)**

Душанбе - 2022

Диссертация выполнена в отделе новейшей истории Института истории, археологии и этнографии им. Ахмада Дониша Национальной академии наук Таджикистана

Научный консультант: **Абдурашитов Фозил Маматович** - доктор исторических наук, заместитель директора Института истории, археологии и этнографии им. А. Дониша А Национальной академии наук Таджикистана

Официальные оппоненты: **Хомидзода Фуркат Муким** - доктор исторических наук, профессор, зав.кафедры Отечественной истории Государственного университета права, бизнеса и политики

Собирова Курбонбегим Давлаткадамовна - доктор исторических наук, профессор кафедры истории таджикского народа Таджикского национального университета

Давлатов Муллошо - доктор исторических наук, профессор кафедры социально-гуманитарных наук Таджикского горно-металлургического института

Ведущая организация: **Российско-Таджикский (Славянский) Университет**

Защита состоится _____ 20__ г. в _____ часов на заседании диссертационного совета 6^А.КOA-005 по защите диссертаций на соискание ученой степени доктора философии (P111Y), доктора по специальности при Институте истории, археологии и этнографии им. А. Дониша Национальной академии наук Таджикистана, по адресу: 734025, г. Душанбе, пр. Рудаки, 33.

С диссертацией можно ознакомиться в Центральной научной библиотеке им. Индиры Ганды Национальной академии наук Таджикистан (734025, г. Душанбе, пр. Рудаки, 33) и на официальном сайте Института истории, археологии и этнографии им. А. Дониша (www.1pU11i1e.Ы^1oгу.1)

Автореферат разослан «___» _____ 2022 г.

Ученый секретарь
диссертационного совета,
доктор исторических наук, профессор

А. Раджабов

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. В конце XX века во мировой истории произошли значительные события мирового значения. Социалистическая система была разрушена. С мировой арены исчезло одно из самых могущественных государств - СССР, вследствие чего коммунистическому движению был нанесен серьезный удар. Коммунистическая партия Советского Союза, которая более 70 лет руководила страной потерпела крах.

После распада СССР произошли радикальные изменения в политической, экономической, социальной и культурной жизни Таджикистана. Республика обрела независимость и возникла необходимость создания новых государственных структур. В Таджикистане возникла многопартийная система. При этом большая часть возникших организаций и объединений носила местнический и религиозный характер, что и послужило поводом для возникновения религиозного и местнического соперничества, вследствие чего в стране началась гражданская война, в результате которого погибли более 150 тысяч человек.

Формированию многопартийной системы способствовали законы Республики Таджикистан «Об общественных объединениях в Таджикистане» и «О политических партиях» принятые в декабре 1990 г. Таким образом, в начале 90-х годов XX в. в республике появились и начали свою деятельность десятки политических партий и общественных организаций.

В условиях Таджикистана, особенности создания и деятельности многочисленных партий и организаций зависели от их целей и задач. Тем не менее, роль и место каждой политической партии в общественной жизни, характер и особенности межпартийной конкуренции были направлены на борьбу за власть.

В начале 90-х годов XX в. в чрезвычайно сложной военно-политической обстановке и в условиях непримиримой борьбы, после XVI Сессии Верховного Совета Республики Таджикистан, проходившей в древнем городе Ходженте с 16 по 19 ноября 1992 года, Председатель Верховного Совета Эмомали Рахмон рассмотрел вопрос о построении демократического государства, формировании партий, основу деятельности которых составляло бы продвижение политической, экономической, социальной и культурной сфер в республике. Поэтому в первой половине 1993 г. Президент страны уважаемый Эмомали Рахмон предложил идею создания Народной партии Таджикистана, а 12 июня 1993 г. был создан организационный комитет Народно-демократической партии Таджикистана. Наконец, 10 декабря 1994 года съезд учредителей партии принял решение о создании Народно-демократической партии Таджикистана, (НДПТ) и утвердил ее Устав и Программу.

Настоящее исследование охватывает 25-летнюю историю становления и развития НДПТ. За этот период партия пережила много исторических событий и была в авангарде всех политических и идеологических достижений в Таджикистане. Создание партии совпало со временем политической борьбы, упадка экономики, культуры и социального уровня общества, т. е. тяжелыми годами гражданской войны (1992-1997 гг.) - и установлением мира и

национального согласия (1994-27 июня 1997 года), а ее члены активно участвовали в деятельности Национальной комиссии по примирению (1997-2001 годы).

Дальнейшая деятельность НДПТ по «постконфликтному восстановлению» и развитию независимого Таджикистана в 2001-2016 гг. становится еще более плодотворной. Это период, когда НДПТ направила все свои интеллектуальные и людские ресурсы для реализации государственной политики и программ правительства Таджикистана, включая программы развития, которые сосредоточены в трех областях: продовольственной безопасности, выходе из коммуникационного тупика, обеспечении энергетической независимости. Для НДПТ это было время значительных успехов во всех сферах общественной жизни, эпоха демократии и построения гражданского общества, период широкомасштабного осуществления крупных социальных и экономических проектов, культуры, образования, здравоохранения и благосостояния края.

Народно-демократическая партия Таджикистана (НДПТ) приступила к своей деятельности в судьбоносный для таджикского народа период. С первых дней своего образования она приложила большие усилия по упрочению непоколебимости мира и благоустройства Родины. Ее цель состояла в достижении единства и обеспечении будущего страны. Сегодня Народно-демократическую партию Таджикистана объединяют общая идея и большие задачи, которые направлены на благо общества.

Как показывают результаты исследования, основной целью создания Народно-демократической партии Таджикистана стало объединение передового и мощного потенциала республики, создание демократического, правового, светского государства, развитого с экономической и социальной точек зрения общества. Идеи этой народной партии совпадают с целью и политикой Правительства страны, и в течение более двух десятилетий своей деятельности она претворила в жизнь лозунг «За национальное единство, мир и спокойствие, политическую стабильность, созидание и благоустройство, устойчивое развитие экономики и достойную жизнь народа!».

Претворение созидательных целей в жизнь повысило доверие населения страны к Народно-демократической партии Таджикистана и, как результат, год за годом стали возрастать ее численность и авторитет во всех уголках и окраинах страны.

Народно-демократическая партия Таджикистана в период истории суверенитета страны доказала, что она является движущей и созидательной, и действительно, народной партией. Сегодня народ Таджикистана питает большое доверие, уважение и большую любовь к этой партии и ее руководителю - Основателю мира и национального единства, Лидеру нации, Президенту Республики Таджикистан уважаемому Эмомали Рахмону.

Таким образом, вышеизложенное доказывает актуальность изучения данной темы, которая имеет большое теоретическое и научно-практическое значение.

Степень научной изученности проблемы. Основными работами по

исследуемой теме были «История таджикского народа»⁷², «Очерки по истории независимого Таджикистана»⁷³ и «Новый государственный фонд»⁷⁴. Многие работы были опубликованы учеными в данной области, которые можно разделить на пять групп в соответствии с историографией предмета.

В первую группу входят произведения и выступления Председателя НДПТ, Основателя мира и национального единства, Лидера Нации, Президента Республики Таджикистан, уважаемого Эмомали Рахмона⁷⁵ в своих ежегодных Посланиях, на правительственных заседаниях, очередных и внеочередных собраниях, на встречах с интеллигенцией, женщинами, молодежью, предпринимателями, жителями городов, областей и районов республики. В своих докладах и выступлениях Глава государства проанализировал деятельность НДПТ в развитие общественно-политических и социально-экономических процессов в стране. В своих статьях Президент Таджикистана объективно показывает исторические события деятельности партии в годы независимости, которые могут стать полезным источником для подготовки работ по новейшей истории Таджикистана. Следует отметить, что в нашем исследовании труды Лидера нации, его мысли и исследования представлены как первоисточники. Они стали основным источником исследования, а основным направлением в нашей работе были выводы и исследования, сделанные председателем НДПТ Эмомали Рахмоном. Оценивая деятельность политических партий, Эмомали Рахмон отмечает, что за короткое время были созданы республиканские и региональные организации,

⁷² История таджикского народа/ под общей редакции Р. М. Масова.- Душанбе, 2011.Т. 6.- С.438-488.

⁷³ Очеркҳои таърихи Тоҷикистони соҳибистиқлол/зери таҳрири З. Акрамӣ. - Душанбе: Дониш, 2016. - 463 с.

⁷⁴ Бунёди давлатдорӣ навин. - М., 2002.

⁷⁵ Раҳмон Э. Маъруза дар сессияи ҳабадохуми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон / Э. Раҳмон.-Душанбе: Ирфон, 1993. - 68 с.; Раҳмон Э. Роҳи раҳой аз бухрони азими ҳамагонӣ / Э.Раҳмон.-Душанбе: Тоҷикистон, 1993. - 55 с; Раҳмон Э. Чашни истиқлолият ва Анҷумани дуҷуми умумиҷаҳонии тоҷикон/ Э. Раҳмон.-Душанбе: Ирфон, 1993.-40 с; Раҳмон Э. Тоҷикистон: ҷаҳор соли истиқлолият ва худшиносӣ /Э. Раҳмон.-Душанбе:Ирфон, 1995.-208 с; Раҳмон Э. Маъруза дар нахустин Иҷлосияи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон /Э.Раҳмон.-Душанбе:Ирфон,1995.-48 с; Раҳмон Э. Суханрониҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон бахшида ба 20-умин солгарди Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон / Э. Раҳмон.-Душанбе: Шарқи озода, 2012.-79 с; Раҳмон Э. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон / Э.Раҳмон.-Душанбе: Шарқи озода, 2013.- 63 с.; Раҳмон Э. Бист қадами созида.Аз таърихи таъсиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон / Э. Раҳмон. - Душанбе: ЭР-граф, 2014.-312с; Раҳмон Э. Наврӯз-шиносномаи миллат:суханрониҳо дар чашнҳои наврӯзӣ / Э. Раҳмон.-Душанбе:Адиб,2015.-168 с.;Раҳмон Э. Суханҳои ҳикматомӯзи Президент Эмомалӣ Раҳмон дар бораи забон / Э.Раҳмон.-Душанбе: Бунёди забон, 2015.-116 с.; Раҳмон Э. Забони миллат-ҳасти миллат:китоби 1.Ба сӯйи пояндагӣ /Э. Раҳмон.-Душанбе: ЭР-граф, 2016.-516 с.; Раҳмон Э. Паёми Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон / Э. Раҳмон.-Душанбе, 2016.-39 с.; Раҳмон Э.Чехраҳои мондагор / Э. Раҳмон.-Душанбе:ЭР-граф,2016.-364с.;Раҳмон Э. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон / Раҳмон Э.-Душанбе,2017.-47 с.; Раҳмон Э.

Роҳнамо:иктибосҳо аз суханрониҳои Асосгузори сулҳу ваҳдат-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон доир ба танзими анъана ва ҷашну маросимҳо/Э.Раҳмон.-Душанбе:-Балогат,2017.-131с.; Раҳмон Э. Суханҳои ҳикматомӯзи Президенти Тоҷикистон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон / Э. Раҳмон.-Душанбе:-Контраст, 2017.-464 с.

такие как политический клуб «Ру ба ру» в Душанбе, «Открытое общество» в Кулябе, «Лаъли Бадахшон» в Хороге и Общество «Носири Хисрав» в Душанбе и т.д., которые вышли на политическую арену. В результате деятельности различных партий и организаций политическая обстановка в стране все более усложнялась¹.

Во вторую группу входят работы таких ученых, как: А. Достиев, А. Миралиев, С.Г. Сафаров, С.С. Сафаров, Д. Давлатов, А. Шарифзода и З. Косими, Р. Абулхаев, Д. Ахмедов, С. Ашуров, М. Бобобекова, В. Вьюницкий, М. Гульджанов, У. Гаффоров, З. Дадабаева, Б. Додхудоева, Ф. Зикриёев, Р. Набиева, М. Зикриёева, Р. Зоир^{76 77}, Г. Икромов⁷⁸, А. Имомов⁷⁹, К. Искандаров⁸⁰, М. Махмудов⁸¹, З. Мирзоев⁸², А. Мухаббатов⁸³, В. Набиев⁸⁴, Б. Ризоев^{85 86}, З. Сайидзода⁸, В. Сухомлинов и Г. Шалаев⁹, Х.Темирова¹⁰, А.Тоиров¹¹, И. Усмонов^{87 88 89 90}, Н. Ходжасайидов⁹¹, Ш. Хакимов⁹², Х.

⁷⁶ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. - Душанбе, 2014.-С. 53.

⁷⁷ Зоир Р. О некоторых принципах становления многопартийности в Таджикистане// Партии и движения Таджикистана. Душанбе- 2000.- № 3.- С.4- 9;

⁷⁸ Икромов Ғ. Сиёсати давлатии ҷавонон ва пешомадҳои он//Саҳми ҷавонон дар инкишофи илм/ Ғ. Икромов.-Душанбе,1999.- с. 67-70;

⁷⁹ Имомов А. Вазъи ҳуқукии фраксияҳои гурӯҳҳои вакилони парлумони Ҷумҳурии Тоҷикистон// Партии и движения Таджикистана / А. Имомов.-Душанбе, 2001.- № 9.- с.10-11.

⁸⁰ Искандаров Қ. Муҳолифин ва ҳокимият: роҷеъ ба масъалаи муносибати мутақобилаи ҳизбу ҳаракатҳои муҳолиф бо сохторҳои давлат// Партии и движения Таджикистана/ Қ. Искандаров.- Душанбе, 2000.- № 6.- с.10-13.

⁸¹ Махмудов М. Конституцияи миллий ва таъмини адолати конституционӣ / М. Махмудов. Ҷумҳурият. -Душанбе, 2009.- 4 ноябр.

⁸² Мирзоев З. Ҳуқуқи озодӣ дар мадди назари азҳоби ҳаракатҳои сиёсӣ // Партии и движения Таджикистана/ З. Мирзоев.-Душанбе, 2000.- №4.- с.18-20.

⁸³ Мухаббатов А. Ҳизбҳои сиёсӣ: воқеият ва дурнамо (таҳлили сиёсӣ иҷтимоӣ)/ А. Мухаббатов.- Душанбе: Истеъдод-2011, 2014. 144с.; Мухаббатов А. Давлат ва ҳизбҳои сиёсӣ/ А. Мухаббатов.- Сотсиализм.-Душанбе, 2001.- №1-2. с.24-27.

⁸⁴ Набиев В. Истиқлолияти давлатӣ ва ташаккули системаи бисёрҳизбӣ дар Тоҷикистон//В. Набиев. Аҳбороти ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон.-Душанбе2001.- № 1.- с.23-32; Набиев В. Бисёрҳизбӣ-тақозои замон//Ҳизбҳои сиёсӣ Тоҷикистон.Набиев В. Маълумотнома. Душанбе- 2002.-с.14-26; Набиев В. Ҷавонон мунодиёни сулҳу ваҳдат// В. Набиев. Достони ваҳдати миллат.-Хучанд: Ношир-2009; Набиев В. Фарҳанг ва ҷавонон.В.Набиев.-Хучанд: Хуросон- 2009; Набиев В., Сиёсати давлатии ҷавонон дар Тоҷикистон.В Набиев, Ғ. Икромов- Душанбе,1999; Набиев В. Иҷтисоии тақдирсоз ва самтҳои асосии ҳаракати ҷавонони Тоҷикистон/ Набиев В. Абдуллоев Р.-Душанбе,2003. Набиев В. Қадамҳои устувори ризоият// Ризоияти ҷомеа-мароми мост/ В. Набиев, М. Мухторов.-Душанбе, 2002.- № 2.- с. 12- 14; Набиев В. Ҳизбҳои сиёсӣ ва ҳаракатҳои ҷамъиятии Тоҷикистон дар марҳилаи баъди низоии ҷомеа//В. Набиев. Партии и движения Таджикистана.- Душанбе, 2002.- № 2.- с. 12- 14;

⁸⁵ Ризоев Б, Набиев В. Политические партии Таджикистана в современных условиях. Худжанд-2001;

⁸ Сайидзода З. Основные тенденции внешней политики Республики Таджикистан на рубеже столетий (1992-2004 гг.)/ З. Сайидзода.-Душанбе:Авесто, 2009; Сайидзода З. Фаъолияти байналмилалӣ Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон: бозгашти давлати миллии тоҷикон ба арсаи сиёсати ҷаҳонӣ/ З. Сайидзода.-Душанбе, 2016. -205с.

⁸⁷ Сухомлинов В. Дорога к согласию. Эмомали Рахмонов-человек и политик /В. Сухомлинов , Г. Шалаев. -Москва, 2002. 159с.

⁸⁸ Темирова Х. Сиёсати давлатӣ оид ба баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа// Нақши Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар тарбияи насли наврас/ Х. Темирова.- Душанбе, 2005.-С. 43-45;

Хамидов⁹³, А. Шамолов и А. Ашуров⁹⁴, А. Шарипов и С. Фатоев⁹⁵, Х. Шарипов⁹⁶, Б. Шоктров и др.

В трудах Р. Набиевой, Ф. Зикриёева, М. Зикриевой отражена деятельность Коммунистической партии в 1970-х и первой половине 1980-х годов. Отмечается, что хотя в стране был достигнут заметный прогресс, в то же время наблюдаются серьезные недочеты в политической, экономической и культурной сферах. Большинство негативных проявлений связано не с политической структурой страны, а методами управления и деятельностью партии. Согласно конституции страны, Коммунистическая партия была политическим ядром и лидером общества, которая в этот период подверглась кризису. Феномен многопартийности в Таджикистане в работе И. Усмонова отражен очень точно⁸. Как отмечает автор, первая политическая группа в Душанбе под названием «Лицом к лицу» была основана в 1989 году по инициативе молодежи, которая в течение короткого времени инициировала организацию политических споров между представителями общественности и партии и государства.

Среди трудов, посвященных деятельности НДПТ в книге Дж. Сангинова⁹ проанализирована работа членов фракции НДПТ в Маджлиси намояндагон Маджлиси Оли Республики Таджикистан. Обсуждается вклад представителей партии в реализацию программы Народно-демократической партии Таджикистана в законодательстве страны, в разработке стратегических программ. А. Мухаббатов оценивая формирование НДПТ отметил, что общество нуждается в создании принципиально новой политической организации. Эта организация должна была не только заполнить вакуум политического пространства, а более того, должна была

⁸⁹ Тоиров А. Политические партии Республики Таджикистан. Тоиров А., Бернер Роу, Мухторов М.-Душанбе, 2006.

⁹⁰ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. Хучанд, 2003; И. Усмонов Миростроительство в Таджикистане. Душанбе: Деваштич, 2006; Усмонов И. Сулҳнома.- Душанбе-2001// Партии и движения Таджикистана.-Душанбе, 2000;

⁹¹ Ходжасайдова Н.Х. Участие женщин ГБАО в общественно-политической, культурной и экономической жизни Республики Таджикистан (1991-2008гг.)/ Н.Х. Ходжасайдова.- Душанбе, 2008.

⁹² Ҳакимов Ш. Доир ба баъзе масъалаҳои мақоми ҳуқуқи ақалиятҳои миллӣ дар Тоҷикистон// Шохроҳи Ваҳдат/ Ш. Ҳакимов.-Душанбе, 2001.-№ 11.-с.21-32; Ҳакимов Ш. К вопросу о парламентской деятельности общественно-политических объединений Таджикистана// Партии и движения Таджикистана/ Ш. Ҳакимов. Душанбе-2001. № 9.- с.4-8.

⁹³ Ҳамидов Х. Становление многопартийной системы в Республики Таджикистан// Государство и право/ Х. Ҳамидов.-Душанбе,1997.- №2-3.- с.28-32.

⁹⁴ Шамолов А.Вопросы молодёжной политики в Таджикистане/А.Шамолов, С. Ашуров.- Душанбе: Дониш,1999.

⁹⁵ Шарипов А. Эмомалӣ Раҳмон-поягузори сулҳ ва ваҳдати миллӣ /А.Шарипов, С. Фаттоев.- Душанбе, Деваштич, 2006.

⁹⁶ Шарипов Х. Тоҷикони бурунмарзӣ (Таърихи пошхӯрӣ ва аҳволи ҳозира)/Х. Шарипов. А. Маҳмадкаримов.-Хучанд, 1996.

⁸ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол/ И. Усмонов.-с.16-17.

⁹ Сангинов Ч. Фаъолияти фраксияи ҲХДТ дар Маджлиси намояндагони Маджлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба татбиқи барномаи пешазинтихоботии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон./Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон/ Ч. Сангинов.-Душанбе, 2005.-с.-32.

объединить наше разобщающееся общество и вдохновить его на построение и перестройку нового общества^{97 98}.

Первые шаги в создании НДПТ были описаны в работе Давлатали Давлатзода¹¹, в которой автор рассмотрел все те проблемы, которые под руководством А.Х. Достиева на самых ранних этапах разработки Устава были преодолены членами партии. В своей работе А. Достиев предоставил информацию о роли партии в длительных переговорах, которые продолжались с 5 апреля 1994 года по 27 июня 1997 года в различных странах мира: Афганистане, Пакистане, Иране, Казахстане, Кыргызстане, России и Туркменистане. Он отмечает, что для достижения мирных целей было проведено 9 переговоров, шесть встреч и 21 беседа, в результате которых было подписано 40 судьбоносных документов.⁹⁹ В своей книге Ф. Зикриёев отражает деятельность НДПТ по выборам депутатов в Маджлиси намояндагон и местные Маджлисы. В частности, он отмечает, что выборы профессионального парламента открыли новую страницу в жизни таджиков. Выборы народных политической авангар депутатов и создание профессионального парламента завершили процесс¹⁰⁰ установления мира и национального согласия в Таджикистане. В книге А. Шарифзода, З. Косими рассматривается в созидательная деятельность. НДПТ В частности, авторы отмечают, что в строительстве и реконструкции гидроэлектростанций Рогун и Сангтуда-2, второй Душанбинской ТЭЦ, малых и средних ГЭС на реках Вахш и Зеравшан, линии электропередач Таджикистан-Афганистан, реконструкции каскада гидроэлектростанций на реках Варзоб и Вахш, включая Нурекскую ГЭС, а также в строительстве и реконструкции автодороги Душанбе-Чанак, Куляб-Кала, Кумб-Хорог-Кульма, Душанбе-Саритош, Курган-Тюбе-Дусти, автомобильных тоннелей «Истиклол», «Озоди», Шахристон, «Чормагзак», железной дороги Душанбе-Курган-Тюбе члены партии были в авангарде строителей¹⁰¹.

Третья группа состоит из анализа докторских и кандидатских диссертаций, которые в основном отражают политическую историю независимого Таджикистана. Однако в них рассматриваются отдельные аспекты деятельности Народно-демократической партии Таджикистана и ее роль в создании независимого государства. В диссертации М. Ганджаковой¹⁵, помимо политической ситуации в Таджикистане 1990-х годов, отражена политическая борьба, общественно-политические движения, создание ассоциаций и партий, гражданская война и установление национального мира и единства и вклад НДПТ в этом направлении. Автор особо подчеркивает важность достижения мира и стабильности и опыт НДПТ в этом процессе, а также подчеркивает необходимость использования этого опыта в

⁹⁷ Мухаббатов А. Ҳизбҳои сиёсӣ: воқеият ва дурнамо/ А. Мухаббатов.-Душанбе,2011-с.164.

⁹⁸ Д. Давлатзода. Барои саодати зиндагӣ/ Давлатзода Д.-Душанбе, 2008.-с.-5-6.

⁹⁹ Зокиров Г. Н. Мочарошиносӣ/ Г. Н. Зокиров.-Душанбе.2005.-с.84.

¹⁰⁰Зикриёев Ф. Таърихи ҳизбҳои сиёсӣ ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон/ Ф. Зикриёев.-Душанбе, 2010.-с.13; Зикриёев Ф. Таърихи сиёсии халқи тоҷик ва ҷаҳон.Дастури таълимӣ-методӣ барои донишҷӯён/ Ф. Зикриёев.-Душанбе:Маориф,1995.-с.85.

¹⁰¹ А. Шарифзода.7 соли Эмомалӣ Раҳмон/ Шарифзода А., Қосимӣ З.-Душанбе, 2013.-с.12.

политических конфликтах других стран.

Д. Урунова¹⁶ в своей диссертации исследовала политическую ситуацию в независимом Таджикистане и обсудила деятельность политических партий и роль НДПТ в восстановлении политической системы в Таджикистане после обретения независимости. В своем исследовании О. Н. Шарафиева¹⁷ непосредственно расследует процесс гражданской войны и исследует причины разгорания гражданской войны 1992-1997 гг. в Таджикистане, а также ключевые этапы переговорного процесса и вклад членов НДПТ в него. Однако из-за ограниченного характера анализируемой задачи исследователь не смогла полностью отразить роль НДПТ в прекращении гражданской войны и достижении мира.

Четвертая группа включает в себя периодическую прессу, центральные, областные и районные газеты и журналы. В этом направлении ученые и журналисты опубликовали многочисленные исследования в виде научных и научно-популярных статей. Подобные исследования, ежегодные отчеты и в целом достижения Народно-демократической партии Таджикистана преимущественно опубликованы в центральных изданиях партии: «Минбари халк» («Народная трибуна»)¹, «Мароми Пойтахт» («Цель Столицы»)^{102 103 104}, «Джумхурият» («Республика»)¹⁰⁵, «Садои мардум» («Голос народа»)¹⁰⁶, а также в пяти областных и городских газетах: «Сухани халк» («Слово народа» - Согдийская область), «Хамрози халк» («Собеседник народа» - Хатлонская область), «Хидоят» («Напутствие» - Турсунзаде), «Овози халк» («Голос народа» - Шуробод) и др. Следует отметить, что в данных изданиях, основным направлением деятельности является пропаганда Программы партии, отражение политики Президента Республики Таджикистан и достижений Государственной независимости Таджикистана. В то же время реальное отражение деятельности партии, ее места в обществе и расширения международных отношений НДПТ, как движущей силы общества страны, находится в центре внимания работников издания.

Кроме того, веб-сайты и периодические издания широко используются для пропаганды целей Народно-демократической партии Таджикистана и политики правительства Республики Таджикистан.

В пятую группу входят материалы с интернет-сайтов, прежде всего с сайта Президента Республики Таджикистан и др. Стоит отметить, что все материалы выступлений, посланий Лидера Нации, Президента Республики Таджикистан публикуются на сайтах. В них имеется информация о первом

¹⁵ Ганджакова М.Г. Политическая история Таджикистана 90-х годов XX века: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02 / М.Г. Ганджакова. - Душанбе, 2015. - 213 с.

¹⁶ Урунова Д.А. Становление новой политической структуры в Республике Таджикистан, 1991-1997гг.: автореферат диссертации кандидата исторических наук: 07.00.02 / Урунова Д.А. - Душанбе, 1998. - 26с.

¹⁷ Шарафиева О.Х. Гражданская война в Таджикистане (1990-1997гг.): дис..канд. ист. наук: 07.00.03 / О. Х. Шарафиева. - Томск, 2010. - 242с.

¹⁰³ Минбари халқ,- 1997- 2019;

¹⁰⁴ Мароми Пйтахт,- 2000- 2019;

¹⁰⁵ Чумхурият,- 1991- 2019;

¹⁰⁶ Садои мардум,- 1994- 1997;

выступлении председателя Верховного Совета Республики Таджикистан Э. Рахмона начиная с XVI сессии Верховного Совета Республики Таджикистан, заявления по случаю празднования Навруза в 1993 году на XVII сессии Верховного Совета Республики Таджикистан, были разработаны и согласованы пути переговоров народных представителей.

Учитывая, что это исследование является одним из шагов для решения данной проблемы, необходимо проанализировать и оценить успехи НДПТ со стороны исследователей, ученых, политиков и журналистов.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАБОТЫ

Связь работы с научными программами (проектами), темами.

Материалы и результаты диссертационного исследования могут быть использованы для реализации перспективного плана научно-исследовательской работы отдела новейшей истории Института истории, археологии и этнографии им. А. Дониша АН Республики Таджикистан на 2016-2020 годы на тему «История таджикского народа. Общие закономерности и специфические особенности (новейший период)».

Цели и задачи исследования. Основной целью диссертационной работы является детальный анализ истории и деятельности Народно-демократической партии Таджикистана в период 1994-2019 годов.

Для достижения поставленной цели определены следующие **задачи**:

- обобщить исследования ученых и имеющиеся материалы, посвященные указанной теме;
- дать историографический анализ научных работ, посвященных истории образования и деятельности НДПТ;
- выявить теоретическую значимость темы исследования;
- проанализировать и рассмотреть причины распада однопартийности и возникновения многопартийности;
- исследовать появление партий и организаций и их соперничество за власть;
- проанализировать с научной точки зрения значение X¹-ой Сессии на пути достижения мира и установления конституционной власти;
- отразить последствия деятельности партий и организаций, носивших местнический и религиозный характер;
- научно рассмотреть и проанализировать принятые программы и решения НДПТ для повышения социального положения, обеспечения внутренней безопасности и достижения трех стратегических целей - выход из коммуникационного тупика, энергетическая независимость и продовольственная безопасность;
- проанализировать результаты исследований ученых и специалистов, посвященных образованию НДПТ.

Объектом диссертационной работы является деятельность Народно-демократической партии Таджикистана в период 1994-2019 гг. В ходе исследования были рассмотрены история создания, становления и период укрепления позиций комитетов и организаций Народно-демократической партии Таджикистана в обществе после 2000 года, а также роль НДПТ и ее председателя, Лидера нации, Президента страны Эмомали Рахмона в развитие

хозяйственных отраслей страны, прежде всего в реализации стратегических целей Правительства, что является основным объектом диссертационного исследования.

Предметом исследования является определение степени исследования истории изучения деятельности Народно-демократической партии Таджикистана.

Хронологические рамки исследования охватывают период 1994-2019 гг. Данное исследование завершается достижениями четвертьвековой деятельности НДПТ.

Теоретико-методологическая основа исследования. В диссертации использованы научные исследовательские методы по изучению истории образования и деятельности НДПТ в период 1994-2019 гг. Особое внимание уделено использованию метода научной объективности, как одного из основных направлений современных исторических и историографических наук.

В качестве методологической основы исследования использован комплекс методов, среди которых основное место занимают исторические методы, такие как: сравнительно-исторический, постановка проблемы и летописный, а также методы социолого-исторического анализа.

С использованием сравнительно-исторического метода рассмотрена деятельность НДПТ в сравнении с другими политическими партиями страны; особенности и особые методы НДПТ в управлении государством, положения, устав и программы НДПТ в сравнении с другими политическими партиями. Благодаря приведенной в диссертации летописи, определены временные пределы исследования, а также показаны этапы, следующие друг за другом в хронологическом порядке, отражающие деятельность НДПТ.

Одним из основных факторов является критико-объективный взгляд на научно-исследовательские работы периода суверенитета в Таджикистане.

Источниковедческой базой исследования являются архивные материалы, в том числе Центрального Государственного архива Республики Таджикистан¹, Архива Исполнительных органов государственной власти города Душанбе¹⁰⁷
¹⁰⁸,

¹⁰⁷ Бойгонии Марказии давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ф.12. -Оп.1. -П.4. -с.-82, Ф.385. -Оп.1. -П.55. -с.157-527

¹⁰⁸ Бойгонии Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар шаҳри Душанбе. Ҳисоботи солҳои 1994-2019.

Текущего архива Народно-демократической партии Таджикистана¹⁰⁹, Текущего архива Центра стратегических исследований при Президенте РТ¹¹⁰. В ходе исследования были использованы первичные документы, в том числе годовые отчеты ЦИК НДПТ, партийных съездов и заседаний и др. из текущего архива Народно-демократической партии Таджикистана.

Источниковедческую базу исследования также составили нормативно-правовые акты, Конституция РТ¹, “Законы и Решения”², “Закон Республики Таджикистан о политических партиях”³, “Положения”⁴, “Устав”¹¹¹, “Предизбирательные программы”¹¹² действующих политических партий, прежде всего, Народно-демократической партии Таджикистана.

К источниковедческой базе настоящего исследования относятся также статистические материалы, в том числе Статистический сборник Государственного Комитета статистики РТ¹¹³.

Научная новизна исследования заключается в том, что в нем:

- впервые представлено исследование деятельности НДПТ в виде научной диссертации;
- впервые на основе многочисленных источников, большого количества опубликованных работ в отечественной истории осуществлен комплексный анализ деятельности НДПТ;
- проанализирована научная литература, отражающая политическую ситуацию в последнее десятилетие XX в., в частности изучена история образования и деятельности НДПТ в различных подходах;
- дана оценка научным работам о деятельности НДПТ, выполненным по настоящее время исследователями;
- проанализированы особые качества Председателя НДПТ, Лидера нации

¹⁰⁹ Бойгонии чории Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон.Ҳисоботи солҳои 1994-2019.

¹¹⁰ Бойгонии Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳисоботи солҳои 1994-2019.

¹ Конституция (Сарқонун)-и Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе- 2003;

² Қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ. (Мураттиб, Раҳматулло Зойиров). Душанбе- 2004. 80с.;

³ Дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ: Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон, 13 ноябри соли 1998// Ҳизбҳои сиёсии Тоҷикистон.Маълумотнома. Душанбе, 2002.-с.3-12; Дар бораи аз байн бурдани ҳама гуна шаклҳои поймоли ҳуқуқи зан.Конвенсияи Асамблеяи Генералии Созмони Милали Муттаҳид, 18 декабри соли 1979// Маҷмӯаи асноди байналмилалӣ оид ба масъалаҳои ҳуқуқи духтарон дар маориф. Душанбе, 2002.- с.6-8; Дар бораи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон, 23 майи соли 1998// Ахбори Маҷлиси Олӣ Тоҷикистон. Душанбе-1998. №10.с.93-100.

⁴ Низомномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Душанбе, 2010.20с.; Низомномаи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе, 2002. №2.-с.7-11.

¹¹¹ Оинномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Душанбе, 2016. 19 с.; Оинномаи Ҳизби Демократии Тоҷикистон//Ҳизби Демократии Тоҷикистон (Санадҳо: дирӯз, имрӯз ва фардо).Душанбе, 2000;Оиннома ва барномаи Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон.Душанбе,1997;Оинномаи Ҳизби Сотсиалистии Тоҷикистон // Иттиҳод.- Душанбе,1998.- № 8;

¹¹² Барномаи пешазинтиҳоботии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон (Мухимтарин самтҳои рушди мамлакат дар солҳои 2015-2020). Душанбе-2014. 32с.

¹¹³ Маҷмӯаи оморӣ,-Душанбе: Кумитаи давлатии омор. Солҳои 2002-2019.

Эмомали Рахмона и его феномен;

- в результате всестороннего изучения образования и развития деятельности НДПТ определены дальнейшие пути ее совершенствования в будущем. **Основные положения, выносимые на защиту:**

- анализ научной литературы, посвященной теме настоящего исследования, приводит к выводу, что истории деятельности НДПТ посвящены многочисленные исследования историков, политологов. Для выполнения своих работ они обращались к архивным источникам, положениям, уставу, принятым решениям партии и другим материалам;

- результаты исследовательских работ подтверждают, что НДПТ была образована в самые трудные дни для таджикской нации, она всесторонне сформировалась в период суверенитета и превратилась в одну из движущих политических партий;

- отечественные и зарубежные исследователи убеждены, что НДПТ сыграла огромную роль в развитии политической, экономической, социальной и культурной жизни Республики Таджикистан;

- в ходе исследования выявлено, что развитию НДПТ способствовала именно специальная школа управления ее Председателя, Основателя мира и национального единства - Лидера нации, Президента РТ Эмомали Рахмона;

- диссертант приходит к выводу, что именно благодаря практической деятельности и всесторонней поддержке Основателя мира и национального единства - Лидера нации Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона защищены и сохранены права и свобода человека в обществе, появилась многопартийность, которая составила основу демократического общества, различные политические партии, государственная и частная пресса свободно ведут свою деятельность, а главное Республика Таджикистан как демократическое, правовое и суверенное государство, преодолела все препятствия, стоявшие перед ней и до сегодняшнего дня достигла существенного прогресса.

Личный вклад соискателя в получении результатов заключается в том, что

- автор в первые вывел в научный оборот включил множество архивных материалов и других источников о становлении и развитии НДПТ;

- выступал с докладами, на различных конференциях, а также подготовил монографию по теме диссертации;

- научные результаты настоящего исследования, включая теоретические выводы, положения, представленные к защите, а также практические рекомендации разработаны лично автором;

- автор принимал непосредственное участие в решении актуальных вопросов и обсуждение конкретных аспектов деятельности Народно-демократической партии Таджикистана.

Теоретическая и практическая значимость исследования. Диссертация имеет научное и практическое значение, и полученные результаты могут реально помочь определению путей дальнейшего развития политических партий, прежде всего, НДПТ. Основное содержание, выводы и документальные материалы диссертации можно использовать при написании

научных и научно-популярных работ о деятельности НДПТ, при чтении лекционных и специальных курсов по предметам “История таджикского народа”, “Политическая история независимого Таджикистана”, “Историография истории таджикского народа в период независимости”.

Практическая значимость диссертации заключается также в использовании полученных результатов исследования в научно-исследовательских институтах и на гуманитарных кафедрах вузов республики.

Общетеоретические выводы диссертационной работы позволяют глубже понять необходимость сохранения непрерывности планирования дальнейших программ НДПТ.

Приведенные в диссертации материалы способствуют реальному осознанию актуальных проблем политической жизни страны, особенно деятельности НДПТ в будущем. Выводы и рекомендации диссертации полезны для решения многих наболевших проблем.

Апробация диссертации. Основные положения диссертации опубликованы в рецензируемых научных журналах : в 16 научных статьях в реферируемых журналах ВАК при Президенте Республики Таджикистан и книгах, брошюрах, научных и научно-популярных статьях и других публикациях.

Диссертация обсуждена на заседании отдела новейшей истории Института истории, археологии и этнографии им. А. Дониша Академии наук Республики Таджикистан и рекомендована к защите (протокол № от 2019 г.).

Структура и объём диссертации. Диссертация заключения и списка использованных источников и литературы.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ ДИССЕРТАЦИИ

Во введении обоснована актуальность диссертационной темы, определена степень ее разработки, сформулированы цель и задачи исследования, методика и методы разработки темы, подтверждена теоретическая и практическая значимость работы, определены источники и научная новизна исследования, а также основные положения, выносимые на защиту.

Первая глава диссертации - “Исторические и политические основы образования Народно-демократической партии Таджикистана” - состоит из двух параграфов. В этой главе объектом исследования явились в основном исторические и политические основы образования Народно-демократической партии Таджикистана, распад Советского Союза, исчезновение однопартийности и возникновение многопартийного общества, политические и социальные основы образования Народно-демократической партии Таджикистана.

В первом параграфе - “Политический кризис 80-90-х годов XX в. и ликвидация однопартийности в СССР” исследованы причины возникновения политического кризиса в Советском Союзе, распад СССР и его влияние на политическую ситуацию в Таджикистане, образование суверенного Таджикистана, возникновение политических партий и общественных объединений и их соперничество с опорой на первоисточники и работы

исследователей.

Нами отмечается, что, начиная со второй половины XX века, усиливаются политическая конкуренция между государствами мира, которые были разделены на два полюса - социалистический и капиталистический. Хотя в 70-е годы и первой половине 80-х годов в СССР произошел заметный прогресс, однако в политической, экономической и культурной жизни наблюдались серьезные недостатки¹¹⁴.

За короткий период один за другим ушли из жизни старые и видные партийные лидеры, такие как Л. И Брежнев, Ю. Андропов и К. Черненко, что оказало негативное влияние на авторитет центрального правительства.

После избрания на пост Генерального секретаря ЦК КПСС М.С. Горбачева, он, с целью проведения ряда серьезных реформ, предпринимает политику перестройки, которую называли также “революцией сверху”. Для достижения этой цели М.С. Горбачев считал необходимым изменить все сферы жизни страны коренным образом. В процессе перестройки М.С. Горбачев намеревался привести общественную жизнь Советского Союза в соответствии с мировыми стандартами. В этой связи, путем внедрения гласности, свободомыслия, он хотел вывести людей из состояния застоя и общественной блокады. Целью перестройки являлось устранение всех социально-политических недостатков, которые ранее наблюдались. Однако, процесс, который пошел, т.е. слом советской экономической и политической основы, решительная критика единоличного руководства Коммунистической партии, обесславление ведомств национальной безопасности и дисциплинарных министерств, структур советов, отрицание всего того, что произошло в течение 65-70 лет, а также интенсификация разгула сепаратизма и национализма, в конечном итоге, привели к исчезновению СССР¹¹⁵.

Таким образом, вспышка политического и экономического кризиса осложнила ситуацию, парализовала основы государственности и снизила авторитет и престиж Советского Союза на международной арене. Гласность и открытая критика правительства и правящей партии подорвала влияние Коммунистической партии и привели к созданию многопартийного общества. Основная повестка дня вновь образованных партий и общественных объединений, которая является общенациональной и пограничной проблемой, вызывает конфронтацию и изоляцию братских народов и сопровождается ужасающими войнами и кровопролитием между некоторыми республиками, которые после распада Советского Союза оказывают негативное влияние на их жизнь. Наша республика также не прошла мимо этих событий. Многопартийность охватила и таджикское общество. Однако в Таджикистане, где религиозный фанатизм и местничество составляли основу деятельности большинства образованных партий и объединений, эти события вызвали противостояние и соперничество политических партий. Результатом

¹¹⁴ Набиева Р. Таърихи халки тоҷик Р. Набиева, Ф. Зикриёев, М. Зикриёева.- Душанбе:Собириён, 2010.- с.182.

¹¹⁵ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол /И. Усмонов. Хучанд: Нури маърифат, 2003.- с.4.

противостояний и соперничества стала братоубийственная война, котором для независимого Таджикистана и его народа оказалась тяжелейшим, и которая в течение десятилетий нанесла огромный ущерб экономики.

Во втором параграфе - «Многопартийность и соперничество политических партий Таджикистана в конце XX в.». Освещает вопросы создания независимого Таджикистана, формирования многопартийного общества и их соперничество, гражданская война, установления конституционной власти и основы образования Народно-демократической партии Таджикистана.

В Таджикской ССР еще в 80-е годы начали образовываться политические партии и общественные объединения, так как все те политические преобразования и изменения, которые происходили в центре СССР, оказывали влияние также и на Таджикистан.

В Таджикистане также произошли изменения в вопросах культуры. На первый план встал вопрос о таджикском языке, и возникающие политические силы выступали с национальной позиции, а иногда - и с культурной. Состоявшиеся собрания и митинги в городе Душанбе стали поводом создания различных организаций и партий. Организация «Ру ба ру» («Лицом к лицу»), общественные объединения «Ошкоро» («Открыто»), «Эҳёи Худжанд» («Возрождение Худжанда»), «Дирафши Ковиён» («Знамя Ковы»), движения и общества «Бохтар», «Самарканд», «Куруши Кабир» («Великий Куруш»), «Сугдиён», «Вахдат» («Единство»), «Пайванд» («Соединение») и т.д. явились первыми организациями и обществами¹¹⁶. Утверждение закона о многопартийности ускорило в стране темпы образования политических партий.

Основатель мира и национального единства - Лидер нации, Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон в 1992 году отмечал: «Подстрекательские силы под внешне демократическими, но на практике авантюристическими лозунгами сделали то, что ввергло нашу маленькую Родину в водоворот исчезновения. Опасность разрыва на части, искоренение нашего народа не было за пределами неминуемости»¹¹⁷.

Таким образом, Председатель Верховного совета Республика Таджикистан Эмомали Рахмон, осознав все это, сначала направил всю свою силу и мощь на устранение организаций, которые сеяли семена вражды, местнического и религиозного фанатизма в стране. С намерением установления демократического государства он приложил все усилия, чтобы в республике возникли партии, основной стречень деятельности которых составляют пути продвижения политической, экономической, социальной и культурной сфер, а рабочая повестка их программ заключается в достижении подлинно демократического общества.

Вторая глава диссертации - «Основные этапы и особенности

¹¹⁶ Фафуров А.М. Тоҷикистон дар роҳи ҳифзи истиклолият.// Очеркҳои таърихи Тоҷикистони соҳибистиклол/ А. М. Фафуров.-Душанбе: Дониш, 2016.- с.8.

¹¹⁷ Раҳмон Э. Тоҷикистон: даҳ соли истиклолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ. Ҷ.1./ Э. Раҳмон Душанбе, 2001.- с.18-19.

формирования Народно-демократической партии Таджикистана” состоит из трех параграфов.

Первый параграф второй главы «Социально-политические основы создания Народно-демократической партии Таджикистана» посвящен образованию Народно-демократической партии Таджикистана, ее деятельности с первых дней до периода формирования, положению, уставу, организационной и управленческой структуре.

В диссертации отмечается, что в первые дни суверенитета в стране на политическую сцену вышли партии и организации, деятельность большинства из которых составили местнический и религиозный фанатизм. В этой связи, общество ощутило потребность в организации принципиально новой политической партии, которой пришлось бы не только восполнить вакуум политического пространства, но и суметь объединить разколотое таджикское общество, вдохновить в него созидание и обновить его. В начале 1993 года Президент страны Эмомали Рахмон поручил разработать документы по образованию партии, имеющей демократическую и светскую сущность. В этой связи, организационная комиссия, изучив вновь образованные демократические партии России, социал-демократическую партию Германии, демократическую партию Соединенных Штатов Америки, пришла к выводу, что новая партия в Таджикистане должна иметь народную и демократическую суть¹.

Первичный организационный комитет Народно-демократической партии Таджикистана (тогда Народная Партия Таджикистана) приступил к своей работе 6 декабря 1993 года и 10 декабря 1994 года состоялся Первый съезд Народно-демократической партии Таджикистана. На этом съезде делегаты рассмотрели политические и социальные основы формирования партии. Также на съезде были определены устав, программа, тактические и стратегические цели партии^{118 119}.

Диссертант подчеркивает, что единственной целью в организации Народно-демократической партии Таджикистана являлось объединение движущих и компетентных, объединяющих и миротворческих сил, обладающих высокой ответственностью государственного строительства и государственности и таким путем внести достойный вклад в создание демократического, правового, светского государства и формирование гражданского общества.

Таким образом, Народно-демократическая партия Таджикистана была образована в очень сложный и трудный период и осуществила огромную миссию во благо нации и государства, и это исходило от мудрой и дальновидной политики его Председателя, Президента страны Эмомали Рахмона. В дни, когда корыстные лица и специальные группы из-за местнического и религиозного фанатизма вовлекли страну в водоворот войны и кровопролития, приблизили вновь образованный суверенный Таджикистан

¹¹⁸ Зухуров Ш. Сарсухан.//Эмомали Рахмон Пешвои миллат/. Ш. Зухуров. - Душанбе: Маориф, 2016.- С. 9- 10.

¹¹⁹ Хизби зодаи масъулият. Ба ифтихори 15-солагии таъсиси ХХДТ. -Душанбе, 2009. с. 70.

к распаду, была образована Народно-Демократическая партия Таджикистана, которая своими созидательными и демократическими программами, направленными именно на интересы нации и государства, приступила к своей деятельности.

Второй параграф второй главы - “Процесс формирования Народно-демократической партии Таджикистана (1994-1998 гг.)” охватывает период формирования, укрепления положения Народно-демократической партии Таджикистана, учреждения партийных комитетов и первичных организаций в республике.

В период формирования НДПТ под руководством Эмомали Рахмона такие деятели, как: М.У.Убайдуллоев, А.С. Достиев, А.Р. Джалилов, А.Н. Ниёзмамадов, М. Толибов, Д.Р. Давлатов, М. Асозода, А.М. Миралиев, К.Р. Косимов и другие внесли свой вклад в расширение деятельности Народно-демократической партии Таджикистана. Все силы были направлены на осуществление основных положений и идей Конституции¹²⁰.

Народно-демократическая партия Таджикистана, как составная часть политической системы республики, с первого дня своего вступления на политическую арену стала движущим и поддерживающим фактором созидательного и творческого процесса общества Таджикистана. Партия в качестве политической организации активно участвовала в 27-летнем процессе преобразований страны и сыграла выдающуюся роль в установлении мира и стабильности в стране, разработке и принятии Конституции Республики Таджикистан и внесении изменений и дополнений в нее, разработке и принятии других нормативно-правовых документов и актов в парламенте страны, развитии экономической и культурной жизни, расширении и укреплении международных отношений Таджикистана, в общем, во всех областях и различных направлениях развития общества.

Общее Соглашение об установлении мира и национального согласия показало человечеству всего мира, что миролюбивая таджикская нация с богатой культурой в тот трагический период под руководством Президента Республики Таджикистан сплотилась и выбрала путь переговоров о мире, используя свой разум и древнюю культуру, и вышла из перепутья насильственного разрешения политических и социальных проблем, и искренно поддержала политическую линию Лидера государства ради обеспечения повсеместного мира. Необходимо отметить, что роль Народно-демократической партии Таджикистана в достижении мира и национального согласия неоспорима.

Таким образом, исследуемый период (1994-1998) является временем формирования Народно-демократической партии Таджикистана, так как собственно в этот период она обрела свое достойное место и положение в обществе. Именно в период образования (1994-1998) НДПТ обрела доверие граждан страны. Так как народ стал свидетелем того, что Народно-демократическая партия Таджикистана по существу является народной партией, всегда находится с народом и сторонницей демократического,

¹²⁰

Ҳизби зодаи масъулият. Ба ифтихори 15-солагии таъсиси ҲХДТ. - Душанбе, 2009. С. 70.

правового и светского государства.

В третьем параграфе второй главы - “Роль Пердседателя Народно-демократической партии Таджикистана - Лидера нации Эмомали Рахмона в установлении мира таджиков” автор исследовал и с научной точки зрения оценил исследования ученых, посвященных усилиям Лидера нации Эмомали Рахмона в ликвидации огня братоубийственной войны, установлении и упрочении конституционной власти, мира и стабильности в стране и превращении республики в демократическое государство в единый Таджикистан.

В результате длительных переговоров, которые продолжились с 5 апреля 1994 года по 27 июня 1997 года в различных странах мира: Афганистане, Пакистане, Иране, Казахстане, Кыргызстане, России, Турменистане по осуществлению целей установления мира удалось провести 9 раундов переговоров, 6 встреч глав сторон и 21 переговоров, в результате которых были подписаны 40 судьбоносных для нации документов.

Подписание Общего Соглашения об установлении мира и национального согласия в Таджикистане продемонстрировало государствам мира, что весь народ республики признал главу государства Эмомали Рахмона как Лидера таджикской нации, выбрал и принял демократический, правовой и светский строй. Мировое сообщество поверило, что Таджикистан предпринял путь мира, благоустроенности и перестройки страны, и в этой связи различные страны изъявили свою готовность к вложению инвестиций в нашу страну.

Следует отметить, что в основе политики Президента страны Эмомали Рахмона человек является, созидателем и все его старания направлены на обеспечение достойной жизни. В соответствии с потребностью людей и национальных чаяний народа, эта политика обрела правовую официальность в Конституции нашей страны, в которой человек признан высокой ценностью. Гуманистическая сущность политики Главы государства проявилась целиком в самых трудных моментах начала периода независимости, которая под влиянием братоубийственной войны оказалась под угрозой.

Эмомали Рахмон, Председатель Народно-демократической партии Таджикистана действительно является архитектором и основателем новой внешнеполитической школы. В то время, когда он взял на себя руководство республикой, в стране не существовало какой-либо базы и основы для продвижения внешней политики¹²¹. В настоящее время Таджикистан установил дипломатические отношения со 128 странами мира, а 150 государств признали независимость Республики Таджикистан.

Таким образом, Председатель НДПТ Эмомали Рахмон, своей политикой мира обрел среди народа страны и тысячи зарубежных соотечественников всеобщее уважение, а партия получила международное признание. Сегодня Эмомали Рахмон является основателем мира, единства и лидером нации, поскольку он обеспечил мир народу, находившемуся в отчаянии и подвергнутому кровавой войне, собрал народ воедино от рассеянности и разбросанности.

¹²¹ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат./ Силсилаи мақолаҳои олимони, сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон. - Душанбе, 2016. с.13.

Третья глава диссертации - “Вклад Народно-демократической партии Таджикистана в социально-экономическую и политико- культурную жизнь Республики Таджикистан в 2000-2010 годы” - состоит из трех параграфов.

Первый параграф третьей главы называется “Деятельность НДПТ в продвижении государственной идеологии и повышении общественного сознания”. В ней в основном рассмотрены вопросы, связанные с повышением политического сознания, улучшением уровня жизни людей, что являлось одной из первостепенных целей Народно-демократической партии Таджикистана в послевоенные годы. Для достижения своих целей Народно-демократическая партия Таджикистана ко всем национальным и этническим группам населяющим нашу родину относится с уважением, и осудила местничество, как неприемлемое явление. Как отмечает диссертант, одной из главных задач Народно-демократической партии Таджикистана в 2000-2010 годах было объединение всех частей республики - севера, юга, долин, гор, промышленных и посевных площадей. В стране, которая пострадала от гражданской войны, среди других проблем, также была и увеличение преступности. Поэтому одной из основных задач, стоящих перед НДПТ, было искоренение преступности.

За годы своей деятельности Народно-демократическая партия Таджикистана творчески реализовала достижения передовых идей общества, защитила интересы народа независимо от социального положения, национальной принадлежности, общественной позиции и отношения к религии, поддерживала и развивала наилучшие национальные, исторические и культурные традиции, резко осудила всяческие проявления местничества, национализма, религиозного фанатизма, терроризма и экстремизма¹²².

Одной из основных задач партии является обеспечение устойчивого экономического роста и, упрочение основы государства¹²³, несмотря на национальные, расовые, половые, языковые, религиозные, политические и социальные различия, а также уважение прав и свобод граждан, гарантируется их участие в управлении государством и обществом.

Таким образом, с первых дней образования целью Народно-демократической партии Таджикистана, как и других политических партий страны, явилось обретение политической власти путем здоровой и спокойной конкуренции. Следовательно, ее деятельность связана со всеми социальными сферами. Разум, мировоззрение, традиции и другие стороны моральной жизни являются первоисточниками, которые партия использует в своей деятельности, с этими факторами непосредственно связано планирование всех сфер деятельности. Народно-демократическая партия Таджикистана на пути повышения общественного сознания старалась улучшить свой электорат как по количеству, так и по качеству.

Во втором параграфе третьей главы, названном “Основные направления деятельности Народно-демократической партии Таджикистана в 1999-2010

¹²² Программные цели и принципы Народно -Демократической партии Таджикистана. Минбари халк. 30 июля 1998.- с.-2.

¹²³ Вахдат. Давлат. Президент. Чашнномаи Имоми Аъзам, назария ва амалияи вахдати миллӣ. Ҷ. IX.- Душанбе, 2009.- с.- 38.

годы”, отражена деятельность партии в 1999-2006-е годы. Как было отмечено, в 1999 году одним из важных и первостепенных вопросов, стоявших перед партией, явились президентские выборы. Подготовка и проведение выборов Президента Республики Таджикистан, состоявшихся 6 ноября 1999 года. В этот период Народно-демократическая партия Таджикистана принимала активное участие в подготовке политических кампаний. От I Съезда до VI внеочередного съезда Народно-демократическая партия Таджикистана продвинулась как в организации так и по численности членов партии. С этой целью был образован Центральный исполнительный комитет партии, который приступил к регулярной деятельности, а на местах появились первичные областные, городские, районные организации партии.

Важным вопросом, имевшим огромное значение для политического развития страны, являлось внесение изменений и дополнений в Конституцию Республики Таджикистан. Изменения и дополнения были выдвинуты с целью осуществления “Общего Соглашения об установлении мира и национального согласия в Таджикистане”, последовательного продвижения политических реформ, обеспечения эффективной деятельности всех основ государственной власти¹. Наконец, 26 сентября 1999 года граждане Таджикистана своим активным участием на общенародном референдуме доказали, что они являются сторонником мира и спокойствия, гражданского общества^{124 125}.

В тот период перед Народно-демократической партией Таджикистана встает ответственная задача и серьезная работа - избирательная кампания. Центральный исполнительный комитет Народно-демократической партии Таджикистана, областные, городские и районные исполнительные комитеты партии уделили серьезное внимание вопросу продвижения кандидатов в народные депутаты.

13 сентября 1999 года в городе Душанбе состоялось Заседание Центрального исполнительного комитета НДПТ. На этом партийном собрании был обсужден вопрос созыва V Внеочередного съезда, а также другие вопросы. На упомянутом съезде были рассмотрены два основных вопроса, один из которых было внесении изменений и дополнений в Устав партии, второй - продвижение кандидата на пост Президента Республики Таджикистан из НДПТ. Позже, 23 сентября 1999 года, состоялся V съезд НДПТ, на котором депутаты Съезда, в связи с анализом политической и социальной обстановки страны, выдвинули Эмомали Рахмона на пост Президента Республики Таджикистан³.

Сотрудничество со средствами массовой информации является одной из основ избирательной кампании. На этом поприще Народно-демократическая партия Таджикистана, прежде всего, рационально и продуктивно использовала возможности партийного издания “Минбари халк” VII съезд Народно- демократической партии Таджикистана состоялся тогда (22 сентября 2001 года), когда народ страны во всех уголках и окраинах Родины и

¹²⁴ Бойгонии чории Ҳизби Халкии Демократии Тоҷикистон. Анҷумани VI ҲХДТ, аз декабри соли 1999. Парвандаи 6.-с.-4.

¹²⁵ Бойгонии чории Ҳизби Халкии Демократии Тоҷикистон. Анҷумани VI ҲХДТ, аз декабри соли 1999. Парвандаи 6.-с.-5.

за ее пределами отмечал десятилетие политической независимости Республики Таджикистан.

Доверие таджикского народа Народно-демократической партии Таджикистана в период выборов в Маджлиси намояндагон Маджлиси Оли Республики Таджикистан явно показало, что действительно в очень короткий срок этой партии удалось обрести своих многочисленных сторонников. В выборах 65% избирателей проголосовали за Народно-демократическую партию Таджикистана, что является огромной ее победой. В этой важной политической кампании наблюдалась особенно хорошо работа партийных организаций областей, районов и города Душанбе, которым удалось наладить агитационно-пропагандистские работы и обеспечить победу этой партии в своих избирательных округах¹.

VIII съезд Народно-демократической партии Таджикистана состоялся 18 декабря 2004 года в Государственном академическом театре оперы и балета имени Садриддина Айни, на котором из 504 депутатов, избранных на районных, городских и областных конференциях, присутствовало 500 человек. Упомянутый съезд рассмотрел задачи НДПТ по подготовке к выборам в Маджлиси Оли Республики Таджикистан, местным маджлисам народных депутатов, отчетов Центральной ревизионной комиссии партии в период с октября 2001 года до декабря 2004 года, выборам в Центральный исполнительный комитет НДПТ, выбору Центральной ревизионной комиссии НДПТ и продвижению кандидатов в депутаты Маджлиси намояндагон Маджлиси Оли Республики Таджикистан из единого общереспубликанского округа^{126 127 128}.

К VIII съезду численность членов НДПТ достигла ста тысяч человек. Честь и слава стать стотысячным членом выпала студентке Таджикско-Российского (славянского) университета Шифо Хишратбековой, был вручен партийный билет с номером 100000-й член партии³.

Таким образом, на основе изучения деятельности Народно-демократической партии Таджикистана и содержания ее программы мы пришли к выводу, что Народно-демократическая партия Таджикистана поддерживает программу созидательных целей.

Третий параграф третьей главы диссертации называется
 “Международные связи Народно-демократической партии Таджикистана”.

Как отмечено в диссертации, одним из компонентов деятельности политических партий составляют международные связи. Международное сотрудничество Народно-демократической партии Таджикистана в основном было налажено в двух направлениях. Во-первых, Аппарат Центрального

³ Рахмон Э. Бист кадами созанда/ Э. Рахмон. - Душанбе: Эр-граф, 2014. с. 68.

¹²⁷ Набиев В. Истиқлолияти давлатӣ ва ташаккули системаи бисёрхизбӣ дар Тоҷикистон//Ахбороти ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон/ В. Набиев.-Душанбе- 2001.-№1.- с.23; Набиев В.Бисёрхизбӣ-тақозои замон//Ҳизбҳои сиёсии Тоҷикистон.Маълумотнома/В. Набиев.-Душанбе-2002.- с.14; Набиев В. Ҷавонон мунодиёни сулҳу ваҳдат// Достони ваҳдати миллат / Набиев В.-Хучанд: Ношир-2009; Набиев В. Қадамҳои устувори ризоият// Ризоияти ҷомеа-мароми мост/ В. Набиев, М. Мухторов.-Душанбе-2002.- № 2.- с.12.

¹²⁸ Бойгонии ҷории Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Анҷумани VIII Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. -Душанбе, 2004. Парвандаи 9.-с.-4.

исполнительного комитета НДПТ, ее областные, городские и районные организации непосредственно проводят межпартийное сотрудничество, и на основе подписанных двусторонних соглашений между партиями налажено изучение деятельности и служебные поездки представителей. Во-вторых, имеют место связи межпарламентного сотрудничества с участием депутатов НДПТ в Маджлиси намояндагон Маджлиси Оли Республики Таджикистан.

26 декабря 2009 года состоялся X съезд Народно-демократической партии Таджикистана. На съезде приняло участие более 1900 делегатов, представителей партийных организаций со всей страны, отдаленных горных регионов. В то же время присутствовали лидеры и представители политических партий дружественных стран, в том числе «Единой России» Российской Федерации, «Ак-Жол» Кыргызстана, «Нур-Отан» Казахстана, «Энни-Азербайджан» Республики Азербайджан, Коммунистической партии Китая, которые придали проведению этого мероприятия особую значимость.

Таджикистан, который как активный субъект международных отношений в политических и экономических процессах современного мира, с использованием всех средств в этом направлении может содействовать процессу реализации внешней политики государства. На основании такого фактора депутаты парламента - члены Фракции от НДПТ имели целенаправленное участие в межпарламентской деятельности Маджлиси намояндагон Маджлиси Оли Республики Таджикистан и активно участвуют в работе Межпарламентской Ассамблеи Содружества Независимых Государств, Евразийского Союза, парламента Европейского Союза и других международных организаций^{129 130}.

Кроме того, их деятельность направлена прежде всего, на представление суверенного Таджикистана, в ходе поездок особое значение придавалось вопросу изучения парламентского опыта других государств.

Можно отметить приемы парламентской делегации Парламента Европейского Союза, Межпарламентской комиссии СНГ по культуре, парламентской делегации Жокорку Кенеш Республики Кыргызстан и других встреч, которые имели особое значение в направлении укрепления межпарламентских связей.

В свою очередь, Народно-демократической партией Таджикистана осуществляются меры по укреплению международных связей. Например, подписаны соглашения о сотрудничестве с Коммунистической партией Китая, «Нур-Отан» Казахстана, «Ени Азербайджан» Азербайджана и с общественной организацией «Белая Русь» Беларуси. Одновременно, развивается сотрудничество с партиями России, Турции, Беларуси, Германии и Франции, представителями посольств этих государств в Таджикистане.

На основании соглашения между НДПТ и Фондом мирного развития Китая в адрес президентского лицея-интерната в качестве гуманитарной помощи поступили учебные принадлежности в объеме более 380 тыс.

³ Раҳмон Э. Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ/ Э. Раҳмон. Ҷ. 1. Душанбе: Ирфон-2001.-с.-52.

¹³⁰ Раҳмон Э. Бист қадами созанда/ Э. Раҳмон.-Душанбе, 2014. с.-88.

долларов США. В процессе глобализации и укрепления отношений НДПТ выражает свою готовность для взаимовыгодного сотрудничества со всеми партиями, программы которых близки к программе НДПТ, и прилагает усилия по осуществлению своих планов и целей¹³¹.

Общественный совет НДПТ также принимает активное участие в внутренней и внешней политике страны, постоянно обсуждает запланированные цели партии. Под руководством Председателя Общественного совета Эмомали Рахмона много раз состоялись важные заседания.

Народно-демократическая партия Таджикистана в своих связях с политическими партиями зарубежных стран всегда прилагала усилия выдвинуть на первый план основные цели внешней политики Таджикистана, а именно: обеспечение безопасности, усилия по увеличению материальных, политических, военных, интеллектуальных возможностей, а также повышение авторитета и престижа страны в мировом сообществе.

Таким образом, внешняя политика Таджикистана на международной арене и ее вклад в разрешение глобальных проблем имеет неразрывную связь с международной деятельностью НДПТ, так как все запланированные цели Правительства страны, как во внутренней, так и во внешней политике, связаны с решениями и предложениями ЦИК НДПТ.

Четвертая глава диссертации “Институциональная деятельность структур Народно-демократической партии Таджикистана в 2010-2019 гг.” состоит из пяти параграфов.

В первом параграфе четвертой главы “Дальнейшее развитие деятельности НДПТ в 2010-2019 гг.” рассматривается деятельность НДПТ в указанный период, анализируется расширение роли партии в обществе, прежде всего, развертывание комитетов и первичных организаций в городах и районах страны и их функции в развитии различных сфер жизни страны.

Деятельность НДПТ в этот период берет свое начало с X съезда Народно-демократической партии Таджикистана. Вопрос выборов, который является одним из важных средств выявления места и положения политических партий в обществе, находит свое отражение в этом параграфе. В 2010-2014 годы, объявленные периодом развития деятельности организаций НДПТ, еще больше оживились инициативы организаций всех ее звеньев. “Для созидания и устойчивого развития Таджикистана” программа Народно-демократической партии Таджикистана на 2010-2015 годы была представлена обществу в качестве программы действия и была признана как цель Народно-демократической партии Таджикистана².

28 февраля 2010 года состоялись выборы депутатов в Маджлиси намояндагон Маджлиси Оли Республики Таджикистан и местные маджлисы народных депутатов. Среди депутатов Маджлиси намояндагон 45 человек являлись членами Народно-демократической партии Таджикистана, 2 человека - членами Коммунистической партии Таджикистана, двое - членами бывшей Партии исламского возрождения Таджикистана, двое - членами

¹³¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе, 2014. с.-152.

Аграрной партии Таджикистана, двое - членами Партии экономических реформ Таджикистана и 10 человек были беспартийными¹.

На X съезде партии при представлении упомянутой программы Председатель НДПТ Эмомали Рахмон заявил, что в случае победы Народно-демократической партии Таджикистана в выборах эта программа будет принята как правительственная программа для осуществления. Эту цель Председатель НДПТ также предлагал в своем Послании Маджлиси Оли Республики Таджикистан. Подкрепляя сказанное, Президент страны подчеркнул, что будут также изучены важные программные предложения других политических партий и приняты меры по их осуществлению². О результатах усилий Народно-демократической партии Таджикистана, особенно его Председателя, Лидера нации Эмомали Рахмона, свидетельствует тот факт, что члены НДПТ одержали победу в 39 одномандатных избирательных округах, а в едином общереспубликанском округе они получили 70,6% голосов и 16 кандидатов были выдвинуты в профессиональный парламент³. В период выборов (2010 г.) Народно-демократическая партия Таджикистана в Душанбе получила 70,5 процента голосов, в ГБАО - 63,8%, в Хатлонской области 70,4%, в Согдийской области 72,2% и в районах республиканского подчинения 68,2%.

2011 году состоялось заседание Центрального исполнительного комитета Народно-демократической партии Таджикистана. 20 апреля 2011 года на заседании Центрального исполнительного комитета Народно-демократической партии Таджикистана был широко рассмотрен вопрос “Роль молодежи в укреплении гражданского общества и ее ответственность за упрочение положения и авторитета партии” и с учетом того, что сегодня во всех странах ¹³² ¹³³ ¹³⁴ мира молодежь признана в качестве огромной созидательной и движущейся силы, была создана Общественная организация молодежи “Созидатели Родины”⁴.

В целях сохранения устойчивости финансовой базы исполнительных комитетов в ряде городов и районов республиканского подчинения, Согдийской области, при исполнительном комитете Хатлонской области и Аппарате Центрального Исполнительного Комитета были созданы подсобные хозяйства. В некоторых городах и районах по инициативе исполнительных комитетов партии были организованы предприятия и центры по обучению компьютерной технике. В результате плодотворной деятельности партии, в начале 2011 года численность членов партии составила более 152 тыс. человек, число женщин в партии достигло 61 тыс. или 41%, а молодежь составила более 50 тыс. человек или достигла 33%¹.

Касательно вывода страны из коммуникационного тупика и выхода в порты мировых вод были достигнуты определенные результаты. Было

² Минбари халқ. 19 декабри соли 2010. с.-2-3.

¹³³ Вазифаҳои таъхирнопазирӣ ташкилотҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе (Маводи маҷлисҳои Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе ва Конференсияи XIV ҳисоботи интихоботи ташкилотҳои ҲХДТ дар шаҳри Душанбе).- Душанбе, 2013.с.-7.

¹³⁴ Раҳмон Э. Бист қадами созанда/ Э. Раҳмон. - Душанбе, 2014. с.- 98.

³ Там же.

осуществлено 23 инвестиционных государственных проекта на общую сумму около 3,2 миллиард сомони, как результат, были обновлены и построены 1650 километров автомобильных дорог, возведены 109 мостов которые были введены в эксплуатацию^{135 136 137}.

Другим достижением, который в 2012 году Народно-демократическая партия Таджикистана оценивает как важное событие года, является принятие Таджикистана в членство Всемирной Торговой Организации¹³⁸.

Народно-демократическая партия Таджикистана, также известна как идеологический вдохновитель строительство Рогунской ГЭС. Офис Центрального исполнительного комитета Народно-демократической партии Таджикистана регулярно проводит встречи, митинги, выставки и культурные программы.

Народно-демократическая партия Таджикистана, как ведущая партия, конструктивная и объединяющая сила, защищающая национальные и культурные ценности Таджикистана в этот период, вложила свой вклад в различные политические, экономические, социальные и культурные мероприятия, чем увеличила свою популярность среди населения. В результате последовательных усилий партии, в этот период ее численность достигла более 450 тысяч человек, она всегда была в авангарде борьбы за мир и стабильность в стране.

Таким образом, благодаря усилиям Народно-демократической партии Таджикистана этот период стал объединением всех групп и сегментов общества вокруг «Свободный и независимый Таджикистан - наша любимая родина». Именно эта идея стала связующим звеном для всех жителей страны, независимо от национальности, языка, религии, убеждений и политических взглядов.

Во втором параграфе четвертой главы, названном “Фракция Народно-демократической партии Таджикистана в Парламенте страны”, кратко проанализирована и исследована деятельность фракции НДПТ в парламенте страны. По этому поводу в диссертации отмечено, что необходимость создания профессионального Парламента считается одной из особенностей государственной системы, в которой разработка и принятие законов, отвечающих интересам народа и требованиям времени, является основным стержнем деятельности. Следует отметить, что НДПТ с первых дней своей регистрации наладила плодотворную деятельность в Парламенте страны (Верховном Совете) и сыграла ключевую роль в формировании профессионального парламента. Создане профессионального Парламента, осуществленного на основе Конституции 1994 года, изменений и дополнений, внесенных в 1999 году, доказали правильное политическое решение государства, заложило совершенно новую правовую основу Республики Таджикистан и необходимые правовые основы для дальнейшего

⁴ Мароми пойтахт. 24 апрели соли 2011. с.-2-3.

¹³⁶ Азиззода Ғ. Рисолати созандагӣ. //Роҳи субот/ Ғ. Азиззода.-Хучанд,2017. с.-32..

¹³⁷ Шарифзода А. Бунёдор. А. Шарифзода, З. Қосимӣ.-Душанбе, 2013.-с.-23.

¹³⁸ Чумхурият.-Душанбе, 29 ноябри соли 2012.-С.- 2-3.

развития и совершенствования всех сфер жизни общества нашей страны¹.

Что касается парламентаризма и деятельности НДПТ в парламенте со стороны лидера нации, уважаемого Эмомали Рахмона своевременно было отмечено: “Республика Таджикистан после распада Советского Союза обрела Государственную независимость, непрерывно шла по пути современного парламентаризма и направила свое основное внимание на укрепление основ этого института”^{139 140}.

Фракцией НДПТ в Парламенте с 2000 года по 2001 год руководил Д. Давлатзода, с 2001 года по 2002 год - А. Азизов, с 2002 года по 2011 год - Дж. Сангинов, с 2011 - по 2013 год - М. Хидирова.

Народно-демократическая партия Таджикистана в рамках своих партийных обязательств тесно сотрудничает с городскими и районными исполнительными комитетами, чтобы информировать избирателей о программных пунктах НДПТ, которые реализуются сегодня.

Другим направлением деятельности Фракции является связь со средствами массовой информации, которые являются одним из важных средств отражения работы депутатов и парламента страны.

Члены фракции Народно-демократической партии Таджикистана в высшем законодательном органе страны вели плодотворную деятельность не только по написанию законов, но и внесли соответствующий вклад в совершенствование многих нормативно-правовых документов, регулирующих различные сферы жизни общества и государства¹⁴¹.

Законы Республики Таджикистан “О борьбе против коррупции”, “Об урегулировании традиций и обрядов в Республике Таджикистан”, “О государственном языке Республики Таджикистан” являются из числа правовых актов, предложенных Парламенту фракцией Народно-демократической партии Таджикистана и которые были приняты¹⁴².

Законы Республики Таджикистан “О предупреждении насилия в семье”, “О внесении изменений и дополнений в Закон Республики Таджикистан”, “О страховых и государственных пенсиях”, О внесении изменений и дополнений в “Кодекс семьи Республики Таджикистан”, “Об утверждении Перечня лиц, имеющих право на получение пенсии за достойную выслугу перед Республикой Таджикистан” и “О психиатрической помощи” и т.д. являются серией правовых документов, являются основным стержнем деятельности фракции НДПТ в Парламенте страны.

Таким образом, следует напомнить, что основу рабочей программы Народно-демократической партии Таджикистана составляют социальная защита населения и повышение уровня жизни народа, и в этом направлении партией постоянно предпринимаются действенные меры.

Третий параграф четвертой главы называется **“Деятельность комитетов и первичных организаций НДПТ (на примере Исполнительного комитета НДПТ**

¹³⁹ Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии (парламенти) Ҷумҳурии Тоҷикистон. -Душанбе: «ЭР-Граф», 2014. -14. с.

¹⁴⁰ Раҳмон Э. Бист қадами созанда. Э. Раҳмон с.-139..

¹⁴¹ Садои мардум.-Душанбе, 3 июни соли 2004.с.-2.

¹⁴² Сафаров С. Ҳизби зодаи истиқлолият/ С. Сафаров. -Душанбе, 2011. с.-101.

города Душанбе).”

Причиной, по которой рассматривается деятельность Исполнительного комитета Народно-демократической партии Таджикистана, структуры управления партии и работы ее учредительных организаций именно в городе Душанбе, состоит в том, что Партийный комитет в столице и работа всех первичных партийных организаций начались непосредственно в Душанбе, здесь работа во всех первичных организациях была организована серьезно, конкретно и систематически, по сравнению с комитетами и первичными партийными организациями других городов и районов республики. Другая причина заключается в том, что невозможно охватить всю деятельность первичных организаций НДПТ в рамках одной диссертации.

В настоящее время в Исполнительном комитете города Душанбе насчитывается более 63 350 членов, в том числе 799 комитетов и организаций. Из этого числа 27 143 женщины и 25 600 молодых людей. Исполнительный комитет НДПТ в Душанбе совместно с районными исполнительными комитетами партии расширил свою информационно- пропагандистскую деятельность, для того чтобы национальные и государственные праздники были подготовлены и проведены на самом высоком уровне и с особым энтузиазмом.

Исполнительный комитет НДПТ в Душанбе всегда готовит и утверждает список предвыборных собраний в предвыборный период по согласованию с Координационным советом избирательного штаба в Душанбе, в который входят влиятельные люди страны. В 2016 году одно из важнейших политических событий, а именно внесение изменений и дополнений в Конституцию Республики Таджикистан, произошло в Душанбе, в которой очень высоко оценена роль Исполнительного комитета Народно-демократической партии Таджикистана в городе Душанбе²².

Исполнительный комитет Народно-демократической партии Таджикистана в городе Душанбе и его районы с привлечением представителей “Созидатели Родины” вносит существенный вклад в проведение других политических, просветительных и массовых мероприятий. Так, с целью празднования “Дня столицы” городские структуры партии в целях посадки декоративных и тенистых деревьев, очищения улиц и проспектов, культурно-развлекательных парков организовали коллективные хашары.

Основные направления деятельности и достигнутые результаты НДПТ отражаются в издании городского Исполнительного комитета “Мароми пойтахт” (“Цель столицы”), целью которого является отражение Уставной задачи НДПТ, с другой стороны, представление важнейших партийных достижений и новшеств, благоустроительных и созидательных дел. В целом, только в последние три года со стороны исполнительных комитетов НДПТ, кроме мероприятий, имевших организационный характер, в городе Душанбе были проведены 239 различных политических и культурных мероприятий¹.

Продвижение партийных работ на основе руководства и поручений Председателя партии, Лидера нации Эмомали Рахмона способствовало тому,

что численность членов партии последовательно увеличилась и возросла до 201696 человек, а общее число первичных политических организаций было доведено до 709 единиц. В указанный период в ряды партии были приняты 26923 человек и общее число членов партии составило 60 828 человек, что по сравнению с предыдущими годами на 44% больше. Из этого числа, 27143 женщин и 25601 человек - молодежь^{143 144 145}.

Таким образом, Исполнительный комитет Народно-демократической партии Таджикистана г.Душанбе в качестве одного из центральных партийных комитетов в течение 25 лет вместе со своими первичными организациями проводил активную деятельность и внес огромный вклад в расширение Народно-демократической партии Таджикистана, повышение ее позиции в обществе по сравнению с другими первичными комитетами и организациями республиканского уровня.

Четвертый параграф четвертой главы диссертации - “Роль молодежи страны в деятельности НДПТ” отражает место и деятельность молодежи страны в комитетах и первичных организациях НДПТ. Одной из основных целей деятельности всех государственных структур и органов и особенно НДПТ является решение проблем молодежи, суть которого составляет политика “Обращение лицом к молодежи”. Для достижения этой цели НДПТ воспитывает в умах и сознании молодого поколения и молодежи страны высокое чувство самосознания и патриотизма, добросердечие, уважение к родителям и старшим, терпение и толерантность, изучение современных наук, знаний, профессий и искусств, трудолюбие и соблюдение законов, чтобы в будущем они как достойные сыновья могли продолжить дела и свершения сегодняшнего поколения и представляли свою Родину мировому сообществу³.

Очевидно, что сегодня деятельность молодежи во всех сферах общественной жизни является заметной. С другой стороны, вклад молодых людей зависит также от степени их представлений, осознания и понимания различных жизненных проблем. С целью еще большего объединения молодежи, использования интеллектуального и созидательного потенциала нового поколения и, таким образом, увеличения числа электората и сторонников НДПТ на основе решения Центрального Исполнительного Комитета Народно- демократической партии Таджикистана в апреле 2011 года были созданы Общественная организация молодежи Народно-демократической партии Таджикистана “Созидатели Родины” и “Школа молодых политиков”. Задачей указанных организаций явилось привлечение молодежи в ряды НДПТ¹. Основной целью общественной организации молодежи “Созидатели Родины” является создание социально-экономических, политических условий и всестороннее развитие молодежи Республики Таджикистан, повышение умственных, интеллектуальных и физических знаний, улучшение социального положения, политической, правовой, экологической и религиозной культуры. Молодые люди моложе 30-летнего

²² Минбари халк // Марти соли 2012.

¹⁴⁴ Там же.

¹⁴⁵ Чумхурият.// Январии соли 2017; Минбари халк.//Январии соли 2016.

возраста составляют 70% населения Таджикистана. Молодежь является надежной опорой государства и нации, что ни для кого не является секретом, и цели в связи с поддержкой молодежи всесторонне отражены в Программе партии. Поэтому НДПТ со времени своего появления на политической арене страны придает серьезное значение этому передовому классу - строителю общества^{146 147 148}.

С целью привлечения молодого поколения к политической активности и улучшения политической и социальной обстановки в стране 17 марта 1994 года в рамках Первого съезда молодежи Таджикистана состоялась встреча Главы страны (тогда Председателя Верховного Совета Республики Таджикистан) Эмомали Рахмонова с представителями молодежи. Этот симпозиум состоялся в условиях, когда формировались структуры государственного управления и страна находилась в объятиях навязанной гражданской войны, т.е. все общество, особенно молодежь, думали только о выживании. Но, независимо от этого, с надеждой, и напутствием на будущее, ее направление на построение государства предков, достижение полной независимости, национальной идентичности и возрождение национальных ценностей Глава государства имел встречу с молодежью. В результате этой встречи возросло внимание общества к молодежи, соответственно, повысилась мотивация молодежи к построению нового государства, сформировались первые общественные молодежные движения, кружки и самостоятельные группы - и это считается периодом, когда молодежь твердыми шагами вступила на путь создания основного фундамента государственной политики - системы управления сферы работы с молодежью.

Таким образом, одним из основных и важных показателей устойчивости государственной молодежной политики является особое, исключительное и отеческое внимание Председателя Народно-демократической партии Таджикистана, Лидера нации Эмомали Рахмона молодому поколению и этой перспективной области. Именно поэтому Съезды Народно-демократической партии Таджикистана, партийные заседания являются одним из основных направлений деятельности НДПТ по привлечению молодежи в ряды партии и уделения внимания этому перспективному слою общества. Ежегодно особое место в рабочих программах Народно-демократической партии Таджикистана занимает поддержка молодежи на пути образования, ее управленческих дел и продвижение на государственные должности. В деятельности Народно-демократической партии Таджикистана молодежь еще с первых дней образования занимает высокое положение, что исходит от непосредственного внимания к ней Председателя НДПТ, Лидера нации Эмомали Рахмона.

³ Раҳмон Э. Бист қадами созанда/ Э. Раҳмон.-Душанбе: Эр-граф-2014.-с.-143.

¹⁴⁷ Паёми Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе: Шарқи озод, 20 январи 2016. с.-8.

¹⁴⁸ Ҳотамов Н. Таърихи халқи тоҷик/ Н. Ҳотамов, Д. Довудӣ, С. Муллоҷонов, М. Исоматов.-Душанбе, 2011.-с.-276.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ОСНОВНЫЕ НАУЧНЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ДИССЕРТАЦИИ

Со времени создания Народно-демократической партии Таджикистана прошло 25 лет. За этот период в независимом Таджикистане произошли важные политические, социальные, экономические и культурные события, многие из которых были направлены на укрепление мира в стране, повышение престижа Республики Таджикистан на международной арене, продвижение основ демократии и государственности.

Историко-политическими предпосылками для создания Народно-демократической партии Таджикистана, прежде всего, стали политический кризис, охвативший страну в 80-90-х годов XX в., распад однопартийной системы в СССР и потеря руководящей роли Коммунистической партии Таджикистана [4-А]. Для продвижения идеологии, общества и государства в новых условиях управления суверенным государством необходимо было создание новой партии. Стоит отметить, что НДПТ была сформирована в контексте многопартийной системы в Таджикистане и конкуренции между политическими партиями. Для оценки четвертьвековой деятельности НДПТ, прежде всего, необходимо проанализировать историю создания и развития партии, достижение ее целей и поставленных задач и, конечно же, ее вклада в социально-экономическую, политическую и культурную жизнь страны. Следует отметить, что деятельность партии началась в сложных политических и военных условиях в Таджикистане. 10 декабря 1994 года на I съезде учредителей Народной партии Таджикистана был принят Устав партии и избраны первые члены Центрального исполнительного комитета и партийного руководства [6-А].

В беспокойное военно-политическое время 90-х годов XX в., когда в Таджикистане вспыхнула гражданская война десятки лучших сынов страны пропагандировали партийные идеи среди населения, распространяли повестку дня НДПТ и увеличивали число его сторонников. Руководство партии в первую очередь осознало, что единственным выходом из кризиса является демократизация общества, создание многопартийной системы и внедрение рыночной экономики[6-А].

НДПТ пережила сложные политические и военные условия. Его активные члены под руководством председателя партии Эмомали Рахмона своими мудрыми, смелыми и мужественными мерами вывели страну из бедствия и разрушения, собрав разбросанных людей и вернув сотни тысяч беженцев на свою родину.

1997 год был решающим для таджикского народа. Гражданская война закончилась. [12-А]. После многих лет переговоров в стране был восстановлен мир. Вопрос национального единства был поднят для обеспечения устойчивой жизни. Одной из важных задач руководства страны и Народно-демократической партии было содействие общественной жизни через национальное единство, восстановление экономики и повышение статуса и престижа независимого Таджикистана посредством политических реформ.

По предложению Президента Республики Таджикистан на 3-м съезде

Народной партии Таджикистана, который состоялся 25 июня 1997 года, партия получила название Народно-демократическая партия Таджикистана.

В деятельности Народно-демократической партии Таджикистана, после IV съезда, состоявшегося 18 апреля 1998 г., когда Эмомали Рахмон был избран председателем Народно-демократической партии Таджикистана, начинается новый этап. Вновь избранный председатель НДПТ Э. Рахмон, в своем выступлении на съезде сказал, что «история свидетельствует о том, что политики, которые хотят провести радикальные реформы в своей стране, должны найти своих единомышленников и союзников до реализации своей стратегической программы».

С 2000 года начинается новый этап в социально-экономической жизни Таджикистана. К этому времени НДПТ также приобрела большой опыт и укрепила свои позиции в жизни общества и государства. Перед партией встал вопрос разработки новой программы и стратегии, которые обеспечили бы цели и задачи правительства страны. В связи с этим 22 сентября 2001 г. состоялся VII съезд НДПТ. Председатель партии Э. Рахмон, выступая на съезде, научно обосновал стратегическую направленность партии на созидательную деятельность. 2000-2010 годы - очень важный этап в жизни НДПТ. В этот период партия организовала структуры управления в городах и районах и несла ответственность за социально-экономическую, политическую и культурную жизнь районов и областей в продвижении государственной идеологии и повышении общественного сознания [10-А]. Основными направлениями деятельности НДПТ и ее роли в экономической и социально-политической жизни Таджикистана являются защита политической стабильности, сокращение бедности, развитие рыночной экономики, предпринимательства, решение вопросов занятости населения, миграции, улучшение образования и культуры, а также здравоохранения, обеспечение плодотворной работы государственных органов, правопорядок, борьба с коррупцией и другие. В этот период партийное руководство определило в качестве приоритетов в деятельности структур партии развитие международных отношений, повышение авторитета Таджикистана на международной арене и др. С политическими партиями «Единая Россия», Народно-демократической партией «Нур Отан», партией «Новый Азербайджан», Коммунистической партией Китая, Армянской Республиканской партией и десятками других региональных и мировых меньшинств были установлены связи, что повлияло на международный авторитет партии [11-А]. С 2010 года НДПТ была сосредоточена на институциональном развитии своих структур. В дальнейшем партия разработала направления развития деятельности НДПТ на 2010-2019 годы. Важная роль была отведена укреплению позиций фракции НДП Таджикистана в парламенте страны. Руководство партии уделяло особое внимание деятельности комитетов и первичных организаций НДПТ [10-А], а также вовлечению молодежи в управление ответственными государственными структурами, и создание через них резерва кадров государственного управления.

Таким образом, Народно-демократическая партия Таджикистана, возглавляемая основателем Мира и национального единства, Лидером нации Эмомали Рахмоном, в настоящее время является созидательной и ответственной силой [6-А]. Создание рабочих мест, повышение заработной платы, пенсий и пособий, социальное обеспечение - это задачи, которые на сегодняшний день ставятся на всех съездах Народно-демократической партии Таджикистана. Именно при активном участии НДПТ последовательно реализуются три национальные стратегии Таджикистана - обеспечение независимости коммуникации, энергетической и продовольственной безопасности. В выполнении этих задач роль лидера партии, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона трудно переоценить [12-А]. Именно навыки, специальная школа Эмомали Рахмона и его руководство превратили НДПТ в мощную политическую силу.

Председатель Народно-демократической партии Таджикистана уважаемый Эмомали Рахмон в Центральном исполнительном комитете Народно-демократической партии Таджикистана 7 февраля 2019 года заявил: «Иметь тесную взаимосвязь с народом, быть выразителем народных чаяний, компетентным и ответственным - это и есть основа успеха и доверия народа». **Таким образом, на основании полученных результатов можно сделать следующие выводы:**

1. НДПТ формировалось в условиях ожесточенной военно-политической, социально-экономической борьбы и является одной из многочисленной, влиятельной партией, ведущей в обществе продвижение государственной идеологии.
2. НДПТ осуществляет свою деятельность на основе существующих законов и норм цивилизованного мира в области политического и идеологического плюрализма, сотрудничества с общественными объединениями и другими активными политическими партиями.
3. За 25 лет эффективной работы Народно-демократическая партия Таджикистана пережила четыре основных исторических этапа. Принимая во внимание потребности современного мира, партия взяла на вооружение наиболее перспективные национальные программы и стратегии, основанные на развитии гражданского общества и консолидации важных секторов национальной экономики [12-А].
4. Народно-демократическая партия Таджикистана (НДПТ) является наиболее популярной среди различных партий и объединений. Развитие партии и политическое влияние в обществе отражены в том факте, что в 1995 году всего пять членов НДПТ были в составе парламента Таджикистана, в 2000 году их число составляло 33, а сейчас оно составляет более 75% от общего числа.
5. Одним из основных направлений деятельности НДПТ является повышение роли женщин в обществе. Сейчас в партии более 490 тысяч членов, из которых 235 тысяч, или 45 процентов, составляют женщины. Другим многообещающим аспектом НДПТ является молодежь, среди которой более 176 000 человек, представляют молодежь в возрасте от 18 до 30 лет [9-А]. Молодые люди являются движущей силой партии и играют важную роль в развитии современной жизни в Таджикистане. В регионах республики

созданы исполнительные комитеты Согдийской, Хатлонской, Горно-Бадахшанской автономной областей, городов и районов республиканского подчинения. В настоящее время 3,5 тысячи первичных партийных организаций действуют во всех махаллях, улицах и джамоатах республики [10-А].

6. В ходе своей деятельности НДПТ распространяла государственную политику и идеологию Таджикистана посредством центральной партийной газеты «Минбари халк», тираж которой составляет 28 000 экземпляров и выходит два раза в неделю на таджикском, русском и узбекском языках и общественно-политических журналах «Мехвар» и «Современная женщина».

7. НДПТ является парламентской политической партией, деятельность которой направлена на объединение всех граждан Республики Таджикистан, независимо от языка, национальности, социального положения, политических убеждений, разнообразия культур, языков и религий, достижения которых являются бесценным ресурсом народа Таджикистана и создания демократического светского государства [8-А].

8. НДПТ активно участвует в социально-экономической, культурной и политической жизни страны и играет важную роль в реализации государственных программ и стратегий. НДПТ в соответствии со своей доброй волей спонсировала Рогунскую ГЭС, а ее соучредители, члены партии, в запланированный срок полностью задействовали этот объект [13-А]. Продвижение Рогунской гидроэлектростанции с учетом национальных интересов и решения проблемы нехватки электроэнергии укрепило позиции Таджикистана в международном сообществе.

9. НДПТ была признана на международной арене политической партией и лидером государственных программ по демократизации общества, борцом за построение светского и демократического государства [11-М].

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ПРАКТИЧЕСКОМУ ИСПОЛЬЗОВАНИЮ РЕЗУЛЬТАТОВ ИССЛЕДОВАНИЯ

На основании результатов исследования, для лучшего отражения деятельности НДПТ и практического применения этих результатов, мы предлагаем:

1. Необходимо в будущем наладить научно-исследовательскую работу по различным аспектам деятельности партии более подробно, т.к. деятельность Народно-демократической партии Таджикистана охватывает все сферы жизни страны в период суверенитета.
2. Все достижения суверенного Таджикистана связаны с Народно-Демократической партией Таджикистана, поэтому необходимо научно-историческое освещение многих спорных политических, экономических и культурных вопросов периода независимости.
3. В рамках историографического анализа политической истории, всех научных трудов, посвященных истории образования и деятельности НДПТ, важно обобщить работы исследователей и ученых в этой области.
4. Освещение политической жизни Таджикистана в начале 1990-х годов, появление партий и организаций и их соперничество за власть, особенно отражение партий и организаций, имевших местнический и религиозный характер, причин вспышки гражданской войны и их последствий, важность

XVI сессии для достижения мира и создание конституционного правительства и т. д., а также доведение до населения результатов исследований в виде книг и брошюр, научных и научно-популярных статей и через телевизионные передачи является своевременным;

5. Основываясь на данном завершённом исследовании, важно организовать специальные курсы по истории и деятельности Народно-демократической партии Таджикистана в высших учебных заведениях страны.
6. Основываясь на материалах данного исследования важно ввести специальные курсы в вузах страны, посвящённых уникальным особенностям председателя НДПТ Эмомали Рахмона и его руководства в Институте государственного управления.
7. Рекомендуются продолжение исследований всех сторон истории и деятельности Народно-демократической партии Таджикистана, и их публикация в виде монографий, научных и научно-популярных статей, будущим поколениям использовать краткий исторический опыт партии в продвижении государственной идеологии.
8. Основное содержание работы, выводы и документальные материалы диссертации могут быть использованы при составлении сборников по истории Народно-демократической партии Таджикистана, а также лекций и специальных курсов по «Истории таджикского народа» и «Политической истории независимого Таджикистана».

Аннотатсия

ба автореферати диссертатсияи Қурбонова Ширин Исмоиловна дар мавзӯи «Нақши Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар ҳаёти иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва сиёсӣ фарҳангии ҷумҳурӣ дар солҳои 1994- 2019» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 07.00.02-таърихи ватанӣ.

Дар автореферат, пеш аз ҳама заминаҳои ба вучуд омадани ҷомеаи бисёрхизбӣ дар Тоҷикистони соҳибистиклол, таърихи таъсисёбӣ ва раванди ташакулёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҷой дода шудааст. Аз соли 1998 инҷониб дар ҳаёти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон давраи муҳим оғоз мегардад, зеро дар ин сол Президенти мамлакат, Ҷаноби Олӣ Эмомалӣ Раҳмон Раиси ҳизби мазкур интихоб мегарданд, ки ин воқеа барои баланд гардидани мавқеи ҳизби мазкур дар ҷомеа тақони ҷиддӣ мебахшад.

Диссертант дар таҳқиқоти мавриди назар бо истифода аз маводҳои бойғониҳо, пеш аз ҳама Бойғонии ҷорӣ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, сарчашмаҳои раднашаванда ва осори донишмандону муҳаққиқони соҳаи нақши ҳизби мазкур, махсусан Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмонро дар мустаҳкам гардидани ҳокимияти конститутсионӣ ва бартараф гардидани низоъҳои дохилӣ дар давраҳои музокироти сулҳи тоҷикон, ба вучуд омадани ваҳдати миллӣ ва умуман фароҳам омадани ҳаёти ошошта ва ба як Тоҷикистони воҳид табдил ёфтани кишвари мо муфассал ва возеҳ нишон додааст.

Диссертант инчунин дар таҳқиқоти мазкур фаъолияти минбаъдаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро, аз ҷумла дар солҳои 2000- 2019 пайгирӣ намуда, тамоми паҳлуҳои фаъолияти ҲХДТ, дастовардҳо ва хусусан нақши он дар амалӣ гардидани се ҳадафи стратегӣ дар ҷумҳуриро ба таври муфасссал таҳия ва мавриди таҳлилу таҳқиқ қарор додааст.

Диссертант ибраз доштааст, ки андеша, ҷаҳонбинӣ, анъана ва дигар паҳлуҳои ҳаёти маънавӣ сарчашмаҳоеанд, ки ҳизби мазкур дар фаъолияти худ истифода мебарад, ҳамчунин барномарезӣ ва нақшабандии ҷанбаҳои фаъолияти ҳизб ба ин омилҳо робитаи бевосита дорад. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар тӯли таърихи соҳибистиклолии кишвар исбот намудааст, ки ҳизби пешбарандаву созанда, бунёдкор ва воқеан ҳам мардумӣ ҳаст. Имрӯз мардум ба ин ҳизб ва Роҳбари он - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон эътиқоду эҳтиром ва муҳаббати зиёд доранд.

Калидвожаҳо: бухрони ҳизбӣ, ҷомеаи бисёрхизбӣ, кумитаи ҳизбӣ, сохтори ҳизб, раванди ташакулёбӣ, мақсаду мароми ҳизб, барномаи пешазинтихоботӣ, қонун дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ, ҳизбҳои сиёсӣ, фраксияи ҳизбӣ, кумитаҳои ибтидоӣ, ташкилотҳои ибтидоӣ, ҳадафҳои стратегӣ.

Аннотация
на автореферат диссертации Курбоновой Ш.И. на тему “Роль народно-демократическая партия Таджикистана в социально-экономической и культурно-политической жизни республики в 1994 - 2019 гг.”

На соискание ученой степени доктора исторических наук по специальности 07.00.02- Отечественная история.

В автореферате, в первую очередь отмечено основания для формирования многопартийного общества, история создания и процесс формирования Народно - Демократической партии Таджикистана. С 1998 года до настоящего времени в деятельности Народно-Демократической партии Таджикистана начинается важный период, потому что в этом году Председателем партии был избран Президент Таджикистана Эмомали Рахмон и это явление имеет большой импульс для подъема партии в обществе.

Диссертант в своем исследовании смотрит на использование архивов, прежде всего, нынешний документ Народно-демократической партии Таджикистана, роль этой партии, необоснованные источники и археология поля, в первую очередь, опирается на деятельность Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмон в ликвидации внутренних конфликтов и создание межтаджикских переговоров, появление национального единства и мира и превращение нашей страны в более четкого и рустующего государства.

Диссертант также в этом исследовании анализирует дальнейшую деятельность Народно - Демократической партии Таджикистана во времен 2000 – 2019 гг. и все аспекты его деятельности, его достижения и в частности, его роль были проанализированы для достижения трех стратегических целей в стране.

Диссертантом было сказано, что мышление, поэзия, традиции и другие аспекты духовной жизни являются источниками, которые партия использовал в своей повседневной деятельности, существует также прямая связь между программированием и ролью партии в этих факторах. Народно - Демократическая партия Таджикистана за время независимости страны доказала, что является руководящей и конструктивной партией, основанной народом. Сегодня народ гордится ей и лидером партии, Президентом Республики Таджикистан Эмомали Рахмоном и имеют большое уважение к нему.

Ключевые слова: партийный кризис, многопартийное общество, партийный комитет, партийная структура, процесс развития, партийные цели, президентская кампания, закон о политических партиях, политические партии, партийные структуры, первичные комитеты, первичные организации, стратегические цели.

Annotation

**for the dissertation authors abstract Kurbonova Shirin Ismailovna on the topic
“The Role of the Peoples Democratic Party of Tajikistan in the socio-economic
and cultural-political life of the republic in 1994 - 2019” to achieve the degree of
Doctor of Historical Sciences in the specialty
07.00.02- national history.**

In the abstract, first of all, are noted the grounds for the formation of a multi-party society, the history of creation and the process of the formation of the People's Democratic Party of Tajikistan. From 1998 to the present, an important period begins in the life of the People's Democratic Party of Tajikistan, because this year President of Tajikistan Emomali Rahmon was elected as the Chairman of the party and this phenomenon has a great impetus for raising the party in society.

The author in his research looks at the use of archives, first of all, the current document of the People's Democratic Party of Tajikistan, the role of this party, unreasonable sources and field archeology, primarily based on the activities of the Leader of the Nation, President of the Republic of Tajikistan Emomali Rahmon in eliminating internal conflicts and the creation of inter-Tajik talks, the emergence of national unity and peace, and the transformation of our country into a clearer and more growing state.

The author in this study also analyzes the future activities of the People's Democratic Party of Tajikistan from 2000 to 2019 and all aspects of its activities, its achievements and, in particular, its role was analyzed to achieve the three strategic goals in the country.

The author of the dissertation said that thinking, poetry, traditions and other aspects of spiritual life are sources that the party used in its daily activities, there is also a direct link between programming and the role of the party in these factors. The People's Democratic Party of Tajikistan, during the independence of the country, has proven to be a leading and constructive party founded by the people. Today, the people are proud of it and the Leader of the party - President of the Republic of Tajikistan, Emomali Rahmon, and have great respect for him.

Key words: party crisis, multiparty society, party committee, party structure, development process, party goals, presidential campaign, law on political parties, political parties, party structures, primary committees, primary organizations, strategic goals.

Ба матбаа супорида шуд 00.00.2022
Барои нашр имзо шуд 00.00.2022
Чопи офсетӣ. Ҷузъи чопӣ 4,65. Андоза 60x84ч16.
Адади нашр 000 нусха. Супориши №00.



Муассисаи нашриявӣ «Дониш»-и АМИТ
ш.Душанбе, 734063, кӯчаи Айний, 299/2.

